

**STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
GMINY KOLNO**

Tom I

Stan istniejący - Uwarunkowania. Diagnoza.

Olsztyn 2004 rok

SPIS TREŚCI

	Strona:
Wstęp	6
1. Podstawowe dane	6
2. Uwarunkowania zewnętrzne	6
2.1. Uwarunkowania zewnętrzne zawarte w projekcie Planu zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego	6
2.2. Powiązania przestrzenne z otoczeniem	16
3. Środowisko przyrodnicze	16
3.1. Zasoby i stan środowiska przyrodniczego	16
3.2. Prawne formy ochrony przyrody i środowiska naturalnego.....	25
3.3. Ocena zasobów i stanu środowiska – diagnoza	27
3.4. Zagrożenia środowiska przyrodniczego	28
3.5. Fizjograficzne jednostki strukturalne	29
4. Środowisko kulturowe	31
4.1. Zarys historii opracowywanego terenu	31
4.2. Charakterystyka środowiska kulturowego	31
4.3. Rejestr i ewidencja zabytków nieruchomych – wykaz	46
4.4. Bibliografia	48
4.5. Diagnoza stanu istniejącego	48
5. Struktura funkcjonalno-przestrzenna zagospodarowania gminy	51
6. Sfera społeczna	60
6.1. Sytuacja demograficzna	60
6.2. Rynek pracy	64
6.3. Warunki życia ludności	66
6.4. Sfera społeczna – diagnoza	73
7. Gospodarka lokalna	78
7.1. Przemysł	79
7.2. Rolnictwo	79
7.3. Rybactwo	81
7.4. Leśnictwo	82
7.5. Turystyka	83
8. Komunikacja, transport	88
8.1. Drogi publiczne – stan istniejący	88
8.2. Kolej – stan istniejący	91
8.3. Diagnoza stanu istniejącego	91
9. Infrastruktura techniczna	93
9.1. Gospodarka wodna	93

9.2. Gospodarka ściekowa	95
9.3. Gospodarka gazowa	98
9.4. Diagnoza stanu istniejącego	100
9.5. Elektroenergetyka	101
9.6. Gospodarka odpadami	102
10. Gospodarka gruntami	102
10.1. Stan własności gruntów	102
10.2. Użytkowanie gruntów	105
10.3. Rynek nieruchomości	106
11. Gospodarka przestrzenna – stan prawny	109
11.1. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obowiązujące na terenie gminy	109
11.2. Rynek budowlany	110
12. Diagnoza stanu istniejącego	111

Część graficzna:

Mapy poglądowe dotyczące gminy Kolno zamieszczone w elaboracie pt. „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Kolno. Tom I. Stan istniejący - Uwarunkowania. Diagnoza”.

1. Położenie gminy Kolno w województwie warmińsko - mazurskim.
2. Uwarunkowania zewnętrzne.
3. Stan istniejący - ekofizjografia
4. Stan istniejący - fizjograficzne jednostki strukturalne
5. Stan istniejący - środowisko kulturowe
6. Środowisko kulturowe – ocena stanu istniejącego
7. Stan istniejący – warunki życia ludności. Obsługa ludności
8. Stan istniejący – warunki życia ludności, bezrobocie i pomoc społeczna
9. Stan istniejący – warunki życia ludności - edukacja
10. Stan istniejący - rolnictwo
11. Stan istniejący - turystyka
12. Stan istniejący – własność i użytkowanie gruntów, leśnictwo
13. Stan istniejący - komunikacja
14. Diagnoza stanu - komunikacja
15. Stan istniejący - infrastruktura techniczna
16. Stan istniejący – obowiązujące plany zagospodarowania przestrzennego
17. Stan istniejący - plany zagospodarowania przestrzennego, ruch budowlany
18. Stan istniejący – uwarunkowania. Diagnoza

Mapy i plansze poza tekstem głównym.

1. Stan istniejący - uwarunkowania, diagnoza – skala 1:25 000.
2. Stan istniejący - ekofizjografia - skala 1:25 000.

Zespół autorski:

Projektant prowadzący: mgr inż. arch. Anna Łukaszewicz-Paczkowska
upr. urb. Nr 1554

Zagospodarowanie przestrzenne: mgr inż. arch. Anna Łukaszewicz-Paczkowska
mgr inż. arch. kraj. Agnieszka Mrozek
mgr inż. Monika Wróblewska

Środowisko przyrodnicze: mgr Zbigniew Zaprzelski

Środowisko kulturowe: mgr inż. arch. kraj. Agnieszka Mrozek

Sfera społeczna: dypl. ekonom. Bożena Kowalczyk

Komunikacja: mgr inż. Bożena Antonowicz

Infrastruktura techniczna: mgr inż. Hanna Kurowska

Elektroenergetyka: inż. Karol Więckowski

Rolnictwo. Rybołówstwo: mgr inż. Grzegorz Obałek

Turystyka: mgr inż. arch. Anna Łukaszewicz-Paczkowska

Produkcja: dypl. ekonom. Bożena Kowalczyk

Gospodarka gruntami: mgr inż. Teresa Träger

Opracowanie komputerowe: inż. Małgorzata Jeremicz
Leszek Buszyło

Dyrektor
Warmińsko-Mazurskiego
Biura Planowania Przestrzennego
inż. Hanna Jędrasik

Zmianę studium wprowadzoną zarządzeniem zastępczym Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 28 czerwca 2018r, znak: IGR-I.742.117.13.2018 wyróżniono kolorem niebieskim.

Zmianę sporządziło Przedsiębiorstwo Gospodarki Gruntami „Topoz” Maciej Wronka w składzie autorskim:

mgr inż. Maciej Wronka
mgr inż. Emilia Gałuszka - Wronka

WSTĘP.

Niniejsze opracowanie jest pierwszym etapem prac nad Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kolno. Zawiera szczegółową charakterystykę stanu istniejącego i procesów zachodzących w gminie, oraz ich diagnozę. Wynikiem tego etapu jest określenie potencjałów i problemów rozwoju przestrzennego gminy Kolno.

W drugiej części – „Uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego” określone zostaną kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy.

1. PODSTAWOWE DANE.

Powierzchnia: 178 km²
Liczba mieszkańców: około 3500 (2002r.)
Gęstość zaludnienia: 20 mieszkańców/km²
Siedziba gminy: wieś Kolno

Położenie:

Gmina Kolno położona jest w środkowej części województwa warmińsko-mazurskiego, w powiecie olsztyńskim. Graniczy z gminami: Reszel, Bisztynek, Jeziorany, Biskupiec i Sorkwity.

Odległość z siedziby gminy (wsi Kolno) do najbliższych miast wynosi do Bisztyńka -16km, do Biskupca – 17km, do Jezioran – 23km.

Użytki rolne zajmują 62% powierzchni gminy, lasy i grunty zadrzewione i zakrzewione około 27%. Pozostałe 11% powierzchni gminy to wody, nieużytki, tereny zurbanizowane, drogi i tereny różne.

Główne funkcje gospodarcze gminy – rolnictwo.

Funkcje uzupełniające – rekreacja.

2. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE.

2.1. Uwarunkowania zewnętrzne zawarte w „Planie zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego”.

Zgodnie z art. 9 ust. 2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględnia się uwarunkowania wynikające z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju oraz ustalenia strategii rozwoju i planu zagospodarowania przestrzennego województwa. W związku z tym, poniżej przedstawiono uwarunkowania wynikające z planu województwa, które zawierają także uwarunkowania strategii, uwzględnione w planie województwa.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko – mazurskiego został zatwierdzony Uchwałą Sejmiku Województwa Warmińsko – Mazurskiego nr XXXII/505/02 z dnia 12 lutego 2002 roku.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa określone zostały zasady organizacji struktury przestrzennej, w tym:

- 1) podstawowe elementy sieci osadniczej,
- 2) rozmieszczenie infrastruktury społecznej, technicznej i innej,
- 3) wymagania w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego i ochrony dóbr kultury - z uwzględnieniem obszarów podlegających szczególnej ochronie.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa uwzględniono zadania rządowe i zadania samorządu województwa, służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych, wpisane do rejestru, oraz ustalono obszary, na których przewiduje się realizację tych celów.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa nie jest aktem prawa miejscowego i nie narusza uprawnień gmin dotyczących kształtowania i realizacji polityki przestrzennej na obszarze gminy.

I. Cele zagospodarowania przestrzennego województwa

W planie województwa zostały określone cele zagospodarowania przestrzennego. Wynikają one z diagnozy prospektywnej rozwoju województwa i stanowią definicję przestrzenną celów określonych w strategii rozwoju społeczno – gospodarczego województwa oraz korelację z celami wynikającymi z Koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju. Jest to zgodne z zasadą zintegrowanego planowania przestrzennego przyjmującego założenie, że środowisko przyrodnicze i zurbanizowane jest efektem działalności człowieka.

Porządkują one obraz stanu istniejącego i intencje przyszłego działania, odpowiadając bezpośrednio na zidentyfikowane problemy, ograniczenia rozwoju, bariery i konflikty, a także na efektywne wykorzystanie rezerw. Są one pomostem między uwarunkowaniami, a kierunkami polityki przestrzennej.

Nadrzędnym celem (misją), do którego należy dążyć jest:

Ukształtowanie rozwoju przestrzennego województwa tak, by było to atrakcyjne, przyjazne i wyjątkowe miejsce zamieszkania, wypoczynku oraz rozwoju społeczno - gospodarczego w kraju i Europie.

Osiągnięcie celu nadrzędnego (misji) możliwe będzie poprzez realizację następujących celów generalnych a w ich ramach określonych celów strategicznych:

Cele generalne:

A. Kształtowanie struktur przestrzennych województwa zapewniających spójność regionu i likwidację dysproporcji rozwoju społeczno – gospodarczego, uwzględniających zasady zrównoważonego rozwoju.

- Wzmocnienie Olsztyna jako krajowego ośrodka równoważenia rozwoju poprzez dynamiczny rozwój wielofunkcyjny w tym rozwój szkolnictwa wyższego, nauki, kultury i turystyki;
- Koncentracja i rozbudowa elementów infrastruktury społecznej i gospodarczej o zasięgu krajowym ponadregionalnym i regionalnym w najważniejszych ośrodkach województwa

(Olsztyn, Elbląg, Ełk). Wzmocnienie funkcji usługowej subregionalnych i ponadlokalnych ośrodków rozwoju.

- Poprawa powiązań komunikacyjnych z krajem i Europą przez rozbudowę i modernizację nadrzędnych systemów transportowych i przejść granicznych
- Modernizacja systemów transportowych podstawowych dla funkcjonowania województwa
- Poprawa warunków zasilania województwa w gaz ziemny i energię elektryczną przez rozbudowę systemów infrastruktury technicznej;
- Poprawa warunków życia ludności na całym obszarze województwa poprzez zapewnienie odpowiedniej jakości i ilości infrastruktury technicznej;
- Wspieranie rozwoju miast małych i średnich poprzez podwyższanie standardu infrastruktury technicznej i społecznej.

B. Podnoszenie konkurencyjności, innowacyjności i atrakcyjności regionu

- Tworzenie warunków do rozwoju atrakcyjnych w skali kraju i Europy ofert turystycznych przy wykorzystaniu istniejących potencjałów;
- Podniesienie standardu i atrakcyjności oraz rozbudowa zainwestowania turystycznego;
- Zwiększenie dostępności dla celów gospodarczych i turystycznych istniejących szlaków wodnych i toru wodnego przez Zalew Wiślany;
- Utworzenie w ośrodkach obsługi tworzących sieć osadniczą systemu instytucji i jednostek wspierających rozwój gospodarczy;
- Przystosowanie rolnictwa do funkcjonowania w standardach międzynarodowych z wykorzystaniem predyspozycji regionalnych;
- Wykorzystanie potencjału zawartego w warunkach przyrodniczych do produkcji żywności wysokiej jakości;
- Aktywizacja terenów wiejskich przez tworzenie warunków do rozwoju kierunków alternatywnych dla rolnictwa - usług i przedsiębiorczości;
- Zwiększenie dostępności do usług dla ludności i obsługi przedsiębiorczości;
- Zwiększenie liczby miejsc pracy poprzez rozwój przedsiębiorczości zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw przy zastosowaniu innowacyjności i transferu nowych technologii przyjaznych dla środowiska;
- Tworzenie warunków dogodnej lokalizacji inwestycji „wysokich technologii” w ogniwach sieci osadniczej

C. Ochrona i racjonalne kształtowanie środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego

- Zachowanie równowagi przyrodniczej w środowisku naturalnym
- Ochrona walorów i warunków funkcjonowania oraz ciągłości przestrzennej systemów ekologicznych;
- Ochrona jakości i zasobów wód powierzchniowych i podziemnych dla celów rozwoju społeczno - gospodarczego oraz zabezpieczenia zasobów wód w niezmiennym stanie dla przyszłych pokoleń;
- Powiększanie świadomości ekologicznej społeczeństwa między innymi poprzez stwarzanie warunków do bezpośredniego kontaktu ze środowiskiem na terenach o wysokich walorach przyrodniczych;
- Zwiększenie lesistości regionu w celu utrzymania ciągłości systemów ekologicznych oraz zagospodarowania gruntów mało przydatnych dla rolnictwa;

- Ochrona walorów krajobrazowych obszarów wiejskich z uwzględnieniem zachowania ich wysokiego stopnia naturalności;
- Utrzymanie tożsamości kulturowej regionu przez zachowanie istniejących wartości kulturowych;
- Kształtowanie ładu przestrzennego w systemach osadniczych w celu tworzenia harmonijnego krajobrazu współczesnego;
- Ochrona przestrzeni nie zurbanizowanej przed chaotyczną zabudową niszczącą walory krajobrazowe

D. Podnoszenie bezpieczeństwa państwa.

- Zachowanie w zagospodarowaniu przestrzennym warunków niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania systemu obronnego państwa w tym terenów i urządzeń specjalnych oraz drożnego w warunkach specjalnych układu komunikacji drogowej i kolejowej

II. Zasady zagospodarowania przestrzennego przyjęte w planie województwa

Zmiany powszechnie przyjętych przekonań dotyczących zagospodarowania przestrzennego obligują do określenia na nowo zasad zagospodarowania przestrzennego, odpowiadających współczesnym wymaganiom i wyzwaniom przyszłości.

Przyjmuje się następujące naczelne zasady gospodarowania przestrzenią:

- Utrzymanie w rozwoju zrównoważonym środowiska przyrodniczego i zurbanizowanego poprzez zastosowanie właściwej skali i stopnia koncentracji zagospodarowania przestrzeni;
- Wielofunkcyjny rozwój struktur przestrzennych zarówno w miastach jak i na terenach wiejskich;
- Nadrzędność rozwoju jakościowego nad ilościowym we wszystkich aspektach zagospodarowania przestrzennego.

1. Zasady ochrony i utrzymania w równowadze środowiska przyrodniczego oraz ochrony wartości kulturowych:

- na terenach prawnie chronionych funkcje gospodarcze winny być podporządkowane zasadom ochrony wynikającym z przepisów prawnych;
- na obszarze węzłów hydrograficznych, zmniejszenie nieregularności odpływu wód realizowane będzie przez zwiększenie zalesień oraz poprawę małej retencji (głównie Wzniesienia Elbląskie, Garb Lubawski, Wzniesienia Górowskie i rejon Mrągowo – Jeziorany, Wzgórza Szeskie);
- na obszarze zbiorników wód użytkowych bez izolacji od powierzchni terenu ochrona i poprawa jakości wód podziemnych realizowana będzie przez zwiększenie reżimów w gospodarce wodno - ściekowej oraz dolesianie (głównie rejony: Nidzicy – Szczytna-Wielbarka; Świętajna – Rucianego Nidy – Pisz; Ełku)
- na obszarze zlewni pojezierniej, ochronę czystości wód powierzchniowych, głównie jezior, realizować się będzie przez zwiększenie reżimów w gospodarce ściekowej, wprowadzenie form gospodarowania mało uciążliwych dla środowiska, tworzenie wokół jezior i rzek stref ochronnych zagospodarowywanych trwałą zielenią i nie zabudowywanych, przywracanie dopływom do jezior co najmniej II klasy czystości.
- na obszarach gdzie nastąpiły duże przekształcenia środowiska przyrodniczego i ich skutkiem są znaczne negatywne zmiany, polityka przestrzenna polegać powinna na odtworzeniu stanu równowagi przyrodniczej; np. w zlewni rzeki Guber odtworzenie w jak

największym stopniu wszelkich form retencji wodnej, a także rekultywacja zdegradowanych jezior

- na obszarze całego województwa dla ochrony powietrza atmosferycznego oraz powierzchni ziemi konieczne jest respektowanie następujących zasad:
  - a) ograniczenie emisji zanieczyszczeń poprzez preferowanie źródeł energii mniej uciążliwych dla środowiska, w tym źródeł odnawialnych oraz poprzez stosowanie urządzeń redukujących emisję zanieczyszczeń
  - b) zorganizowanie systemów segregacji i utylizacji odpadów stałych (w tym utylizacji padłych zwierząt) łącznie z rekultywacją terenów składowisk odpadów, co obok ochrony powietrza powinno sprzyjać ochronie wód i powierzchni ziemi
  - c) ograniczenie do minimum składowania i utylizacji odpadów przywożonych spoza województwa.
  - d) monitorowanie istniejących mogiłników środków ochrony roślin i likwidacja obiektów stwarzających istotne zagrożenie dla środowiska.
- lokalizowanie elektrowni wiatrowych dopuszczać na obszarach, gdzie nie stworzą ona kolizji z ochroną krajobrazu i ochroną przyrody. Ponadto na obszarach szczególnie cennych krajobrazowo unikać lokalizacji masztów telefonii komórkowej dla pojedynczych operatorów, a preferować wykorzystanie masztów dla kilku operatorów.
- wzdłuż dróg ekspresowych i głównych przyspieszonych, szczególnie dwu jezdniowych, wprowadzać strefy ekologiczne utworzone ze zwartych pasów zieleni. Na odcinkach dróg przecinających ważne struktury przyrodnicze (większe kompleksy leśne i doliny rzek) spełniające funkcje korytarzy ekologicznych, przewidzieć przejścia dla zwierzyny.
- Minimalizowanie skutków eksploatacji kopalni poprzez ochronę przed tą działalnością terenów szczególnie cennych przyrodniczo, stosowanie technologii nie powodujących istotnej zmiany poziomu wód, sukcesywną rekultywację terenów poeksploatacyjnych.
- przez tereny szczególnie cenne przyrodniczo (takie jak rezerваты, parki krajobrazowe czy ostoje przyrody w sieci NATURA 2000 i inne) powinno się unikać prowadzenia magistralnych przesyłowych ciągów infrastrukturalnych nie obsługujących bezpośrednio tych terenów.
- ochrona dziedzictwa kulturowego i historycznego jako filaru turystyki;
- otoczenie szczególną troską obiektów zabytkowych o randze krajowej i międzynarodowej a także obiektów o mniejszej randze lecz decydujących o odrębności regionalnej;
- przywrócenie zespołom staromiejskim ich historycznego charakteru (rewaloryzacja);
- zachowanie historycznej zabudowy wiejskiej z układem drożnym oraz zabytkowych układów pałacowych, dworskich i parkowych;
- respektowanie w zagospodarowaniu przestrzennym bezkonfliktowego wkomponowania zabudowy w przestrzeń historyczną.

2. Zasady realizacji funkcji gospodarczych

R o l n i c t w o :

- dostosowywanie rolnictwa do funkcjonowania w standardach międzynarodowych;
- budowa struktur umożliwiających korzystanie ze środków Unijnych;
- rozwój kierunków produkcji rolnej (produkcja roślinna, zwierzęca) powinien być uzależniony od potencjału zawartego w warunkach przyrodniczych obszaru, a intensywność produkcji od odporności środowiska na antropopresję;
- rozwijanie kierunków alternatywnych w rolnictwie jako uzupełniających produkcję na terenach wrażliwych na antropopresję;

- utrzymanie w sprawności systemów melioracyjnych i przeciwpowodziowych w szczególności na terenie Żuław;
- wykorzystanie doświadczeń Uniwersytetu W-M do poprawy funkcjonowania rolnictwa w okresie przejściowym (przed unijnym).

T u r y s t y k a :

- uporządkowanie istniejącego zainwestowania turystycznego poprzez podniesienie standardu oraz uporządkowania gospodarki ściekowej w pierwszej kolejności na terenach zagrażających czystości jezior;
- zwiększenie atrakcyjności turystycznej województwa poprzez zagospodarowanie szlaków turystyki wodnej (wymaga to opracowania waloryzacji istniejących i projektowanych szlaków pod kątem możliwości ich wykorzystania i zagospodarowania turystycznego);
- uzależnienie wielkości nowych inwestycji turystycznych na terenach wrażliwych na antropopresję od naturalnej chłonności terenu;
- na terenach o wysokich walorach przyrodniczo krajobrazowych lokalizacja inwestycji turystycznych o wysokim standardzie wyposażenia;
- lokalizacja nowej zabudowy lotniskowej w nawiązaniu do istniejących jednostek osadniczych, na działkach o wielkości powyżej 1500m² oraz na terenach uzbrojonych w pełną infrastrukturę techniczną;
- zagospodarowanie szlaków turystycznych w obiekty przystosowane do różnych odbiorców;
- rozwijanie różnorodnych form turystyki w oparciu o całoroczną bazę noclegową.

L e ś n i c t w o :

- zachowanie i przywracanie biologicznej różnorodności lasów,
- utrzymanie produkcyjnej zasobności lasów i zachowanie regionów matecznych,
- zachowanie w równowadze ekosystemów leśnych,
- ochrona zasobów glebowych i wodnych w lasach,
- wykorzystanie lasów dla celów edukacji ekologicznej,
- zwiększenie lesistości na obszarach do tego preferowanych ze względów przyrodniczych a także gospodarczych.

P r z e m y ś ł

- preferowanie zakładów średniej wielkości i małych o niewielkiej uciążliwości dla środowiska;
- preferowanie zakładów opartych o przetwórstwo surowców lokalnych (produktów rolnych, drewna, ryb, kopalin);
- lokalizacja zakładów produkcyjnych na terenach zurbanizowanych;
- preferencje dla zakładów czystych technologii;

3. Zasady kształtowania sieci osadniczej

Zakłada się wielofunkcyjny rozwój miast i wiejskich ośrodków gminnych w oparciu o historycznie ukształtowaną sieć osadniczą.

Przyjmuje się następujące zasady kształtowania sieci osadniczej:

- efektywniejszego wykorzystania istniejącego zainwestowania kubaturowego;
- właściwej gospodarki terenami;
- zmniejszania rozproszenia zabudowy;
- zachowania właściwej proporcji pomiędzy terenami zainwestowanymi, a otwartymi;
- dążenie do utrzymania ładu przestrzennego w jednostkach osadniczych.

- Zakłada się zrównoważony rozwój stref zurbanizowanych wokół miast Olsztyna i Elbląga.
- Przyjmuje się zasadność powstania nowych pasm urbanizacyjnych wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych.

4. Zasady rozwoju infrastruktury transportowej i technicznej

- należy przyjąć zasadę funkcjonalnego podziału dróg na układ nadrzędny i podstawowy;
- realizacja modernizacji i przebudowy dróg w pierwszej kolejności zgodnie z założonym podziałem funkcjonalnym;
- dostosowanie parametrów dróg do zakładanej klasy technicznej;
- zaopatrzenie w gaz ziemny wschodniej i północno – zachodniej części województwa oraz obszarów wiejskich na terenach cennych przyrodniczo;
- realizacja zakładanych uzupełnień sieci elektroenergetycznej wysokich napięć oraz stacji węzłowych w pierwszej kolejności na terenach o wysokiej niepewności zasilania;
- uzupełnianie uzbrojenia w infrastrukturę techniczną wodno-kanalizacyjną na obszarach wiejskich szczególnie wrażliwych na antropopresję.

III. KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO (dotyczące gminy Kolno)

1. Kierunki ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego

W dziedzinie ochrony środowiska przyrodniczego na obszarze województwa zidentyfikowano 76 różnej wielkości ostoi przyrody o randze europejskiej. Znaczna ich liczba - 29 o powierzchni około 4,2 tys. km² - spełnia kryteria jako potencjalny element sieci NATURA 2000. Wśród nich trzy obiekty przyrodnicze zakwalifikowano jako obszary o znaczeniu międzynarodowym dla ptactwa wodno-błotnego. Są to jeziora: Łuknajno, Oświn i Karaś.

Na obszarze województwa szczególnie cennym, a jednocześnie wrażliwym elementem środowiska przyrodniczego są jeziora. Dlatego wymagane jest objęcie ich szczególną ochroną.

Ochrona ta powinna polegać głównie na porządkowaniu gospodarki ściekowej w ich zlewniach, zmniejszaniu zanieczyszczeń obszarowych pochodzących z rolnictwa i ograniczaniu osadnictwa w ich sąsiedztwie.

Ochrona powyższa dotyczy w mniejszym lub większym stopniu obszarów leżących we wszystkich powiatach województwa, a głównie powiatów: giżyckiego, piskiego, iławskiego, mrągowskiego, ełckiego i olsztyńskiego i węgorzewskiego.

Ze względu na wododziałowy charakter obszaru województwa ważnym problemem jest stabilizacja odpływu wód, głównie poprzez rozwijanie małej retencji i zwiększanie lesistości. Jest to szczególnie istotne na terenach węzłów hydrograficznych wymienionych przy charakterystyce poszczególnych obszarów.

Główne kierunki ochrony środowiska kulturowego

Rozwiązanie problemów w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na obszarze województwa głównie będzie obejmowało:

- działania ochronne i zabezpieczające, a także określenie zasobów i ich wartości;
- opracowanie strategii działań zmierzających do skutecznej i ciągłej ochrony, prawidłowego ich zagospodarowania i wypromowania;
- usystematyzowanie istniejących opracowań dotyczących krajobrazu kulturowego na fragmentach byłych województw włączonych w granice nowego regionu, dokonania ich oceny według jednolitych kryteriów oraz uzupełniania braków;

- przystosowanie obiektów zabytkowych do nowych funkcji (np. turystyka).

2. Kierunki rozwoju sieci osadniczej

Przyjmuje się następującą hierarchię sieci osadniczej:

- krajowy ośrodek równoważenia – Olsztyn;
- ponadregionalny ośrodek równoważenia rozwoju – Elbląg;
- regionalny ośrodek równoważenia rozwoju – Ełk;
- subregionalne ośrodki rozwoju: Bartoszyce, Działdowo, Giżycko, Iława, Kętrzyn, Mrągowo, Ostróda, Szczytno;
- ponadlokalne ośrodki rozwoju: Braniewo, Lidzbark Warmiński, Nidzica, Nowe Miasto Lubawskie, Olecko, Pisz, Biskupiec, Morąg, Gołdap, Węgorzewo, Pasłęk;
- lokalne ośrodki rozwoju - pozostałe miasta i wiejskie ośrodki gminne.

3. Główne kierunki rozwoju na obszarze strefy polityki przestrzennej

Olsztyńska strefa polityki przestrzennej

Posiada warunki do rozwoju wielofunkcyjnego z dominacją turystyki.

Dynamika rozwoju tej strefy w znacznym stopniu zależy od modernizacji drogi krajowej nr 16 do parametrów technicznych w pierwszym etapie - GP (główna ruchu przyspieszonego), a następnie do drogi ekspresowej z parametrami technicznymi – S. Działania te łącznie z modernizacją odcinka drogi krajowej nr 51 (Olsztyn – Olsztynek), który jest projektowany do modernizacji do parametrów drogi ekspresowej – S, pozwolą na bezpośrednie włączenie obszaru województwa i Olsztyna w krajowy i europejski system dróg szybkiego ruchu.

Główna funkcja - turystyka rozwijać się będzie w oparciu o miasta: Olsztyn, Mrągowo oraz Wielkie Jeziora Mazurskie z Giżyckiem w centrum. Dominować tu powinna turystyka całoroczna z rozwiniętą bazą noclegową o wysokim standardzie wyposażenia. Na terenach wiejskich przewiduje się rozwój agroturystyki.

W strefie tej funkcja rolna będzie uzupełniająca w stosunku do innych funkcji gospodarczych. Na terenach o mniejszej wrażliwości na antropopresję mogą rozwijać się większe gospodarstwa rolne (farmerskie) i grupy producenckie a na terenach wrażliwych na antropopresję - rolnictwo oparte o ekologiczne zasady gospodarowania stanowiące bazę dla produkcji zdrowej żywności i agroturystyki.

Rozwój przemysłu głównie w dużych i średnich miastach, a na terenach wiejskich preferowanie małych i średnich przedsiębiorstw produkcyjnych. Rozwój przedsiębiorczości wymagać będzie rozbudowy i wzmocnienia instytucji wspierających ten rozwój, które powinny być koncentrowane w miejskich i wiejskich wielofunkcyjnych ośrodkach obsługi gmin.

Warunki mikroklimatu lokalnego sprzyjają rozwojowi funkcji uzdrowiskowej w Ameryce i Marózku (gmina Olsztynek) oraz Jasińczyku (gmina Pozezdrze).

Na terenach Pojezierzy (Olsztyńskie, Mrągowskie, Wielkie Jeziora Mazurskie) rozwój rybactwa śródlądowego oraz związanego z nim przetwórstwa.

Obszar zurbanizowany związany z miastem Olsztynem wymaga odrębnej polityki przestrzennej. Subregionalne oddziaływanie miasta wytworzyło w bezpośrednim jego sąsiedztwie obszar metropolitarny, który wymaga uporządkowania urbanistycznego w dziedzinie rozwiązania problemów powiązań funkcjonalno – przestrzennych.

Miasta Mrągowo i Giżycko są ośrodkami o subregionalnym zasięgu oddziaływania i pełnią funkcje równoważenia rozwoju tej strefy funkcjonalnej.

Olsztyn – krajowy ośrodek równoważenia rozwoju, stolica regionu.

Wielofunkcyjny ośrodek o najwyższej dynamice wzrostu. Koncentrujący największy potencjał gospodarczy i usługowy o znaczeniu krajowym i regionalnym w zakresie: edukacji w tym szkolnictwa wyższego i nauki, specjalistycznej opieki zdrowotnej, kultury, sportu i turystyki oraz regionalnych instytucji otoczenia biznesu w tym innowacji i transferu technologii, park technologiczno-przemysłowy.

Podniesienie rangi Olsztyna wymagać będzie priorytetowych działań wzmacniających jego potencjał usługowy drogą budowy nowych obiektów i urzędzeń oraz rozbudowy i modernizacji istniejących.

Giżycko, Mrągowo – subregionalne ośrodki rozwoju, skupiające wielofunkcyjny potencjał gospodarczy oraz infrastrukturę usługową o znaczeniu powiatowym i ponad powiatowym w zakresie: edukacji, ochrony zdrowia, kultury, sportu, obsługi ruchu turystycznego, handlu oraz otoczenia lokalnego biznesu. Wzmocnienie funkcji usługowych będzie wymagało głównie modernizacji i ewentualnie rozbudowy istniejących urzędzeń.

Węgorzewo, Biskupiec – ponadlokalne ośrodki rozwoju, wyposażone w usługi o zasięgu powiatowym.

Lokalne ośrodki rozwoju – pozostałe miasta: Barczewo, Dobre Miasto, Jeziorany, Mikołajki, Olsztynek, Ryn oraz wiejskie ośrodki gminne: Banie Mazurskie, Budry, Dywity, Gietrzwałd, Jonkowo, Kolno, Kruklanki, Miłki, Purda, Piecki, Pozezdrze, Stawiguda, Sorkwity, Świątki, Wydminy.

Pełnić będą rolę aktywizacji obszarów gmin pod warunkiem wzmocnienia ich potencjału gospodarczego oraz zwiększenia dostępności do usług poprzez modernizację i rozbudowę istniejących urzędzeń.

W dziedzinie środowiska przyrodniczego za najważniejsze kierunki ochrony uznaje się:

- ustanowienie Mazurskiego Parku Narodowego
- ustanowienie parków krajobrazowych: Puszczy Napiwodzko - Ramuckiej i Puszczy Boreckiej oraz opracowanie ich planów ochrony;
- ochrona czystości wód powierzchniowych na obszarze zlewni pojeziernej;
- realizację i wspieranie programów małej retencji i zalesień na obszarach węzła hydrograficznego (powiaty mrągowski i olsztyński);
- realizację programu ochrony Wielkich Jezior Mazurskich w celu zahamowania postępującej biodegradacji jezior (MASTER – PLAN), oraz racjonalnego zagospodarowania turystycznego tego obszaru;
- ochrona obszarów projektowanych do objęcia programem NATURA 2000, które stanowi 11 ostoi przyrody: z ochroną siedliska, fauny, flory i krajobrazu są to: Puszcza Napiwodzko-Ramucka, część obszaru Puszczy Boreckiej i puszczy Piskiej; ochrona siedlisk ssaków i ptaków na obszarach: Jeziora Oświn i okolic, Sobiechy, Łąki Dymerskie, Bartoły Wielkie, Twierdza Boyen w Giżycku, Bagna Nietlickie, jezioro Dobskie oraz rzeka Pasłęka;

W Olsztyńskiej strefie zarysowują się następujące postulowane obszary problemowe wymagające rozwiązań i odpowiedniej polityki przestrzennej:

- Zagospodarowanie przestrzenne strefy podmiejskiej (obszaru metropolitarne) miasta Olsztyna z rozwiązaniem węzła dróg krajowych oraz powiązań funkcjonalno-przestrzennych tego obszaru;
- Ustanowienie Mazurskiego Parku Narodowego;
- Ustanowienie parków i opracowanie planów ochrony Parku Krajobrazowego Puszczy Boreckiej i Parku Krajobrazowego Puszczy Napiwodzko – Ramuckiej;

- Zagospodarowanie turystyczne szlaku wodnego i ochrona zlewni rzeki Krutyni (powiat mrągowski i szczycieński) oraz rzeki Łyny (powiat olsztyński);
- Zagospodarowanie szlaku Wielkich Jezior Mazurskich (powiaty: piski, mrągowski i giżycki);
- Rozwiązanie problemu zaopatrzenia w gaz ziemny z rozbudową sieci podstawowej na terenach wiejskich (powiaty: olsztyński, mrągowski, giżycki).

Niezbędna jest rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej, oraz układu komunikacyjnego warunkujących rozwój gospodarczy.

4. Kierunki rozwoju infrastruktury transportowej i technicznej

I n f r a s t r u k t u r a t r a n s p o r t o w a

D r o g i

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa przyjęto funkcjonalny podział układu drogowego na nadrzędny i podstawowy.

Do układu podstawowego w województwie zaliczone zostały drogi krajowe i wojewódzkie, które wiążą miasta powiatowe z układem nadrzędnym i ośrodkami sieci osadniczej o funkcji ponadregionalnej i regionalnej oraz drogi niezbędne do prawidłowego funkcjonowania województwa np. wiążące przejścia graniczne między sobą. Dla dróg tych projektowana jest modernizacja do parametrów technicznych – **G** (główna). Są to następujące drogi:

Drogi krajowe

- droga krajowa nr 57 Bartoszyce – Biskupiec – Szczytno – Pułtusk. Konieczna jest budowa obejścia miasta Biskupiec;

Drogi wojewódzkie

Do układu podstawowego zaliczono ze względów specjalnych drogi wymagające modernizacji do klasy Z – zbiorcza:

- droga wojewódzka nr 593 Dobre Miasto – Jeziorany – Lutry;

Pozostałe niewymienione drogi wojewódzkie stanowią układ uzupełniający i będą wymagały odpowiednich działań modernizacyjnych do odpowiednich parametrów technicznych.

K o l e j e

U k ł a d p o d s t a w o w y w w o j e w ó d z t w i e w y m a g a n a s t ę p u j ą c y c h d z i a ł ą n :

- linia I-rzędna Poznań - Iława - Olsztyn - Korsze – Skandawa. Niezbędna jest modernizacja linii umożliwiająca rozwijanie prędkości 120km/godz;

Koleje lokalne

Problem kolei lokalnych, który został zasygnalizowany w czasie opiniowania projektu planu przez samorządy, wymaga kompleksowego rozwiązania w oparciu o specjalistyczne studium problemowe.

I n f r a s t r u k t u r a t e c h n i c z n a

E l e k t r o e n e r g e t y k a

Następujące układy przesyłowe powinny zostać wprowadzone do realizacji i eksploatacji jako uznane przez Ministra Gospodarki za zadanie rządowe:

- linia jednotorowa 400 kV Ełk – Mątki.

Według opracowania „planu rozwoju” PSE S.A. powyższe działania w zakresie rozbudowy sieci obejmą lata 2000 - 2015.

G a z z i e m n y

Przez PGNiG S.A. rozpatrywane są koncepcje eksportu gazu przez obszar województwa na Litwę:

- wariant II: z kierunku węzła w rej. Gdańska do Litwy (rej. Gdańsk – Elbląg – Suwałki – gr. państwa).

Realizacja jednego z wariantów stworzy możliwość ewentualnego zasilania województwa dostawami gazu również z innych kierunków i źródeł.

Wszystkie projektowane inwestycje będą realizowane w przypadku zapewnienia opłacalności inwestycji.

2.2 Powiązania przestrzenne z otoczeniem.

Gmina Kolno położona w powiecie olsztyńskim. Najbliższymi ośrodkami miejskimi obsługującymi mieszkańców gminy w zakresie usług ponadlokalnych są Bisztynek, Reszel i Biskupiec.

Obszar gminy powiązany jest z krajowym systemem obszarów chronionych poprzez leżące na jej terenie fragmenty trzech obszarów chronionego krajobrazu.

W niedalekim sąsiedztwie gminy znajdują się atrakcje o znaczeniu ponadregionalnym. Na południe od terenu gminy, w odległości 31 km od Kolna leżą Sorkwity – miejsce początkowe najbardziej znanego w województwie szlaku kajakowego rzeki Krutyni. Na wschodzie, nieopodal granic gminy, leży Reszel – miasto o dużym znaczeniu kulturowym, a dalej, w odległości 17 km od Kolna położona jest Święta Lipka, miejsce kultu religijnego o znaczeniu ponadregionalnym. Ze wsi Lutry poprzez jezioro Luterskie można wyruszyć na kajakowy szlak rzeki Symsarny. Wzdłuż dróg nr 594 i 26539 biegną samochodowe szlaki turystyczne, odpowiednio: Szlak Polskich Zamków Gotyckich i Szlak Mazurski. Na północy sąsiaduje z gminą projektowana międzynarodowa ścieżka rowerowa tzw. Szlak Bociani.

System komunikacyjny gminy oparty jest na drodze krajowej nr 57 przecinającej gminę z północy na południe w zachodniej jej części, oraz na drogach wojewódzkich przecinających gminę promieniście w stronę Reszla. Przez centralną część gminy przebiega magistrała kolejowa Poznań-Skandawa.

Na terenie i w najbliższym sąsiedztwie gminy nie ma linii energetycznych wysokiego napięcia, ani też gazociągu ze stacją redukcyjną gazu.

3. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

3.1. Zasoby i stan środowiska przyrodniczego

3.1.1. Geomorfologia budowa geologiczna.

Gmina Kolno położona jest w obrębie dwóch mezoregionów fizyczno-geograficznych: Pojezierza Olsztyńskiego i Pojezierza Mrągowskiego.

Jednostką geomorfologiczną dominującą przestrzennie jest wysoczyzna morenowa pagórkowata. Budują ją głównie osady zwałowe (gliny i piaski lodowcowe), lokalnie piaski wodnolodowcowe, osadzone w fazach: leszczyńsko-poznańskiej i pomorskiej zlodowacenia północnopolskiego. Szczególnie dynamiczną rzeźbą charakteryzuje się część zachodnia obszaru gminy (rejon Kruz, Tejstym, Wójtowa, Kolna oraz Wysokiej Dąbrowy) – obszary występowania moren czołowych. Na północ od Tejstym i Kruz kulminacje wzgórz położone

są na wysokościach dochodzących do 210 m npm. W strefie moren czołowych obserwuje się znaczne rozczłonkowanie powierzchni a deniwelacje osiągają 20 – 30 m. Część wschodnia i północna obszaru gminy charakteryzuje się rzeźbą mniej urozmaiconą. Dotyczy to w szczególności rejonu Bęsia-Oterki i Koprzywnika, gdzie zalegają ility zastoiskowe. Najniżej leżą dolinne tereny rzeki Ryn przy północno-wschodniej granicy gminy – około 60-70 m npm.

Na obszarach wysoczyznowych znajdują się liczne drobnopowierzchniowe zagłębienia. Obszary wysoczyznowe rozczłonkowane są też obniżeniami wielkoprzestrzennymi wypełnionymi osadami holoceniowymi, zarówno aluwialno-deluwialnymi, jak i pojeziornymi, organicznymi.

Charakterystycznymi cechami morfologii terenów są dolinki cieków, często głęboko wcięte – o charakterze wąwozowym. Na obrzeżach gminy: zachodnim, wschodnim i południowym znajdują się misy jezior, w części o znacznych powierzchniach.

Miąższość utworów osadzonych w epoce lodowcowej jest zróżnicowana. Wynosi od nieco ponad 100 m w części południowej do miejscami ponad 200 m w części północnej. Podłoże podczwartorzędowe stanowią na ogół osady neogenu wykształcone przeważnie jako ility i mułki oraz piaski kwarcowe z wkładkami węgla brunatnego.

Według podziału geologicznego obszar gminy leży w obrębie syneklizy perybałtyckiej, w jej strefie przejściowej do wyniesienia mazursko – suwalskiego. Prekambrzyjska platforma skał krystalicznych nadbudowana jest skałami osadowymi o miąższościach około 1,8 km.

3.1.2. Gleby.

Użytki rolne zajmują 60,6 % powierzchni gminy (wg rocznika statystycznego województwa warmińsko-mazurskiego za rok 2001). Wśród nich przeważają grunty orne - 70,2 % powierzchni użytków rolnych. Pozostałe prawie 30 % to pastwiska i łąki. Ułamek procenta stanowią sady. Średni punktowy wskaźnik jakości i rolniczej przydatności gleb w gminie wynosi 62,1 i jest znacząco wyższy od średniej wojewódzkiej (50,1).

Obszar gminy charakteryzuje się zdecydowaną przewagą gleb związanych kompleksów pszennych. Typologicznie dominują gleby brunatne właściwe i wylugowane.

Wśród kompleksów glebowo-rolniczych przeważa pszenno-dobry, który zajmuje około 61 % powierzchni gruntów ornych. Udział gleb pozostałych kompleksów glebowo-rolniczych nie przekracza na ogół kilku procent (najwięcej – zajmuje wśród nich kompleks pszenno-wadliwy - około 12%).

Skład gatunkowy dominującego kompleksu pszenno-dobrego jest zróżnicowany. Najczęściej występują gliny lekkie lub średnie, gleby pylaste lub piaski gliniaste zalegające na glinach. W rejonie wsi Lutry występują ility i glina ciężka, a w okolicach wsi Ryn Reszelski, Oterki, ility. Gleby te są zwarte, na ogół III klasy bonitacyjnej, zasobne w składniki pokarmowe i próchnicę, o właściwych stosunkach wilgotnościowych i dobrej strukturalności.

Na terenach o dynamicznej rzeźbie powierzchni występuje kompleks pszenno-wadliwy. Najczęściej w składzie gatunkowym występuje glina lekka całkowita lub zalegająca na glinie średniej. Klasa bonitacyjna głównie IIIb i IVa. Gleby te są narażone na szybki spływ wody powierzchniowej co jest powodem okresowego niedoboru wilgoci. Ponadto charakteryzuje się niską zawartością próchnicy i płytkim poziomem orno-próchnicznym. Dobór roślin uprawnych jest stosunkowo wąski. W suchych okresach roku gleby te wykazują znaczną obniżkę plonów. Kompleks ten występuje głównie w rejonie wsi Kolno, Kabiny.

Gleby lżejsze, kompleksu żytniego bardzo dobrego występują głównie w okolicy wsi Górowo, Bęsia, Kolno. Są one dość uniwersalne pod względem przydatności. W składzie

mechanicznym występują piaski gliniaste mocne lub pylaste podścielone gliną lekką lub średnią. Klasa botaniczna głównie IIIb i IVa. Na glebach tego kompleksu plonują dobrze prawie wszystkie rośliny uprawne.

Żytnio-ziemniaczane gleby kompleksu żytniego dobrego występują w rejonie wsi Lutry, Ryn Reszelski, Wysoka Dąbrowa. Są to gleby wrażliwe na suszę, mniej zasobne w składniki pokarmowe należące głównie do IVa i IVb klasy bonitacyjnej. W składzie mechanicznym występują piaski gliniaste lekkie lub pylaste zalegające na piaskach słabogliniastych lub pyłach. Są to gleby żytnio-ziemniaczane, na których uprawia się inne rośliny o niezbyt wysokich wymaganiach glebowych. Najliczniej te gleby występują w rejonie wsi Lutry, Ryn Reszelski, Wysoka Dąbrowa.

Gleby lekkie, kompleksu żytniego słabego i żytniego łubinowego występują głównie w rejonie wsi Wójtowo, Samławki, Tejstymy, Oterki i na północ od wsi Kabiny. Należą do klasy bonitacyjnej V i VI. Obejmują gleby piaszczyste, przepuszczalne. Większość tych gleb jest zakwaszona w poziomie orno-próchnicznym. Dobór roślin uprawnych jest bardzo ograniczony. Uzyskiwane plony są niskie.

W północno – wschodniej części gminy lokalnie występują gleby okresowe lub stale podmokłe, których skład gatunkowy jest taki sam jak kompleksów pszennych. Gleby te wchodziły w skład kompleksu zbożowo – pastewnego mocnego, przeważnie IV klasy bonitacyjnej. Są to żyzne gleby charakteryzujące się okresami nadmiernego uwilgotnienia, szczególnie wczesną wiosną i jesienią, co jest przyczyną krótszego okresu wegetacyjnego.

Użytki zielone występują przeważnie w rozproszaniu, w dolinach i obniżeniach terenu. Dominuje kompleks średni, przy znacznym udziale kompleksu dobrego. Lokalnie występują użytki zielone kompleksu słabego.

Użytki zielone dobre, w których składzie gatunkowym przeważają mady zalegające na łąkach lub pyłach, najliczniej występują w rejonie wsi Kabiny, Kolno, Wysoka Dąbrowa.

Kompleks użytków zielonych średnich rozmieszczony jest na terenie gminy prawie równomiernie. Przeważają gleby torfowe i mułowo-torfowe. W rejonie wsi Wysoka Dąbrowa występują czarne ziemie zdegradowane mające w składzie mechanicznym gliny lekkie pylaste. W skład tego kompleksu wchodzi łąki i pastwiska o względnie uregulowanych stosunkach wodnych. Plonowanie ich jest średnie i uzależnione od poziomu nawożenia.

Użytków zielonych słabych i bardzo słabych jest mało, są to użytki V i VI klasy, przeważnie o glebach torfowych. W rejonie wsi Oterki występują gleby mułowo – torfowe zalegające na gytii.

3.1.3 Szata roślinna.

Lesistość gminy jest niezbyt wysoka. Według rocznika statystycznego województwa warmińsko-mazurskiego za rok 2002 lasy i grunty leśne zajmują 25,6 % jej powierzchni. Jest to o ponad 4 punkty procentowe mniej niż średnia wojewódzka (29,7 %).

Największy kompleks, wykraczający poza obszary gminy, występuje w części południowo – wschodniej. Są to tzw. Lasy Sadłowskie. Większe kompleksy leśne występują również w części zachodniej gminy – na północ od Lutry i na wschód od jez. Tejstymy. Ponadto dość licznie występują drobne kompleksy śródpolne. Siedliska przeważają żyzne, głównie las świeży i las mieszany oraz mniej żyzne siedliska borowe. Wśród gatunków panujących przeważają liściaste /buk, dąb, brzoza/, a z iglastych świerk.

Lasy zachodniej części gminy zostały zakwalifikowane do lasów wielofunkcyjnych, tj. spełniających obok funkcji gospodarczych (produkcji drewna) także funkcje: ochrony przyrody, rekreacji i turystyki.

Niewielkie powierzchnie lasów objęte zostały statusem ochronnym (lasy grupy I). Są to głównie lasy wodochronne (między innymi wyznaczone nad jez. Legińskim), lokalnie lasy glebochronne (wyznaczone głównie w kompleksie na południe od Tejstym).

Stan zdrowotny lasów oceniany jest na podstawie wyników monitoringu lasów, prowadzonego od 1989 roku, opierającego się na sieci stałych powierzchni obserwacyjnych. W „Raporcie...” WIOŚ za rok 2001 stwierdza się, że wyniki prowadzonych badań wskazują, że drzewostany na terenie woj. warmińsko-mazurskiego są w skali kraju w najmniejszym stopniu dotknięte szkodami wyrządzonymi przez szkodliwe emisje przemysłowe, a ich stan jest lepszy od przeciętnej krajowej.

3.1.4. Wody powierzchniowe.

Wody powierzchniowe zajmują ok. 4,7 % powierzchni gminy, przy średniej wojewódzkiej około 5,7 %. Obszar gminy znajduje się w zlewisku Zalewu Wiślanego i jest odwadniany do dopływów Łyny: Sajny (z większości obszaru gminy), Symsarny (z zachodniej części gminy) i Wadąga (z południowego fragmentu gminy).

Charakterystyczne dla obszaru gminy są ciekły o niewielkich przepływach, będące w odcinkach źródłiskowych i górnych. Głównym ciekim płynącym przez teren gminy jest rzeka Ryn, która jest dopływem Sajny. Obliczone w załączonym zestawieniu przepływy rzeki Ryn w przekroju w Kolnie są następujące: przepływ średni 0,211 m³/sek; przepływ średni niski 0,033 m³/sek. Większe są przepływy rzeki w rejonie Rynu Reszelskiego, poniżej dopływu spod Kabin i wynoszą: przepływ średni 0,540 m³/sek; przepływ średni niski 0,083 m³/sek.

Gmina Kolno - tabela obliczenia przepływów rzek w charakterystycznych przekrojach

Nr prze-kroju	Określenie ciek i przekroju	Powierzchnia zlewni w km ²	Spływy jednostkowe w l/sek/km ²		Przepływ średni (SSQ)		Przepływ średni niski (SNQ)		
			Średni (SSq)	Średni niski (SNq)	w l/sek (k ³ *k ⁴)	w m ³ /sek (k ³ *k ⁴ /1000)	w l/sek (k ³ *k ⁵)	w m ³ /sek (k ³ *k ⁵ /1000)	w m ³ /dobę (k ⁹ *86400)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
DORZECZE ŁYNY (zlewnia Sajny - poza zlewnią pojezierną)									
1	Ryn w Kolnie , poniżej dopływu z kol. Wójtowo	32,5	6,5	1,0	211	0,211	32,5	0,033	2 808
2	Ryn w Rynie Reszelskim , poniżej ujścia dopływu spod Kabin	83,1	6,5	1,0	540	0,540	83,1	0,083	7 180

Uwagi:

- 1) - Spływy jednostkowe podano za opracowaniem "Hydroprojektu" Gdańsk wykonanym w 1987 roku dla zlewni rzeki Łyny.
- 2) - Powierzchnie w zlewni podano lub obliczono za Podziałem Hydrograficznym Kraju

Wody przepływające przez obszar gminy w części uchodzą do jezior – są to tereny zlewni pojeziernej (zlewni całkowitej jezior). Dotyczy to zlewni Symarny i Wadąga oraz fragmentów zlewni Sajny w rejonie południowej i wschodniej części gminy (zlewnie jez. Bęskie i Legińskiego).

Wody stojące są reprezentowane przez trzy zbiorniki jeziorne – jezioro Luterskie (zdecydowanie największe), Bęskie i Bierdawy. Parametry tych jezior przedstawia tabela:

Lp.	Nazwa jeziora	Powierzchnia w ha	Głębokość średnia w metrach	Głębokość max. w metrach
1.	Luterskie	691,1	7,2	20,7
2.	Bęskie	56,2	3,5	8,5
3.	Bierdawy	34,1	1,0	2,0

Ponadto do granic gminy przylegają jeszcze dwa akweny: Jez. Tejstymy i jez. Legińskie.

Kompleksowe badania stanu czystości jezior, podobnie jak i rzek, prowadzi WIOŚ w Olsztynie. Stan jezior określany jest przez porównanie do klasyfikacji zwanej System Oceny Jakości Jezior. Badane były tylko jeziora Luterskie, Tejstymy i Bęskie.

Jezioro Luterskie było objęte badaniami przez OBiKŚ (były WIOŚ) w 1980r i w roku 1999. Jest to jezioro dość głębokie, szybko mieszające się. Zaliczone zostało do zbiorników przeciętnie reagujących na wpływy zlewni (II kategoria podatności na degradację). Niepełne dane z roku 1980 okresu odniesione do obecnie obowiązującej klasyfikacji SOJJ wskazują, że w tym okresie wody jego odpowiadały II klasie czystości.

W 1995 roku w ART w Olsztynie wykonano opracowanie pt. „Rzeczywiste obciążenia jeziora Luterskiego związkami biogennymi oraz ładunki dopuszczalne i niebezpieczne fosforu wg Vollenweidera”, którego autorami są K. Lossow i H. Gawrońska. Wyniki badań z 1980 roku Autorzy ocenili jako wskazując, że jezioro jest trakcie przechodzenia do fazy przyspieszenia eutrofizacji. Proces ten jest hamowany wskutek dużej dynamiki mas wodnych...”. Autorzy obliczyli, że do jeziora dostaje się rocznie blisko 2 tony fosforu i 47 ton azotu. Stosując kryteria Vollenweidera wykazano duże - około trzykrotne - przekroczenie ładunków niebezpiecznych związków biogennych, co wyjaśnia obniżanie się jakości wód jeziora.

W roku 1999 ogólnie jezioro zakwalifikowano też do II klasy czystości. Natomiast uchwycono różnice w jakości wody w poszczególnych płaszczyznach. Wody części głównej zbiornika zakwalifikowano do klasy II, a zatoki północno-wschodniej (Luterskie Małe) – znajdującej się pod wpływem zanieczyszczeń wnoszonych z rejonu wsi Lutry - już do klasy III. Stan sanitarny jeziora w obu okresach był dobry i spełniał wymogi klasy I. Według oceny sanitarnej jakość wody na kąpielisku w Lutrach jest dobra.

Jezioro Bęskie było badane przez naukowców z Wydziału Ochrony Środowiska przy ART w Olsztynie w 1983 r. oraz przez WIOŚ Olsztyn w 1997 r.

Badania z roku 1983 wykazały, że jest to jezioro silnie zeutrofizowane, o znacznej zawartości azotu i fosforu. Zawartość bakterii kałowych przekraczała normy dopuszczalne dla wód pitnych i rekreacyjnych. Stan tego jeziora był wywołany stosowaniem gnojowicowania na polach i pastwiskach przylegających do niego. Oszacowano, że ładunek fosforu wnoszony do jeziora przekraczał od siedmio do dziesięciokrotnie wartość dopuszczalną według kryterium Vollenweidera.

Według badań z 1997 r. akwen cechuje niska odporność na wpływy zlewniowe - zaliczony został do III kategorii podatności na degradację. Wody zaliczono do III klasy czystości.

Zwrócono uwagę na znaczny stan zaawansowania trofii. Stan sanitarny wód odpowiadał wymogom klasy I.

Wody jeziora Tejstymy pozostawały w II klasie czystości (wg badań WIOŚ Olsztyn z 1991 r. w oparciu o klasyfikację SOJJ). Jezioro scharakteryzowano jako zbiornik nie zanieczyszczony o umiarkowanym, a nawet niskim stanie zaawansowania trofii.

Z wyliczeń chłonności jeziora i jego obciążeń substancjami biogennymi metodą Vollenweidera (wykonanych w 1997 r. przez ZPG Olsztyn), wynika konieczność podjęcia w zlewni jeziora działań ochronnych, ograniczających dopływ fosforu do jeziora (gdyż jego oszacowany dopływ przekracza półtora raza obciążenie, które przyjmuje się już za niebezpieczne; a trzykrotnie przekracza obciążenie dopuszczalne). Dotyczy to głównie eliminacji fosforu doprowadzanego do jeziora ze źródeł przestrzennych (głównie z gruntów ornych), ale także od mieszkańców.

3.1.5. Wody podziemne

Wody zwykłe (słodkie)

Warunki zaopatrzenia w wodę pitną na terenie gminy zostały stosunkowo dobrze poznane dzięki wykonaniu badań geofizycznych, w oparciu o które sporządzono „Dokumentację badań geoelektrycznych dla zaopatrzenia w wodę rejonu gminy Kolno”. Są one bardzo zróżnicowane. Najkorzystniejsze warunki hydrologiczne występują w południowo-wschodniej części gminy (rejon miejscowości Otry, Oterki, Wólka, Bęsia) oraz w jej części zachodniej (rejon Tejstym, Kruz, na wschód od Lutr oraz – w mniejszym stopniu – rejon Kolna). Na tych obszarach wydajności studzien wahają się zwykle w granicach 40 – 100 m³/h, wydajności jednostkowe wynoszą przeważnie kilkanaście m³/h/1 m depresji (w rejonie Oterek dochodzą do 150 m³/h/1m). Mniejsze wydajności jednostkowe (0,7 -3,5 m³/h/1m) występują w rejonie Kolna, co jest spowodowane litologicznie mniej korzystnym wykształceniem warstw – w postaci piasków drobnoziarnistych. Strop użytkowej warstwy wodonośnej zalega najczęściej na głębokości 30 – 70 m, a jej miąższość wynosi przeważnie kilkanaście do kilkudziesięciu metrów. Miąższość kompleksu perspektywicznego w występowanie warstw wodonośnych (zinterpretowana na podstawie badań geofizycznych) wynosi od 40 – 70 m w części zachodniej gminy do 50 – 150 m w jej części południowo-wschodniej.

Południowa i środkowa część obszaru gminy, w obrębie której leży większość wymienionych wyżej obszarów, wchodzi w skład jednego z głównych, wstępnie rozpoznanych, zbiorników wód podziemnych w Polsce. Jest to międzymorenowy zbiornik nr 208 *Biskupiec*.

Poza omówionymi strefami, badaniami geofizycznymi wyodrębniono szereg obszarów, w których występują gorsze warunki hydrogeologiczne, ale nie wykluczające pozytywnych wyników wierceń. Dwa większe z nich – to część północna gminy (rejon Koprzywnika i Wysokiej Dąbrowy) i część środkowa (rejon Edwarowo, Kolenko). Jeden z mniejszych (potwierdzony studniami) występuje w rejonie Samławek. Wydajności studni w tych rejonach wynoszą zwykle kilkanaście m³/h (lub nieco więcej), a wydajność jednostkowe wahają się w granicach jedności lub kilku m³/h/1m depresji. Użytkowa warstwa wodonośna występuje najczęściej na głębokości – 100 – 140 m. p.p.t. Miąższość jej wynosi kilka lub kilkanaście m. Obszary, które na podstawie badań geofizycznych (a w rejonie Lutr potwierdzone otworami wiertniczymi) uznane zostały za praktycznie negatywne pod względem hydrogeologicznym, występują w największym rozprzestrzenieniu w północno-wschodniej części gminy (w rejonie miejscowości Kominki, Kabiny, Samławki, na wschód od Rynu Reszelskiego) oraz w jej części północno-zachodniej (w rejonie Lutr i Wysokiej Dąbrowy).

Z opracowań hydrogeologicznych wynika, że stwierdzone studniami wierconymi warstwy wodonośne są na ogół chronione przed zanieczyszczeniami z powierzchni przez kompleks utworów spoiстых (głównie glin zwałowych) o miąższości kilkunastu i więcej metrów. Natomiast możliwe jest występowanie lokalnie tzw. „okien erozyjnych”, w rejonie których wody podziemne narażone są na zanieczyszczenie z powierzchni.

Izolacja ta jest słabsza szczególnie w południowo-zachodniej części gminy, w zlewni jez. Tejstymskiego. Według Mapy Hydrogeologicznej Polski 1:200 000 izolacja w tym rejonie jest połowiczna, a na pozostałym obszarze gminy – ciągła.

Z Mapy Hydrogeologicznej Polski 1:200 000 wynika, że wody głównych poziomów wodonośnych na terenie gminy są przeważnie średniej jakości i wymagają nieskomplikowanego uzdatniania ze względu na ponadnormatywne zawartości związków żelaza i manganu.

Szacunkowe zasoby wód podziemnych zostały obliczone na podstawie modułu wydajnościowego przyjętego przez Centralny Urząd Geologii dla woj. olsztyńskiego. Dla zbiornika nr 208 *Biskupiec* przyjęto moduł w oparciu o Mapę Głównych Zbiorników Wód Podziemnych w Polsce 1:500 000 (Kleczkowski z Zespołem). Pobór wody obliczono przez zsumowanie maksymalnych godzinowych poborów na poszczególnych ujęciach - w oparciu o pozwolenia wodno - prawne W celu otrzymania poboru dobowego średniego, pobór godzinowy maksymalny podzielono przez 2.

Szacunkowe zasoby dyspozycyjne i szacunkowy ich pobór na terenie gminy Kolno.

Nazwa zbiornika	Powierzchnia w km ²	Moduł w m ³ /dobę/km ²	Zasoby w tys. m ³ /dobę	Pobór wody w tys. m ³ /dobę	Stosunek poboru do zasobów w %
Zbiornik 208 <i>Biskupiec</i>	100	267,9	26,8		
Czwartorzęd pozostały	78	148,6	11,6		
Trzeciorzęd + kreda	178	11,4	2,0		
Razem			40,4	2,5	6

Z przedstawionej tabeli wynika, że pobór wód podziemnych na potrzeby gminy stanowi około 6 % ich zasobów dyspozycyjnych.

Wody mineralne.

Na obszarze województwa warmińsko-mazurskiego występują wody chlorkowo-sodowe. Część województwa, w obrębie której leży gmina Kolno, znajduje się na pograniczu obszarów określanych jako perspektywiczne w występowanie wód mineralnych i obszarów określanych jako mało rozpoznane pod względem występowania wód mineralnych o znaczeniu leczniczym. Zalegania solanek o znaczeniu leczniczym i mineralizacji ogólnej rzędu kilkudziesięciu gramów w litrze można się spodziewać w piaskowcach dolnej jury i triasu na głębokościach około 1 km. Temperatura tych wód wynosi około 20 - 25° C. Wody te nadają się głównie do kąpeli leczniczych i rekreacyjnych. Do kąpeli leczniczych prawdopodobnie konieczne będzie ich dogrzewanie.

Spodziewać się należy wód mineralnych pospolitych, nadających się głównie do kąpeli leczniczych i rekreacyjnych.

Wody geotermalne

Wody geotermalne, tj. wody podziemne o temperaturze powyżej 20°C zalegają w osadach mezozoiku i paleozoiku. W gminie Kolno najpłytsze z nich występują w utworach środkowej jury, na głębokości od około 700 m. Ich temperatura jest rzędu 20°C. Najgłębiej zalega zbiornik wód geotermalnych w utworach kambru środkowego, na głębokości około 1500 m. Temperatura tych wód wynosi około 30°C. Są to solanki znacznie zmineralizowane - prawdopodobnie rzędu 150 - 200 g/dm³.

Ponadto w warstwach płytszych występuje energia niskotemperaturowa, zawarta w gruntach i wodach.

Wykorzystanie do celów grzewczych energii wód geotermalnych, występujących na obszarze gminy Kolno, wymagać będzie zastosowania pomp ciepłych. Dotyczy to również wód najcieplejszych - kambryjskich.

3.1.6. Kopaliny

Na obszarze gminy zostało udokumentowane geologicznie tylko jedno złożo: złożo surowców ilastych do produkcji kruszywa lekkiego – glinoporytu „Wólka – Oterki”. Surowcem są gliny zwałowe i ily zastoiskowe. Zasoby bilansowe złoża udokumentowane w kat. C2 w 1971r. wynoszą 5.912 tys. m³. Powierzchnia złoża wynosi 33,3 ha, grubość nadkładu od 0,0 do 1,3 m. średnio 0,3 m, a miąższość złoża – od 6 do 22m średnio 16,8m. Złożo nie było do tej pory eksploatowane.

Pod względem występowania kruszywa naturalnego obszar gminy jest słabo rozpoznany. Brak jest udokumentowanych złóż tego surowca. Jest kilka okresowo czynnych żwirowni. W ramach wykonanej w 1996 „Inwentaryzacji złóż surowców mineralnych woj. olsztyńskiego z uwzględnieniem ochrony środowiska. Gmina Kolno” – Polgeol W-wa 1996 r., wytypowano 3 obszary prognostyczne (spodziewanego) występowania kruszywa naturalnego: Samławki –Kabiny, Wysoka Dąbrowa i Orłowo-Górowo. Ten ostatni znajduje się na obszarze chronionego krajobrazu.

Na terenie gminy udokumentowano dokumentacjami wstępnymi 33 złoża torfu, które zawierają 5,9 mln m³ zasobów bilansowych tego surowca zalegających na powierzchni 332 ha. Dominują małe złoża torfu niskiego /26 złóż o zasobach 4,8 mln m³ na powierzchni 254 ha/, głównie olesowe, rozrzucone po terenie całej gminy. Złoża torfu przejściowego /głównie brzezinowego/ zawierają zasoby bilansowe w ilości 0,8 mln. m³, a torf wysoki /mszarny/ zalega jedynie w 2 złożach o zasobach bilansowych 0,3 mln m³. Gytia, reprezentowana głównie przez gytie organiczną, występuje pod złożami torfów oraz miejscami na powierzchni. Została ona stwierdzona w trakcie dokumentowania złóż torfu.

Udokumentowane złoża kopalin na terenie gminy Kolno wprowadzone do studium zarządzeniem zastępczym Wojewody Warmińsko-Mazurskiego:

Nazwa złoża	Miejscowość, obręb	Rodzaj surowca	Organ zatwierdzający dokumentację	Znak i data decyzji zatwierdzającej dokumentację złoża	Zasób bilansowy złoża (tys. m ³)	Powierzchnia złoża (ha)
WYSOKA DĄBROWA	Wysoka Dąbrowa	Kruszywa naturalne	Starosta Olsztyński	GS/II/VII/751/109/6834/2010/W z dnia 26.10.2010	A+B 0,00	1,963
					C1 276,24	
					C2 0,00	
					D 0,00	
WYSOKA DĄBROWA I	Wysoka Dąbrowa, dz. ewid. Nr 45,	Kruszywa naturalne	Marszałek województwa Warmińsko -	GW.7427.39.2013 z dnia 15.07.2013	A+B 0,00	15,125
					C1 478,45	
					C2 0,00	

	46, 47, 100 obręb Wysoka Dąbrowa		Mazurskiego		D 0,00	
--	---	--	-------------	--	--------	--

3.1.7. Klimat

Klimat gminy Kolno, podobnie jak klimat Polski, odznacza się dużą różnorodnością i zmiennością typów pogody. Związane jest to z przemieszczaniem się frontów atmosferycznych i częstą zmiennością mas powietrza. Fluktuacje stanów pogody są nawet większe niż w pozostałych nizinnych regionach kraju, co związane jest z różnorodnością fizjograficzną podłoża: urozmaiconą rzeźbą, występowaniem dużych kompleksów leśnych, obszarów podmokłych oraz bogatej sieci wód powierzchniowych.

Mazurska dzielnica klimatyczna – do której należy gmina Kolno – jest najchłodniejsza w nizinnej części Polski, a związane jest to głównie z chłodnymi zimami i wiosnami. Warunki te kształtują bardzo krótki okres wegetacyjny, który dla rejonu Biskupca wynosi tylko około 191 dni. Dla porównania dla Szczecina i Wrocławia sezon wegetacyjny wynosi około 230 dni.

Średnia roczna temperatura w rejonie Biskupca wynosi około 6,4⁰C. Najniższe temperatury z wielolecia notowane są w styczniu i lutym (odpowiednio – 4,1⁰C i – 4,4⁰C), a najwyższe – w czerwcu, lipcu i sierpniu (odpowiednio: 16,1; 16,7 i 15,7⁰C). Średnia liczba dni gorących (powyżej 25⁰C) wynosi 26. Średnia liczba dni mroźnych (poniżej 0⁰C) wynosi 56.

Roczne sumy opadów wynoszą średnio 624 mm. Największe są latem (w lipcu około 90 mm), a najmniejsze zimą i wczesną wiosną (styczeń – kwiecień; 34 - 42 mm). Dni z opadem jest około 160 w roku. Pokrywa śnieżna utrzymuje się średnio około 114 dni w roku. Zachmurzenie generalnie jest większe w okresie późnej jesieni i zimą, mniejsze w pozostałych porach roku.

Przeważają zdecydowanie wiatry z kierunku południowo – zachodniego (20,1%). Także dość znaczny udział mają wiatry z kierunków: zachodniego (16,5%) północno-zachodniego (16,3%). Częstość wiania wiatrów z pozostałych kierunków wynosi około 7-10%. Przeważają wiatry słabe i o średniej prędkości.

Na klimat lokalny ma wpływ rzeźba terenu. Obniżenia terenowe przyczyniają się do zalegania chłodnego, wilgotnego powietrza, dużych wahań dobowych temperatury, mniejszych prędkości wiatrów, występowania przymrozków wczesną jesienią.

Topoklimat terenów wyniesionych jest na ogół bardziej sprzyjający pobytowi ludzi. Cechą ujemną jest narażenie na działanie silnych wiatrów w kulminacjach pagórków.

Z badań stanu powietrza atmosferycznego prowadzonych na terenie województwa w kompleksach leśnych (dotyczących zawartości tlenków siarki i azotu) można wnioskować, że ich zawartość jest niższa niż średnio w Polsce. Ich stężenia średnioroczne mieszczą się w normach obowiązujących dla obszarów specjalnie chronionych, takich jak leśne kompleksy promocyjne, uzdrowiska i parki narodowe.

3.2. Prawne formy ochrony przyrody i środowiska naturalnego

Rezerwaty przyrody.

Na terenie gminy znajduje się jeden rezerwat przyrody: „Bukowy”. Znajduje się w kompleksie leśnym w południowo-wschodniej części gminy. Ustanowiony został w 1954

roku. Jest to rezerwat leśny o powierzchni 8,35 ha. Ustanowiony został ze względu na ochronę drzewostanu bukowego występującego na krańcach wschodniego zasięgu.

Obszary chronionego krajobrazu.

Na terenie województwa warmińsko – mazurskiego obowiązuje obecnie rozporządzenie nr 21 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 14.04.2003 roku w sprawie wprowadzenia obszarów chronionego krajobrazu.

Zgodnie z tym rozporządzeniem część zachodnia obszaru gminy Kolno i jej fragmenty: północno-wschodni i wschodni są objęte obszarami chronionego krajobrazu. Na terenie gminy znajdują się części następujących obszarów chronionego krajobrazu:

- „Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Symsarny” („OChK Doliny Symsarny”), obejmujący zachodnią część terenu gminy;
- „Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Rzeki Guber” („OChK Doliny Rzeki Guber”), obejmujący północno-wschodni fragment terenu gminy;
- „Obszar Chronionego Krajobrazu Jezior Legińsko-Mrągowskich” („OChK Jezior Legińsko-Mrągowskich”), obejmujący fragment wschodni terenu gminy.

Na obszarach chronionego krajobrazu wprowadzone zostały między innymi następujące zakazy:

- zakaz lokalizowania nowych przedsięwzięć zaliczanych do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko z wyjątkiem inwestycji realizujących cele publiczne,
- dokonywania zmian stosunków wodnych, jeśli służą innym celom niż ochrona przyrody i zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz gospodarki rybackiej,
- likwidowania małych zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodnoblotnych,
- wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem obiektów związanych z zabezpieczeniem przeciwsztorowym lub przeciwpowodziowym
- zakaz organizowania rajdów samochodowych i motorowych.

Pomniki przyrody.

W obrębie gminy znajduje się 5 obiektów uznanych przez Wojewodę za pomniki przyrody. Obiektami pomnikowymi są pojedyncze dęby i ich grupy oraz głąz.

Wykaz pomników przyrody w gminie Kolno

Nr	Obiekt	Obwód cm	Wys. m	Lokalizacja	Rok uzna- nia
294	głąz, granitognejszary	950	0,8	Księżno. Las Teodora Pырczaka	1963
377	dąb	460	22	1,5 km na północ od Kruz, pod lasem	1983
410	dąb	490	26	Przy zachodnim brzegu jez. Legińskiego, oddz. 84c	1984
411	6 dębów	300-432	23-26	Przy zachodnim brzegu jez. Legińskiego, oddz. 84c	1984
502	dąb	450	24	Przy leśniczówce na trasie Samławki-Otry	1989

Lasy ochronne.

Niewielkie powierzchnie lasów objęte zostały statusem ochronnym (lasy grupy I). Są to głównie lasy wodochronne (między innymi wyznaczone nad jez. Legińskim), lokalnie lasy glebochronne (wyznaczone głównie w kompleksie na południe od Tejstym).

Gleby chronione

Obszarami podlegającymi szczególnej prawnej ochronie z mocy ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych są gleby III klasy bonitacyjnej. Na terenie gminy Kolno zajmują one bez mała połowę powierzchni wśród użytków rolnych i są rozmieszczone na całej powierzchni gminy. Zmiana ich użytkowania w areale powyżej 0,5 ha wymaga zgody Ministra.

Chronione są też grunty rolne klasy IV, których zmiana użytkowania w areale powyżej 1 ha wymaga zgody Wojewody. Na obszarze gminy stanowią one około 45 % powierzchni użytków rolnych.

Z mocy tej ustawy ochronie podlegają również gleby pochodzenia organicznego, mające na terenie gminy duży udział wśród trwałych użytków zielonych. Zmiana ich użytkowania wymaga zgody Wojewody.

Zlewnie chronione

Ustawa prawo wodne z 18.07.2001 r., która weszła w życie 1 stycznia 2002 r. ustanowiła zakaz wprowadzania ścieków do jezior oraz ich dopływów, jeżeli czas dopływu ścieków do jeziora byłby krótszy niż jedna doba. Zakaz ten dotyczy obiektów nowych, wybudowanych po dniu wejściu w życie ustawy.

Na terenie gminy Kolno przepis ten dotyczy zachodniej jej części (zlewnie jezior Luterskiego i Tejstymy) oraz fragmentów: południowego (zlewnia jez. Bęskiego i Stryjewskiego), i wschodniego (zlewnia jeziora Legińskiego).

Dodatkowo na terenach zlewni całkowitych jezior stopień oczyszczania ścieków powinien być większy. Dotyczy to głównie substancji biogennych, szczególnie fosforu.

3.3. Ocena zasobów i stanu środowiska - diagnoza.

Zagospodarowanie obszaru gminy powinno uwzględniać konieczność ochrony środowiska przyrodniczego, a jego rodzaje i intensywność powinny być dostosowane do prawnych uwarunkowań ochrony przyrody i wrażliwości środowiska na antropopresję.

Warunki środowiska przyrodniczego gminy Kolno predysponują jej obszar głównie do pełnienia funkcji rolnej. Decydują o tym przede wszystkim dobre gleby. Zdecydowanie przeważają bowiem gleby kompleksów pszennych klas bonitacyjnych III i IV, przy nieznacznym udziale gleb V i VI klasy.

Na części obszarów gminy można wyróżnić tereny atrakcyjne do pełnienia funkcji turystyczno-wypoczynkowej. Dotyczy to szczególnie obszaru w rejonie jezior Luterskiego i Tejstymy. Obok jezior znaczącymi dla funkcji turystycznych wartościami są walory krajobrazowe obszaru gminy (szczególnie jej części zachodniej).

Ograniczenia w intensywnym zagospodarowaniu terenów wynikają między innymi z występowania na terenie gminy obszarów objętych prawną ochroną przyrody, a także wrażliwych na antropopresję.

Dotyczy to w szczególności obszarów wielkoprzestrzennych takich jak obszary chronionego krajobrazu, które obejmują tereny zachodniej części gminy oraz fragmenty w jej części północno-wschodniej i wschodniej.

Część terenów gminy znajduje się w zlewni jezior – elementu środowiska szczególnie mało odpornego na działalność ludzką.

Obszar gminy charakteryzuje się szczególnym położeniem hydrologicznym: na *węźle hydrograficznym*. Cieki o niewielkich przepływach odpływają w różnych kierunkach. Z tego względu oraz położenia częściowo w zlewni Gubra (obszarze o silnie przekształconych stosunkach wodnych, w tym dużej nieregularności odpływu wód), obszar gminy wymaga szczególnego przystosowania retencyjnego w celu opóźniania odpływu wód do niższych partii zlewni. Wskazane działania to: dolesienia, mała retencja, odtwarzanie obszarów

biologicznie aktywnych (lasów, zadrzewień, obszarów podmokłych, zbiorników wodnych itp.).

Na obszarze gminy dominują przestrzennie tereny fizjograficznie korzystne do zainwestowania, w tym również do zabudowy mieszkaniowej. Z zainwestowania powinno się wyłączyć lasy i inne tereny porośnięte zwartą zielenią wysoką, tereny gleb pochodzenia organicznego, tereny bagienne i zagrożone osuwiskami.

Ewentualne zainwestowanie o charakterze uciążliwym, mogące znacząco oddziaływać na środowisko, może być lokalizowane poza obszarami objętymi prawną ochroną przyrody, (na większości obszaru gminy) przy spełnieniu warunków ochrony środowiska.

Do zalesienia - ze względów przyrodniczych - powinny być preferowane grunty rolne o małej przydatności rolniczej (oprócz jej nieużytków bagiennych i użytków łąkarskich), oraz położone na terenach przyrodnych i silnie skonfigurowanych.

Ryn (obok dopływu spod Kabin) jest jedyną większą strugą położoną poza zlewnią jezior i w związku z tym jest predestynowany jako odbiornik ścieków oczyszczonych – szczególnie w rejonie Rynu Reszelskiego.

Stan czystości badanych jezior jest na ogół zadawalający – II klasa czystości, poza przeżyźnionym jeziorem Bęskim. Niemniej szacowane dopływy nutrientów do tych akwenów przekraczały ładunki niebezpieczne, co nie gwarantuje stabilizacji jakości środowiska przyrodniczego jezior.

Zasoby dyspozycyjne wód podziemnych na obszarze gminy są rzędu 40,4 tys. m³/dobę, a ich pobór wynosi szacunkowo 2,5 tys. m³/dobę co stanowi około 6 % tych zasobów. Jakość wód wglębnych jest przeważnie średnia, wymagająca prostego uzdatnienia. Ze względu na kontakt wód jeziora Tejstymy z wodami wglębnymi zlewnia tego jeziora wymaga szczególnej ochrony. Część południowa obszaru gminy jest szczególnie zasobna w wody podziemne. Natomiast na dość dużych obszarach, głównie w części północnej użytkowe warstwy wodonośne nie występują.

Na obszarze gminy na głębokościach rzędu 1 km, można się spodziewać występowania wód mineralnych o znaczeniu leczniczym należących do grupy wód *pospolitych*. Są to wody chlorkowo - sodowe, nadające się wyłącznie do kąpieli leczniczych i rekreacyjnych.

Spodziewane na głębokości około 1,5 km wody geotermalne mogą mieć temperaturę do około 30° i ich ewentualne wykorzystanie do ogrzewania wymagać będzie zastosowania pomp ciepłych.

3.4. Zagrożenia środowiska przyrodniczego.

Z wykonanych badań wód i szacunków dopływu substancji biogennej do jezior, wynika, że jednym z podstawowych problemów teraz i w przyszłości jest stan czystości wód powierzchniowych, w tym szczególnie jezior. Z wykonywanych badań wynika, że szczególnie niezadawalająca jest jakość wód jez. Bęskiego. Natomiast dość dobra jakość środowiska przyrodniczego jezior Luterskiego i Tejstymy może być zagrożona.

W celu ochrony środowiska wodnego powinno się kanalizować zabudowę (mieszkalną, rekreacyjną i inną, w obrębie której powstają ścieki) i włączać ją w gminny system oczyszczania ścieków. Podstawowymi odbiornikami oczyszczonych ścieków powinny być – jak dotychczas – cieki położone poza zlewnią całkowitą jezior. W zabudowie rozproszonej można także rozważyć odprowadzanie oczyszczonych ścieków w grunt, przy czym tego rozwiązania powinno się unikać w zlewni jeziora Tejstymy.

Powinno się też minimalizować dopływy substancji biogennej i organicznych z pól. Realizować to można poprzez utrzymywanie i tworzenie wzdłuż brzegów wód (szczególnie jezior) stref ochronnych z trwałej zieleni, a także budowę buforowych zbiorników wodnych na dopływach jezior.

Szczególnej ochrony wymagają strefy litoralne jezior. Użytkowanie rekreacyjne terenów nadbrzeżnych nie powinno powodować znaczących ubytków roślinności w tej strefie.

Ze względu na dynamiczną rzeźbę, część terenów zagrożonych jest osuwiskami, miejscami zidentyfikowano osuwiska. Według „Katalogu osuwisk województwa olsztyńskiego”, wydanym przez Instytut Geologiczny w Warszawie w 1971 roku dotyczy to głównie stromych dolin cieków, a także obrzeża jez. Tejestymy.

Na terenach zagrożonych osuwiskami powinno się unikać lokalizowania zabudowy, a ewentualne wyjątki poprzedzać szczegółowym rozpoznaniem geologicznym warunków stateczności zboczy. Użytkowanie zboczy powinno zapewniać ich dobre odwodnienie. Najbardziej sprzyjającą stabilizacji zboczy jest trwała zieleń głęboko się ukorzeniająca.

Zagrożenie dla krajobrazu stanowią głównie mało estetyczne budowle. Powinno się zadbać o odpowiedni wygląd architektoniczny wznoszonych budowli.

Zagrożenie dla czystości powietrza atmosferycznego istnieje w zasadzie tylko w sezonie grzewczym. W stosowanych systemach grzewczych zaleca się unikać paliwa wysokoemisyjnego, w tym głównie węgla kamiennego i brunatnego oraz koksu.

Szczególnym nadzorem powinno się otaczać obiekty uciążliwe ze swej natury – jak oczyszczalnie ścieków, szamba, fermy zwierzęce czy zakłady mogące znacząco oddziaływać na środowisko.

Fot.1 Kaczeńce nad jeziorem Luterskim

3.5. Fizjograficzne jednostki strukturalne.

Obszar gminy Kolno charakteryzuje się zróżnicowaniem fizycznogeograficznym. Dało to podstawę do wydzielenia obszarów (jednostek strukturalnych) różniących się między sobą, a

wewnętrznie mających podobne cechy środowiska przyrodniczego. Głównymi kryteriami ich wydzielenia były walory przyrodniczo - krajobrazowe, wrażliwość na antroporesję, a także przydatność funkcjonalna. Przestrzenne rozmieszczenie poszczególnych jednostek zostało zobrazowane na mapie topograficznej 1:100 000.

Wyróżniono dwie zasadnicze jednostki fizjograficzne dzielące obszar gminy na część zachodnią o szczególnie dynamicznej rzeźbie i część wschodnią. Ponadto szczególnymi obszarami są zlewnia jeziora Tejstymy – ze względu na szczególną potrzebę ochrony wód i zwarty kompleks leśny Lasów Sadłowskich.

Fizjograficzne jednostki strukturalne gminy Kolno.

SYMBOL	CHARAKTERYSTYKA JEDNOSTEK	ZASADY UŻYTKOWANIA
1	2	3
„WM”	<p>„WM” Wysoczyzna morenowa. Tereny rolnicze, charakteryzujące się występowaniem urodzajnych gleb. Bardzo niska lesistość. W podłożu dominuje glina zwałowa z dużym udziałem frakcji ilastych. Położone poza zlewnią pojezierną.</p> <p>Obszary chronionego krajobrazu w obrębie jednostki.</p> <p>Zlewnie całkowite jezior</p>	<p>Obszary o stosunkowo dużej odporności na działalność ludzką, lecz dość znacznie przekształcone tą działalnością. Warunki przyrodnicze predestynują te obszary gminy do utrzymania funkcji rolnej jako podstawowej funkcji gospodarczej. Formy gospodarowania mogą być stosunkowo intensywne. Na ogół nie są ograniczane formami prawnej ochrony przyrody. Możliwy rozwój osadnictwa i przemysłu.</p> <p>Występują ograniczenia wynikające z Rozporządzenia nr 21 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 14.04.2003 roku.</p> <p>Zakaz odprowadzania ścieków do wód powierzchniowych.</p>

„WMP”	„WMP” Wysoczyzna morenowa pagórkowata. Jest to obszar mozaikowo zróżnicowany (rolno-leśny-jeziorny), o dynamicznej rzeźbie, wyróżniający się jako obszar wododziałowo źródłiskowy - oddziaływujący na prawidłowość stosunków wodnych w niższych partiach zlewni. Występują źródłowe i górne odcinki cieków, o małych przepływach. W przewadze położony na obszarze chronionego krajobrazu.	Obszar o warunkach przyrodniczych, które predestynują go do rozwoju wielofunkcyjnego: rolnego, leśnego, rekreacyjnego. Zagospodarowanie terenu powinno mieć na uwadze nie przyspieszanie odpływu wód, a raczej jego opóźnianie. Powinno się wspierać małą retencję oraz zwiększanie lesistości i zadrzewień. Formy gospodarowania nie powinny być zbyt intensywne, a ograniczenia wynikają głównie z tytułu uwarunkowań prawnych (chroniony krajobraz) oraz w części ochrony zasobów i jakości wód powierzchniowych.
„ZJT”	„ZJT” Zlewnia Jeziora Tejstymy. Teren, gdzie wody podziemne są stosunkowo mało odporne na zanieczyszczenia z zewnątrz. Pozostałe cechy zbliżone do obszaru „WMP”.	Teren, na którym wysokie reżimy w gospodarce ściekowej powinno się przewidywać w pierwszej kolejności. Ścieki powinno się odprowadzić kanalizacją na zewnątrz (w ramach systemu gminnego). Powinno się unikać odprowadzania ścieków w grunt.
„LS”	„LS” Lasy Sadłowskie. Tereny z dominującą funkcją leśną, z przewagą siedlisk żywnych, wysokoprodukcyjnych. Źródłiskowe i górne odcinki cieków.	Obszar predestynowany do utrzymania funkcji leśnej. Na obrzeżach wskazane dolesienia – szczególnie na terenach gleb niskoprodukcyjnych.

4. ŚRODOWISKO KULTUROWE

4.1. Zarys historii opracowywanego terenu

W okresie od VI do XIII wieku tereny obecnej gminy Kolno zamieszkiwane były przez plemiona pruskie. Oterki leżały na pograniczu terytoriów zasiedlonych przez Bartów (na północy) i Galindów (na południu).

W I połowie XIII wieku Barcja, Galindia i pozostałe terytoria plemienne Prusów znalazły się we władaniu Zakonu Krzyżackiego. Podbite ziemie zostały włączone w nowy system administracyjny; w 1243 roku na mocy bulli papieża Innocentego IV podzielone zostały na 4 diecezje (chełmińską, pomezzańską, sambijską i warmińską), gdzie warmińska, największa z nich, obejmowała całą środkową część Prus. Bulla zawierała również rozporządzenia dotyczące rozdzielenia podbitej ziemi między Zakonem Krzyżackim a biskupami. Skutkiem tego we władaniu biskupów ostatecznie znalazło się terytorium nazwane Warmią, podzielone na 10 jednostek administracyjnych – komornictw. Z kolei sami biskupi podzielili teren między sobą, z czego część komornictw przypadło biskupowi a część kapitule warmińskiej.

Na mocy traktatu toruńskiego w 1466 roku, o wojnie 13-letniej Warmię, przyłączono do Królestwa Polskiego i jako Prusy Królewskie, w takiej przynależności przetrwały do I rozbioru Polski w 1772 roku. Po rozbiorze Warmia weszła w skład Państwa Pruskiego.

W czasach przynależności Warmii do Królestwa Polskiego, mieszkańcom najbardziej dały się odczuć wojny w latach 1519-1521 i 7-letnia (1757-1763) jak również najazdy szwedzkie. Spowodowały one znaczne zniszczenia wsi, ludność dotknęła nędza i śmierć.

Po kilkudziesięciu latach pokoju, kiedy wsie podniosły się z upadku, w kraju ponownie zapanował głód i straty. Wojny Napoleońskie (1807-1815), przemarsze i stacjonowanie wojsk spowodowały znaczne zubożenie społeczeństwa.

W latach 1827-77 obszary pruskie w połączeniu z Prusami zachodnimi utworzyły prowincję Pruską. Zjednoczenie Niemiec w 1871 roku i ówczesna polityka skutkowała tłumieniem polskości wśród tutejszego społeczeństwa. Tereny te stanowiły najslabiej rozwinięty i najuboższy obszar Niemiec.

Kolejne działania wojenne związane były z I wojną światową. Ponownie przyniosły zniszczenia, starty jak również nasiliły problemy narodowościowe. Jedną z bitew 26.VIII.1914 roku odbyła się pod Biesowem, zakończona zwycięstwem wojsk niemieckich; tego samego dnia na południe od Lutr niemiecka piechota rozgromiła rosyjską. Natomiast działania wojenne związane z II wojną światową rozpoczęły się właściwie w styczniu 1945 roku. Zniszczenia będące ich wynikiem były różne. Największe spowodowali Rosjanie po zakończeniu walk – podpalali domy, rekwirowali cenne przedmioty itd.

4.2. Charakterystyka środowiska kulturowego

Teren gminy Kolno przynależy do regionu historyczno – kulturowego Warmia. Na krajobraz Warmii wpływ miały różne kultury: pruska, niemiecka, polska, choć właściwe oblicze ukształtowała kultura katolicka oraz administracja pruska. Warmia zachowała odrębność kulturową w największym stopniu.

Definiując **krajobraz kulturowy** jako szereg przekształceń, których dokonał człowiek w środowisku przyrodniczym, można przyjąć, że naturalne warunki środowiska, przebieg historii predestynują teren opracowania do rangi obszaru, który w sposób wyrazisty świadczy o historii, dziedzictwie materialnym i niematerialnym. A wszelkie przejawy działalności człowieka na przestrzeni wieków bezwzględnie należy chronić, szanować i podkreślać.

Krajobraz kulturowy powiązany jest z życiem wiejskim i z gospodarką wiejską, wyraża się w zabudowie tradycyjnej mieszkaniowej i gospodarczej, terenach otwartych – polach, łąkach. Również majątkach ziemskich z założeniami dworsko – parkowymi, i powiązanymi z nimi sieciami folwarków. Dalej: aleje przydrożne, cmentarze na skraju wsi, szkoły w centrum wsi, układy ruralistyczne, w większości przekształcone. Ale największy wpływ wywiera architektura sakralna: kościoły na wzniesieniach, kaplice, kapliczki i przydrożne krzyże. Wszystkie te elementy wpasowane w pejzaż pagórkowatych terenów bezleśnych pełnią rolę niejako wyznaczników, będących identyfikatorami przestrzennymi tutejszego krajobrazu kulturowego.

Większość jednostek osadniczych na terenie opracowania to średniowieczne lokacje (proces kolonizacji rozpoczęty przez biskupów warmińskich po przejściu tychże terenów), tylko nieliczne pochodzą z XIX w. i związane są z folwarkami.

Sieć osadnicza ukształtowała się w postaci wsi zakładanych na prawie chełmińskim (m.in. Górowo, Tejstymy), choć na zachodnim brzegu jeziora Luterskiego powstał łańcuch majątków i wsi służebnych na prawie pruskim, założonych w celu zabezpieczenia kolonizacji prowadzonej wewnątrz tego obszaru. Właściciele takich majątków, czy mieszkańcy wsi zobowiązani byli do służby zbrojnej na rzecz biskupa (m. in. Kabiny, Kruzy, Kolno, Tarniny). Ówczesne wsie charakteryzowały regularne, zwarte formy rozplanowania określone w przepisach prawnych. Grunty posiadały niwowy układ pól. Na tych terenach spotkać można było zarówno wsie tzw. ulicówki jak i owalnice. Na przestrzeni kolejnych wieków większość przekształciła się w wielodrożnice. Dla terenu opracowania charakterystyczne są również kolonie – pochodzące głównie z XIX w. – czasem pojedyncze gospodarstwa rozrzucone wokół wsi, czasem z wsią luźno związane.

Układ drogowy prawdopodobnie zachował się od czasów średniowiecznych, a czas jego rozwoju związany był z rozwojem sieci osadniczej. Lutry znajdowały się na trasie bardzo ważnej drogi (odnotowana w XVI wieku), prowadzącej z południa kraju do Królewca, która pełniła istotną funkcję komunikacyjną i handlową. Pozostałe drogi w większości miały znaczenie lokalne, komunikowały majątki i folwarki. Innym charakterystycznym elementem w krajobrazie, typowym dla przemian dziejowych i postępu cywilizacyjnego była linia kolejowa. W 1871 roku do użytku oddano linię kolejową na odcinku Czerwonka – Korsze, z dwoma przystankami kolejowymi w Wysokiej Dąbrowie i Górowie.

W krajobrazie wsi, występujących na terenie opracowania, dominowała **architektura sakralna**. W początkach kolonizacji obszaru, zaraz po założeniu wsi, budowano zwykle jako pierwszy kościół (najpierw parafialne, potem filialne; na przestrzeni dziejów niejednokrotnie odbudowywane, przebudowywane, w wielu przypadkach nie przetrwały w żadnej formie do dzisiaj). Przykładem tego budownictwa mogą być kościoły filialne w Lutrach, Kolnie, Rynie Reszelskim. Przetrwały i istniejące kościoły, w odróżnieniu od pozostałej architektury, charakteryzuje dobry stan zachowania. Dla okresu późniejszego – XVII wieku charakterystyczne są kaplice (Wysoka Dąbrowa, Kabiny, Kominki, Samławki, Wągsty, Wójtowo), kapliczki (przydrożne, przy domach – Dąbrowa Wysoka, Kabiny, Kolno, Tarniny, Kominki, Lutry, Wójtowo) – element szczególny i wyróżniający w warmińskim krajobrazie, niespotykany w innych regionach. Powstawały zwykle z inicjatyw chłopów i stanowiły manifest katolicyzmu tutejszej ludności. Równie często pojawiały się krzyże – przy drogach, skrzyżowaniach i domach (m.in. w Lutrach, Wysokiej Dąbrowie, okolicach Wójtowa, Kabin, Kolna, Samławek, Tarnin). Kościoły sytuowano najczęściej na wzniesieniach (Kolno, Ryn Reszelski, Lutry); stanowiły dominantę w krajobrazie. Często w sąsiedztwie kościołów zakładano cmentarze (Ryn Reszelski, Kolno, Lutry). Elementem uzupełniającym były również budowle plebani (plebania - Kolno, Lutry).

Fot.2 Tarniny. Kapliczka przydrożna.

Kolejnymi elementami istotnymi w pejzażu wsi warmińskiej były **budynki użyteczności publicznej** (szkoły wiejskie budowane już od XIX w. - Kabinę, dwie w Kolnie, Kominki, Lutry), poczta, sklep (Lutry), posterunki kolejowe (Wysoka Dąbrowa, Górowo), oraz budynki usługowe, w tym kuźnia, karczma, remiza, młyn (Lutry). Są to budynki w większości jednokondygnacyjne, czasem na podmurówce, z gankami, wyróżniające się detalami architektonicznymi na tle typowej zabudowy mieszkaniowej. Charakteryzuje je lokalizacja – w centralnej części wsi.

Fragment północnej części opracowania oraz w większym stopniu południowej zajmowały majątki ziemskie. Zwykle tworzyły klucz i obejmowały część rezydencjonalną tj. zespół pałacowo lub dworsko – parkowy (Tejstymy, Górowo, Bęsia) z kompleksem gospodarczym oraz szereg przynależnych folwarków (m.in. Bocianowo, Edwardowo, Augustówka, Orłowo, nieistniejące Młyńczysko), pracujących na potrzeby rezydencji, zlokalizowanych w bliskim sąsiedztwie siedziby dóbr. Folwarki składały się najczęściej z koloni mieszkalnej, rządcówki oraz zabudowań gospodarczych i inwentarskich, pojawiały się również zabudowania typu młyny, cegielnie itd. rzadziej zakładano niewielkie parki. Obok rozległych majątków ziemskich występowały również małe majątki - dobra, skupiające i dwór i park i zabudowę folwarczną (m.in. Oterki, Kruzy, być może Pokrzywnik).

We wsiach typu folwarcznego i związanych z nimi majątkami ziemski, czytelne w strukturze przestrzennej są **złożenia pałacowo / dworsko – parkowe** z podwórzem gospodarczym i zabudową gospodarczą. Założenia zakomponowane klasycznie wzdłuż drogi, budynek reprezentacyjny usytuowany centralnie z podjazdem, między parkiem a częścią gospodarczą (Bęsia, Tejstymy, Górowo). Parki przetrwały w formie krajobrazowych, swobodnych kompozycji, te zakładane w XIX wieku w myśl ówczesnie panujących trendów i te wcześniejszych (Bęsia – układy regularne z XVIII wieku), które zostały przekształcone zgodnie z modą panującą w sztuce ogrodowej. Jedne z cech charakteryzujących XIX wieczne trendy w sztuce ogrodowej to wprowadzenie powiązań widokowych daleko wybiegających w krajobraz, szpalerów granicznych i alei łączących folwarki, komponując park wykorzystywano w pełni piękno i różnorodność naturalnego krajobrazu. W założeniach parkowych w Bęsi (przekształcenie wcześniejszego układu) i Górowie (projekt i realizacja) działał jeden z ważniejszych projektantów zieleni w połowie XIX wieku Johann Larass. Zaprojektowane przez Larassa kompozycje parkowe, typowe dla II połowy XIX wieku, łączyły swobodne układy krajobrazowe (masywy, grupy drzew, ścieżki) z elementami geometrycznymi (tarasy, parter); cechowało je występowanie układów wodnych i łagodnie wijących się linii ścieżek parkowych otoczonych drogą obwodnicową.

Zasadnicze wypełnienie przestrzeni wsi stanowiła **zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza**. Typowy układ to zagroda z domem mieszkalnym od frontu i zabudowania gospodarcze w obrębie podwórka. Tradycyjne budownictwo to domy w większości drewniane, które w XIX wieku zostały zastąpione budynkami murowanymi z czerwonej cegły a niekiedy tynkowane. Wznoszone na planie prostokąta, w większości jednokondygnacyjne, nakryte dachem dwuspadowym (ceramicznym), ustawione zarówno kalenicowo jak i szczytowo do drogi. Dla większości domów typowe są kolorowe opaski okienne i drzwiowe. Spotkać można również domy okazalsze, dwukondygnacyjne, na podmurówce, z wystawkami w partii dachowej z osobnym daszkiem dwuspadowym, z gankami, czasem kryte dachem naczółkowym.

Budynki gospodarcze w większości były drewniane, obecnie murowano – drewniane, pojedynczo można spotkać szachulcowe. Najokazalsza zabudowę folwarczną występuje w obrębie folwarków i majątków, tu obok stajni, obór stawiano wiatraki (Bęsia), kuźnie, cegielnie, choć również w miejscowościach niezwiązanych folwarkiem pojawiała się zabudowa gospodarcza, przykładem mogą być Lutry (kuźnia, młyn z młynarzówką).

Integralną częścią zabudowy była zieleń, zakładana przy kościołach, obiektach użyteczności publicznej, na cmentarzach. W każdej zagrodzie zakładany był również ogród, obok warzywnego również ozdobny. Elementem zagospodarowania zielenią są również **aleje przydrożne**, bardzo charakterystyczne i czytelne w krajobrazie. Wprowadzane nakazem państwowym, w pierwszej kolejności zakładane były wzdłuż głównych tras komunikacyjnych, potem wzdłuż dróg o znaczeniu lokalnym. Towarzyszyły również drogom łączącym majątki z folwarkami. Zwykle aleje dochodziły do granicy wsi. W zadrzewieniach alejowych stosowano gatunki drzew długowiecznych, dobrze znoszących tutejsze warunki klimatyczne, m.in. dąb, jesion, lipa, grab, klon, brzoza.

Wykaz ważniejszych alei przydrożnych:

Lutry – Wójtowo (grab, lipa)

Wójtowo – przejazd kolejowy (grab)

Przejazd kolejowy – Ryn Reszelski (dąb, lipa)

Ryn Reszelski – Kominki (dąb, jesion, lipa)

Lutry – Dąbrowa Wysoka (jesion, lipa)

Samławki – Kolno (dąb, jesion, lipa, klon)

Ryn Reszelski – Kolno – Górowo (jesion)

Kabiny – Bęsia (jesion)

Górowo – Bęsia (jesion)

Górowo - Tejstymy (klon, jesion, lipa)

Tejstymy – Wójtowo (we fragmentach jesion, lipa)

Tejstymy – Biesowo (brzoza, jesion)

Lutry – Wągsty (jesion)

Lutry – Tejstymy (jesion, klon, lipa).

Na terenie gminy zlokalizowano znaczną liczbę **cmentarzy** – pozostałości przykościelnych, parafialne, rodzinne oraz wojenne. Cmentarze sytuowano najpierw przy kościołach (Lutry - niezachowany obecnie, Ryn Reszelski, Kolno) a od połowy XIX wieku lokalizowano je poza wsią (Kolno, Lutry). Zwykle otoczone były szpalerami drzew i cechował je regularny układ kwater. Obok cmentarzy parafialnych typowe są również dla majątków ziemskich cmentarze rodowe (Górowo – niezachowany Sarasinów, Bęsia – Stockenhauserów, Tejstymy – Schlußnerów). Na terenie gminy znajduje się również kilka pojedynczych grobów m. in. przechylona granitowa płyta przy kaplicy w Wysokiej Dąbrowie, fragment grobu niemieckiego oficera w lesie między Górowem a Tejstymami. W II połowie XIX wieku powstawały również cmentarze i mogiły wojenne (Kabiny, Górkowo – cmentarze, Tejstymy, Górkowo – mogiły) ku czci żołnierzy poległych w I wojnie światowej.

Stanowiska archeologiczne. Gmina Kolno została tylko we fragmencie (w części na wschód od linii na kierunku Kominki, Kabiny, Oterki) objęta programem Archeologiczne Zdjęcie Polski. Na terenie opracowania zlokalizowano trzy stanowiska, dwa w okolicy Kominek i jedno w okolicy wsi Otry.

Miejscowość	Typ stanowiska	Chronologia	Lokalizacja
Kominki	cmentarzysko	okres wędrowek ludów	na wschód od wsi
	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	na północ od wsi
Otry	osada	średniowiecze, okres nowożytny	na południowym skraju wsi

Według materiałów archiwalnych znajdujących się w zasobach PSOZ w Olsztynie, obok stanowisk archeologicznych przebadanych i udokumentowanych (AZP), znajdują się również wzmianki o stanowiskach (na obszarze do tej pory nie objętych AZP) na podstawie bibliografii niemieckiej, badań przeprowadzonych w okresie przedwojennym, często niepotwierdzonych, a nawet nie zlokalizowanych współcześnie. Należą do nich m.in.: w

okolicach Lutr cmentarzysko i kurhany, koło Kabin, Tejstym, Samławek – kurhany, między Bęsia a Oterkami, w lesie – wczesnośredniowieczne grodzisko („zamek na górze”).

Uzupełnieniem powyższego tekstu jest charakterystyka poszczególnych wsi w gminie Kolno pod kątem zasobów kulturowych i ich znaczenia.

Pogrubioną czcionką zaznaczono obiekty z rejestru zabytków nieruchomych.

BĘSIA / Bansen; PGR

1. Typ dawnego układu zabudowy: wieś, majątek ziemski;

2. Dane historyczne: Pierwsze wzmianki pochodzą z 1379 roku, a dokument lokacyjny z 13.XII.1389 roku. W 1397 r. wzniesiono tutaj młyn, a w 1399 – karczmę. W czasie wojny w 1519-1521 wieś została zniszczona. W 1527 r. biskup warmiński Maurycy Ferber zamienił wieś na majątek lenny. W tym samym roku właścicielem został Stanisław Ossarow, a majątek był ówczynie największy na Warmii. Od tego czasu wieś miała kilku właścicieli (Krzysztof Wantkov, który zamienił prawo magdeburskie na chełmińskie, starosta reszelski von Poquillum). Pod koniec XIX wieku w majątku rezydował K.von Knoblock, który urządził I łaźnię publiczną; w 1905 rodzina Wien, a po 1915 roku do wojny – rodzina Stockenhauserów. W końcu XIX wieku i w połowie XX obszar ziemi należącej do majątku obejmował około 13404 ha i należały do niego 3 folwarki Bocianowo (Buchental), Kłopotowo (Neusorge), Wólka (Ottenburg/ Gemirren).

3. Przetwórcze elementy historyczne, zabytkowe – stan zachowania:

- Układ przestrzenny majątku czytelny, wsi częściowo czytelny.

- Założenie pałacowo – parkowe, zakomponowane klasycznie, wzdłuż drogi z pałacem w punkcie centralnym (między parkiem a częścią gospodarczą):

- **pałac** – obiekt murowany wzniesiony w latach 1720-1730 (być może na zrębach wcześniejszej budowli), w stylu barokowym; po przebudowach i rozbudowie w XIX wieku nabrał cech klasycystycznych. Obiekt założony na rzucie prostokąta, 2-kondygnacyjny, przykryty dachem mansardowym. Popada w ruinę;
- **park krajobrazowy**, powierzchnia ponad 7 ha, założony w XVIII wieku. W formie pierwotnej posiadał układ regularny, który w 1868 roku został przekształcony przez Johanna Larassa, wybitnego projektanta ogrodów. W parku zachował się zabytkowy starodrzew (grab, lipa, kasztanowca, dąb, klon, żywotnik), brak pielęgnacji częściowo unieczystnia układ przestrzenny.
- cmentarz rodowy rodziny Stockenhauserów zlokalizowany za drogą od południowej części parku, zachowały się ze ślady – kamienie, ruiny budowli (kaplica cmentarna) oraz starodrzew;
- zabudowa folwarczna (k. XIX – pocz. XX wieku), podwórze gospodarcze, **czworaki** (murowane, k. XIX – pocz. XX wieku) – zaniedbane, zdewastowane, **wiatrak** - typu holender, ceglany, kryty gontem, wzniesiony w 1810 roku, zniszczony, nieużytkowany.

- Zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza (k. XIX – początek XX wieku), zaniedbana.

4. Dominanty, elementy wyróżniające: dominanta – wiatrak, element wyróżniający – założenie pałacowo – parkowe, majątek malowniczo posadowiony w krajobrazie

5. Przekształcenia, formy dysharmonijne, dewastacje: współczesna zabudowa rekreacyjna, wielorodzinna i jednorodzinna mieszkaniowa, gospodarcza związana z dawnym PGR-em .

Fot. 3 Bęsia. Widok budynku pałacu od strony południowej

GÓRKOWO / Görkendorf; wieś

1. *Typ dawnego układu zabudowy:* mała wieś, zabudowa rozproszona;

2. *Dane historyczne:?*

3. *Przetrwale elementy historyczne, zabytkowe – stan zachowania:*

- Układ przestrzenny wsi czytelny częściowo.

- Zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza (k. XIX – początek XX wieku), w większości zaniedbana

- **Cmentarz wojenny** z I wojny światowej (pow. 0,25 ha) zlokalizowany na północnym skraju wsi w lesie, założony w 1914 roku, obecnie nieczynny, otoczony kamiennym murem, zachowany starodrzew brzoza.

4. *Dominanty, elementy wyróżniające:* brak

5. *Przekształcenia, formy dysharmonijne, dewastacje:* brak

GÓROWO / Bergenthal; PGR

1. *Typ dawnego układu zabudowy:* majątek ziemski;

2. *Dane historyczne:* W 1379 roku powstał majątek rycerski na prawie chełmińskim, który przez długie lata stanowił uposażenie urzędników biskupich. Od około 1540 roku do 1703 należał do znanej na Warmii szlacheckiej rodziny Majewskich, potem Widlich, krótko do klasztoru w Świętej Lipce, do Georga von Schedlin – burgrabiego reszelskiego, dalej do Gągławskich, Opoczyńskich, Markowskich. Od 1905 roku właścicielami została rodzina Sarasinów, którzy zamieszkiwali aż do 1945 roku. Od XIX wieku do majątku należały trzy folwarki: Orłowo (Orlen / Orlowo), Edwardowo (Edurdshof), Kolenko (Klein Köllen);

3. *Przetrwale elementy historyczne, zabytkowe – stan zachowania:*

- Układ przestrzenny majątku czytelny. Założenie dworsko – parkowe zakomponowane wzdłuż drogi, dwór w części środkowej, między parkiem a podwórzem gospodarczym

- **dwór**, usytuowany na wzniesieniu przy drodze Biskupiec – Kolno; od frontu – duży podjazd, od drogi rozdziela go park ciągnący się dalej w kierunku południowym, a od północy – zabudowa folwarczna. Budowla wielokrotnie przebudowywana, której początki sięgają XV wieku, zasadnicza bryła pochodzi z XVIII wieku. Budowla założona na planie prostokąta, na wysokim podpiwniczeniu, jednokondygnacyjna, przykryta dachem naczółkowym. Popada w ruinę.
- **park** krajobrazowy (pow. 2,36 ha), zaprojektowany w 1866 roku przez Johanna Larassa, charakteryzuje go urozmaicona rzeźba terenu, zróżnicowany gatunkowo starodrzew. Brak zabiegów pielęgnacyjnych, rozrost samosiewów częściowo unieczystnił układ kompozycyjny parku. Na szczególną uwagę zasługuje aha (ukryta w terenie granica ogrodu zacierająca

wrażeniowo faktyczną granicę), altany drzewne z lip. W parku zachował się również dom ogrodnika.

- zabudowa folwarczna (koniec XIX wieku) murowana, murowano-drewniana, zaniedbana. W murze ogrodzenia, przy bramie wjazdowej znajduje się niewielki budynek z wieżyczką i dzwoniczką w dachu (pełnił początkowo podobno funkcję karczeru, później stróżówki).
- Zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza (k. XIX – początek XX wieku), w większości zaniedbana.
- Kolejowy posterunek (k. XIX wieku).

4. *Dominanty, elementy wyróżniające*: element wyróżniający – założenie dworsko – parkowe, atrakcyjne położenie w krajobrazie

5. *Przekształcenia, formy dysharmonijne, dewastacje*: współczesna zabudowa wielorodzinna (towarzysząca dawnej koloni mieszkalnej)

Fot. 4 Górowo. Widok na budynek dworu od strony podjazdu i podwórza gospodarczego

KABINY / Kabinen, Kabinen; wieś

1. *Typ dawnego układu zabudowy*: zabudowa zwarta, mała wieś ulicówka, kolonie;

2. *Dane historyczne*: wieś założona 2.V.1346 roku przez wójta warmińskiego Henryka Lutera, II lokację otrzymała 8.V.1359 r. od biskupa Jana Stryprocka, a III 23.X.1345 r. od H.Sorbona. Początkowo nosiła pruską nazwę Rynow, a dopiero później Cabyn. Była to pruska wieś służebna i jej posiadacze byli zobowiązani do pełnienia służby zbrojnej. Na przełomie XV/XVI wieku prawo pruskie zostało zamienione na chełmińskie.

3. *Elementy historyczne, zabytkowe – stan zachowania*:

- Układ przestrzenny wsi czytelny.

- **Kaplica filialna p.w. Matki Boskiej Różańcowej** wraz z ogrodzeniem, murowana pochodzi z 1893 roku, podobnie ogrodzenie. Przy kaplicy zachowały się dwa stare drzewa: jesion i lipa.

- Kapliczka, murowana (4 ćw. XIX wieku).

- Dawna szkoła, murowana (pocz. XX wieku).

- Zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza (k. XIX – początek XX wieku), w większości zaniedbana, w tym zdewastowany **dom podcieniowy**.

- **Cmentarz wojenny** żołnierzy poległych na wojnie ojczyźnianej w latach 1914 – 18 (pow. 0,01 ha), zlokalizowany na wschodnim skraju wsi przy drodze do Biskupca. Zachował się w kształcie trójkąta, ze zniszczoną tablicą pamiątkową i kamieniami. Teren zaniedbany.

4. *Dominanty, elementy wyróżniające*: bardzo malowniczo położona wieś.

5. *Przekształcenia, formy dysharmonijne, dewastacje*: brak

Fot. 5 Kaplica filialna w Kabinach

KOLNO / Gross Köllen, Gross Koelen; wieś

1. *Typ dawnego układu zabudowy:* zabudowa zwarta, wieś wielodrożnica, być może przekształcona z owalnicy kolonie,;

2. *Dane historyczne:* Pierwotnie Kolno było pruskim dobrem służebnym z nadania wójta warmińskiego Henryka Lutera. Gdy teren został w części zagospodarowany sprowadzono kolonistów niemieckich (prawdopodobnie z Kolonii stąd nazwa wsi). Dokument lokacyjny przyznany został 11.06.1359 roku przez biskupa Jana Stryprocka. W czasie wojny (1515-1521) została zniszczona. W II połowie XVI wieku były tutaj dwie karczmy i młyn,;

3. *Przetrwane elementy historyczne, zabytkowe – stan zachowania:*

- Układ przestrzenny wsi nieczytelny.

- **Kościół parafialny p.w. Trzech Króli i Św. Anny**, usytuowany na wzniesieniu przy drodze w centrum wsi. Został wybudowany z końcem XIV wieku, powiększony w końcu XIX. Pierwotna bryła kościoła – salowa prostokątna, później rozbudowana w kształcie greckiego krzyża. Wystrój barokowy. Na terenie przykościelnym zachowany szczątkowo **cmentarz** (obecnie nie pełni funkcji grzebalnych). Teren wokół kościoła otoczony **ogrodzeniem** (koniec XIV w., 1880 rok), łączonym (cegła, kamień, siatka), w ogrodzeniu brama i kapliczki (k. XIX w.). Z zespołem kościelnym związana jest również plebania (pocz. XX w.).

- Kapliczki przydrożne: kapliczka z końca XVIII (obok UG), kapliczka z poł. XIX wieku, kapliczka przy domu nr 57 (1904 rok).

- Zespół karczmy z zabudowaniami gospodarczymi (murowane, 4 w. XIX wieku).

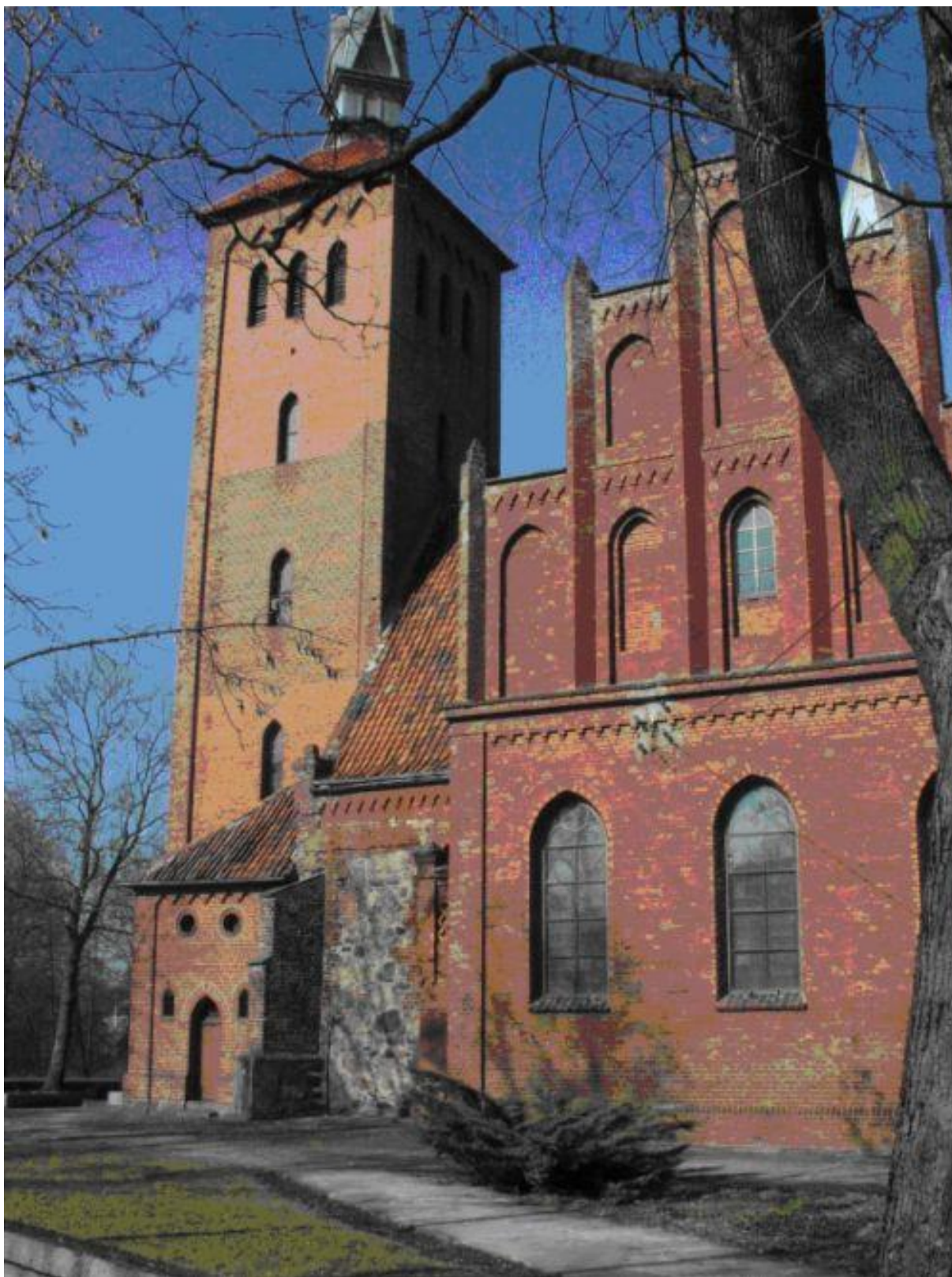
- Dwie szkoły (murowane, pocz. XX wieku).

- Cmentarz parafialny, czynny, rzymsko – katolicki. Zlokalizowany w południowej części wsi przy drodze, założony w II połowie XIX wieku, ogrodzony w ogrodzeniu kapliczka (1918), z **kaplicą cmentarną** (II poł. XIX wieku). Otoczony szpalerami lipowymi, rozplanowany nieregularnie, układ kwater czytelny.

- Zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza (k. XIX – początek XX wieku) w większości zaniedbana.

4. *Dominanty, elementy wyróżniające:* dominanta – kościół, element wyróżniający – cmentarz.

5. *Przekształcenia, formy dysharmonijne, dewastacje:* współczesna zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna, jednorodzinna, gospodarcza związana z produkcją rolniczą.

Fot. 6 Kościół parafialny p.w. Trzech Króli i św. Anny w Kolnie

KOMINKI/ Camynen, Kominen; wieś

1. *Typ dawnego układu zabudowy:* mała wieś, ulicówka, zabudowa rozproszona, kolonie;

2. *Dane historyczne:* Lokację otrzymała 2.II.1338 roku od prepozyta Kapituły Jana i od wójta warmińskiego Henryka Lutera.

3. *Przetrwale elementy historyczne, zabytkowe – stan zachowania:*

- Układ przestrzenny wsi czytelny.
- **Kaplica filialna p.w. św. Jana Chrzciciela**, murowana, z 1843 roku, nosi cechy barokowe.
- Kapliczka przy domu nr 15 z 1858 roku.
- Dawna szkoła z lat 20-tych XX wieku
- Zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza (k. XIX – początek XX wieku), w większości zaniedbana.

4. *Dominanty, elementy wyróżniające*: brak

5. *Przekształcenia, formy dysharmonijne, dewastacje*: brak

6. *Stanowiska archeologiczne* – cmentarzysko (na wschód od wsi) z okresu wędrówki ludów i ślady osadnictwa (na północ od wsi) z wczesnego średniowiecza.

KRUZY / Krausen; wieś

1. *Typ dawnego układu zabudowy*: zwarta zabudowa, wieś, prawdopodobnie przekształcona ulicówka;

2. *Dane historyczne*: Dokument lokacyjny wystawiono w 1374 roku. Wieś na prawie pruskim, należała do ciągu wsi służebnych. W latach 1519-1521 wieś całkowicie zniszczona. Od 1586 r. została majątkiem lennym na prawie chełmińskim. W następnych latach majątek przeszedł w ręce jezuitów z Reszla. W 1783 roku wieś miała folwark i młyn.

3. *Przetrwałe elementy historyczne, zabytkowe – stan zachowania*:

- Układ przestrzenny wsi czytelny.

- Zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza (najstarsza z połowy XIX wieku, pozostała k. XIX – początek XX wieku, w większości zaniedbana).

4. *Dominanty, elementy wyróżniające*: brak

5. *Przekształcenia, formy dysharmonijne, dewastacje*: współczesna zabudowa (ośrodek szkolno – wychowawczy)

LUTRY / Lautern; wieś

1. *Typ dawnego układu zabudowy*: zabudowa zwarta, wieś wielodrożnica, kolonie

2. *Dane historyczne*: Wieś założona pomiędzy 1333 a 1342 rokiem przez wójta warmińskiego Henryka Lutra, II lokację otrzymała w 1346 roku. W czasie wojny w latach 1519-1521 wieś nie ucierpiała. W 1346 roku Bruno Luter założył karczmę. Lutry leżały przy jednym z ruchliwszych szlaków. W czasie wojen polsko – krzyżackiej i szwedzkich wieś zniszczona. W I wojnie światowej, 26.VIII.1914 roku, na południe od wsi piechota niemiecka rozgromiła piechotę rosyjską.

3. *Przetrwałe elementy historyczne, zabytkowe – stan zachowania*:

- Układ przestrzenny wsi nieczytelny

- **Kościół parafialny p.w. Marii Magdaleny i św. Walentego**; kościół wybudowano w XIV wieku, tuż po założeniu wsi, w okresie wojny 13-letniej całe wyposażenie kościoła zostało przekazane na wykup zamków biskupich z rąk zaciężnych. W 1550 roku spłonął. Odbudowany i konsekrowany w 1580 r. Obecny budynek kościoła pochodzi z 1860 roku, ogrodzony z kapliczką w ogrodzeniu (pocz. XX wieku) Do tego czasu istniał przy kościele cmentarz, obecnie niezrachowany. Można przypuszczać, że wraz z odbudową kościoła założono cmentarz parafialny we wsi. Do zespołu kościelnego należy plebania (lata 20-te XX wieku)– obecnie szkoła. Wokół kościoła zachował się starodrzew (klon, lipa, kasztanowiec)

- Kapliczki przydrożne: **kapliczka z 1722 roku**, kapliczki z k. XIX w. i z pocz. XX w.

- Krzyż przydrożny drewniany (połowa XIX wieku).

- Obiekty użyteczności publicznej - szkoła, przedszkole, poczta, sklep, remiza strażyacka (koniec XIX wieku).

- Kuźnia, młyn, młynarzówka (k. XIX wieku).

- Zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza w tym szachulcowa (k. XIX – początek XX wieku), w większości zaniedbana.

- **Cmentarz parafialny** (0,5 ha) czynny, dawniej ewangelicki, obecnie rzymsko – katolicki, założony w 1862 roku. Usytuowany w południowej części wsi, ogrodzony, z bramą w ogrodzeniu (poł. XIX wieku). Zachował się starodrzew (żywotniki, lipy). Układ kwater regularny, czytelny.

4. *Dominanty, elementy wyróżniające*: - dominanta – kościół, element wyróżniający – malownicze położenie wsi nad jeziorem

5. *Przekształcenia, formy dysharmonijne, dewastacje*: współczesna zabudowa jednorodzinna i wielorodzinna, zabudowa letniskowa i rekreacyjna, gospodarcza związana z produkcją rolniczą.

Fot. 7 Kościół p.w. Marii Magdaleny i św. Walentego w Lutrach

OTERKI / Klein Ottern; osada

1. *Typ dawnego układu zabudowy:* majątek ziemski;

2. *Dane historyczne:* Wieś powstała w końcu XIV wieku. W 1889 majątek stanowił własność rodziny Schultz, a w 1922 – Skowrońskich;

3. *Przetrwałe elementy historyczne, zabytkowe – stan zachowania:*

- Układ przestrzenny majątku czytelny. Założenie dworsko – parkowe,

- **dwór** pochodzi z I połowy XIX wieku, budowla parterowa, przykryta dachem dwuspadowym, zrujnowany;
- **park** (0,5 ha) otaczający dwór, powstały prawdopodobnie równoległe z dworem; kompozycja oparta na prostym – czytelnym układzie alei grabowych, w kompozycji czytelny również samotny dąb rosnący na sztucznie usypanym kopcu; teren zaniedbany, przed frontem budynku zachowany jeden z dwóch kasztanowców.
- zabudowa folwarczna (k. XIX w.) - zdewastowana, budynki mieszkalne murowane, gospodarcze-murowane i murowano-drewniane w większości zaniedbane.

4. *Dominanty, elementy wyróżniające:* majątek malowniczo położony

5. *Przekształcenia, formy dysharmonijne, dewastacje:* stan techniczny zabudowy gospodarczej związanej z folwarkiem

Fot. 8 Oterki. Zdewastowany budynek dworu

OTRY / Gross Ottern; wieś

1. *Typ dawnego układu zabudowy:* wieś;

2. *Dane historyczne:* wieś otrzymała lokację w 1391r. od Henryka Sorboma, w latach 1659-1772 była własnością Jezuitów.

3. *Przetrwałe elementy historyczne, zabytkowe – stan zachowania:*

- Układ przestrzenny wsi czytelny.

- Kościół p.w. Matki Boskiej Królowej Polski z 1935 roku, z fragmentami cmentarza przykościelnego, otoczona szpalerem z żywotnika i okazami sosny.

- Zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza (k. XIX – początek XX wieku).

4. *Dominanty, elementy wyróżniające:* wyróżniania się żywotnikowy szpaler otaczający teren kościoła.

5. *Przekształcenia, formy dysharmonijne, dewastacje:* brak

6. *Stanowisko archeologiczne* – osada średniowieczna (na południowym skraju wsi) z epoki średniowiecza

Fot. 9 Kościół p.w. Matki Boskiej Królowej Polski w Otrach

RYN RESZELSKI / Schellen; wieś

1. *Typ dawnego układu zabudowy:* zabudowa zwarta, wieś prawdopodobnie przekształcona owalnicą, kolonie;

2. *Dane historyczne:* Prepozyt Kapituły Warmińskiej Jan i wójt warmiński Henryk Luter założyli wieś 15.06.1339 roku;

3. *Przetrwałe elementy historyczne, zabytkowe – stan zachowania:*

- Układ przestrzenny wsi czytelny częściowo.

- **Kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP**, budowla powstała na wzniesieniu w 1706 roku; drewniana wieża (konstrukcja słupowa, szalowana deskami) dobudowana w 1780 roku, a podwyższona w 1890 r., przy kościele – **cmentarz** (obecnie nie pełni funkcji grzebalnych) pochodzący z I połowy XIX wieku. Przynależność wyznaniowa – rzymsko – katolicka, ogrodzony, nieczynny, kompozycja nieregularna, udział starodrzewia.

- Zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza (k. XIX – początek XX wieku), w większości zaniedbana.

4. *Dominanty, elementy wyróżniające:* - dominanta – kościół, wieś ładnie położona.

5. *Przekształcenia, formy dysharmonijne, dewastacje:* współczesna zabudowa mieszkaniowa wielorodzinną oraz zabudowania gospodarcze związane z produkcją rolniczą.

SAMŁAWKI / Ząbławki, Samblawken, Samlack; wieś

1. *Typ dawnego układu zabudowy:* zabudowa rozproszona, mała wieś, wielodrożnica, kolonie;

2. *Dane historyczne:* dokumenty potwierdzające istnienie wsi pochodzą z 1597 roku;

3. *Przetrwałe elementy historyczne, zabytkowe – stan zachowania:*

- Układ przestrzenny wsi czytelny.

- **Kaplica filialna p.w. Podwyższenia Krzyża**, neobarokowa, z 1923 roku.

- Zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza (k. XIX – początek XX wieku), w większości zaniedbana.

4. *Dominanty, elementy wyróżniające:* wieś ładnie położona

5. *Przekształcenia, formy dysharmonijne, dewastacje:* współczesna zabudowa – tartak z kominami

TARNINY / Torninen, wieś

1. *Typ dawnego układu zabudowy:* zabudowa rozproszona wieś przekształcona ulicówką, kolonie;
2. *Dane historyczne:* wieś powstała na staropruskim pola osadniczym Swentgarben. Dokument lokacyjny – wieś na prawie pruskim (w ciągu wsi służeńskich) wystawiony został 16.06.1339 roku a potwierdzony przez biskupa Hermana z Prus 18.09.1340 r. W 1482 r. Mikołaj Tungen zamienił prawo pruskie na chełmińskie.
3. *Przetrwałe elementy historyczne, zabytkowe – stan zachowania:*
  - Układ przestrzenny wsi nieczytelny.
  - Kapliczki przydrożne, w tym jedna odrestaurowana.
  - Zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza (k. XIX – początek XX wieku), dawny budynek szkoły, w większości zaniedbana.
4. *Dominanty, elementy wyróżniające:* malowniczo położona miejscowość, atrakcyjne krajobrazy
5. *Przekształcenia, formy dysharmonijne, dewastacje:* brak

Fot. 10 Tarniny. Tradycyjna zabudowa

TEJSTYMY / Teistimmen; wieś

1. *Typ dawnego układu zabudowy:* majątek ziemski;
2. *Dane historyczne:* Wieś istnieje od 1357 roku na prawie chełmińskim. Od 1821 do 1945 roku należała do rodziny Schleußnerów. Na przełomie XIX i XX wieku obszar obejmował ponad 1000 ha i należały do niego folwarki Augustówka (Augustwalde) oraz młyn Ludwigmühle (obecnie nieistniejący).
3. *Przetrwałe elementy historyczne, zabytkowe – stan zachowania:*
  - Układ przestrzenny wsi czytelny częściowo.
  - Zespół dworsko – parkowy z rozległą częścią gospodarczą, zakomponowany wzdłuż drogi, dwór usytuowany w części centralnej założenia między podwórzem gospodarczym od południa a parkiem od północy;
- **dwór** – istniejąca bryła budynku składa się z dwóch obiektów, starszy pochodzi z początku XIX wieku, parterowy, przykryty dachem naczółkowym (po remoncie odtworzony ganek), nowszy –

wzniesiony w 1898 roku, dostawiony od wschodu prostopadle do istniejącego. Nowszy to obiekt dwukondygnacyjny, z użytkowym poddaszem, przykryty dachem dwuspadowym;

- **park krajobrazowy** (2,2 ha) założony na planie nieregularnego czworoboku, z aleją obwodnicową, ze zróżnicowanym gatunkowo starodrzewem, układ czytelny;
- zabudowania gospodarcze z podwórzem gospodarczym (m.in. **stajnia**, obora, spichlerz, magazyn narzędzi, drewniana suszarnia lnu) (k. XIX – początek XX wieku);
- **cmentarz rodowy** Schleußnerów, usytuowany na porośniętym starodrzewiem wzgórzu w południowej części założenia, za podwórzem gospodarczym, do którego prowadzi aleja lipowa (zachowały się fragmenty ogrodzenia i brama oraz kaplica cmentarna ceglana (poł. XIX wieku), cmentarz zniszczony.

Teren prywatny, dwór wyremontowany, park w trakcie rewaloryzacji, obiekty gospodarcze w trakcie remontów i adaptacji.

- Dawna szkoła z budynkiem gospodarczym (początek XIX wieku), obecnie inne użytkowanie.
- Zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza, w tym dwojaki i czworaki (k. XIX – początek XX wieku). w większości zaniedbana.

4. *Dominanty, elementy wyróżniające*: - element wyróżniający – park i cmentarz

5. *Przekształcenia, formy dysharmonijne, dewastacje*: współczesna zabudowa wielorodzinna, ogrodzenie z kamienia obszaru parku i dworu.

WĄGSTY / Wangst; wieś

1. *Typ dawnego układu zabudowy*: wieś, prawdopodobnie przekształcona owalnica, kolonie;

2. *Dane historyczne*: Dekret lokacyjny nadany 29.IX.1308 roku przez biskupa Eberharda z Nysy;

3. *Przetrwałe elementy historyczne, zabytkowe – stan zachowania*:

- Układ przestrzenny wsi czytelny

- **Kaplica filialna p.w. Matki Boskiej Różańcowej** z 1895 roku.

- Zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza (k. XIX – początek XX wieku), w większości zaniedbana.

4. *Dominanty, elementy wyróżniające*: ładne położenie

5. *Przekształcenia, formy dysharmonijne, dewastacje*: brak

WÓJTOWO / Voigtsdorf; wieś

1. *Typ dawnego układu zabudowy*: wieś owalnica, kolonie;

2. *Dane historyczne*: Nieznana data lokacji wsi, w 1379 roku znane było jako las;

3. *Przetrwałe elementy historyczne, zabytkowe – stan zachowania*:

- Układ przestrzenny wsi czytelny.

- **Kaplica filialna p.w. Matki Boskiej Różańcowej** z 1869 roku.

- **Kapliczka przydrożna** z końca XVIII wieku.

- Zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza (k. XIX – początek XX wieku), w większości zaniedbana.

- Dawna szkoła (mur. pocz. XX wieku)

4. *Dominanty, elementy wyróżniające*: ładne położenie

5. *Przekształcenia, formy dysharmonijne, dewastacje*: brak

WÓLKA / Ottenburg / Gemirren ; PGR

1. *Typ dawnego układu zabudowy*: majątek ziemski

2. *Dane historyczne*: Początki sięgają średniowiecza. W 1889 majątek wszedł w skład dóbr bęskich.

3. *Przetrwałe elementy historyczne, zabytkowe – stan zachowania*:

- Układ przestrzenny majątku częściowo czytelny.

- Założenie dworsko – parkowe z podwórzem gospodarczym i zabudowa gospodarczą;

- dwór pochodzi z XIX i XX wieku, budynek założony na palnie prostokąta, parterowy, z obustronnym dwukondygnacyjnym ryzalitem na osi, tynkowany. Niszczaje.
- park – układ kompozycyjny nieczytelny, teren zaniedbany, czytelne jedynie szpalery grabowe, prawdopodobnie otaczające sad, od strony podwórza zachowane okazałe kasztanowce (symetryczne nasadzenie względem budynku), na terenie parku zlokalizowany grób;
- podwórze folwarczne, zabudowa gospodarcza związana z folwarkiem – zniszczona
- zabudowa mieszkaniowa w większości zaniedbana

4. *Dominanty, elementy wyróżniające:* brak

5. *Przekształcenia, formy dysharmonijne, dewastacje:* współczesna zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna i jednorodzinna

WYSOKA DĄBROWA / Schönberg; wieś

1. *Typ dawnego układu zabudowy:* zwarta zabudowa, wieś przekształcona owalnicą, kolonie,

2. *Dane historyczne:?*

3. *Przetrwale elementy historyczne, zabytkowe – stan zachowania:*

- Układ przestrzenny wsi czytelny częściowo.

- **Kaplica filialna** z 1928 roku, wystrojem nawiązuje do stylu neobarokowego,

- Kapliczki przydrożne: kapliczka z Matką Boską, z końca XVIII wieku, kapliczka z poł. XIX wieku, kapliczka przy domu nr 19 (koniec XIX wieku)

- Krzyż przydrożny drewniany (początek XIX wieku)

- Posterunek kolejowy, murowany z końca XIX wieku,

- Zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza (k. XIX– początek XX wieku), w większości zaniedbana.

4. *Dominanty, elementy wyróżniające:* wieś malowniczo położona w krajobrazie

5. *Przekształcenia, formy dysharmonijne, dewastacje:* brak

Miejscowości Bocianowo (dawne Buchental), Edwardowo (Eduardshof), Kolenko (Klein n ws), Gajówka Augustowska (Augustwalde), Orłowo (Orlen / Orłowo), Koprzywnik (Rosenorth), Ryński Młyn (Rheinmühl) to dawne folwarki związane z majątkami ziemskimi. Ich powstanie w większości datuje się na XIX wiek, równoległe z powstawaniem czy też rozbudową majątków ziemskich. Folwarki przejmowały funkcję gospodarczą, uciążliwą i obsługującą rezydencję (siedzibę dóbr); ich zabudowę stanowiły: n wskaż, zabudowania gospodarcze i inwentarskie, czasem kolonie mieszkalne. Wiele z folwarków nie zachowało się o dzisiaj (m.in. Młyńczysko – Ludwigsmühle, należący do majątku Tejstymy, Kłopotowo – Neusorge – do Bęsi). Obecnie w większości miejscowości przetrwała zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza, najczęściej charakteryzuje ją bardzo zły stan techniczny, ogólne zaniedbanie, postępujące dewastacje a miejscami pozostały już tylko ruiny. Zabudowa w Bocianowie, Gajówce Augustowskiej i Kolenku jest nie zamieszkała.

4.3. Rejestr i ewidencja zabytków nieruchomości – wykaz

Rejestr zabytków nieruchomości

Miejscowość	Nazwa obiektu	Nr w rejestrze zabytków nieruchomości	Data wpisu
OBIEKTY ARCHITEKTURY			
Bęsia	-pałac -czworak	A-617/O A-4217/O	2.VII.1949 17.VII.1992
Górowo	-dwór	A-629/O	8.X.1967
Kabiny	-kaplica parafialna p.w. Matki Boskiej Różańcowej -dom nr 26	A-3023/O A-631/O	14.III.1997 10.X.1967
Kolno	-kościół parafialny p.w. Trzech Króli i św. Anny wraz z cmentarzem przykościelnym -ogrodzenie kościoła -kaplica cmentarna	A-632/O A-3024/O A-3028/O	10.X.1967 14.III.1997 16.III.2000
Kominki	-kaplica filialna p.w. św. Jana Chrzciciela	A-3030/O	21.III.2000
Lutry	-kościół p.w. św. Marii Magdaleny i św. Walentego -kapliczka przydrożna	A-3031/O A-634/O	22.III.2000 12.X.1967
Oterki	-dwór	A-4197/O	19.III.1991
Ryn Reszelski	-kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP	A-128/O	13.VIII.1949
Samławki	-kaplica filialna p.w. Podwyższenia Krzyża	A-3038/O	20.III.2000

Tejstymy	-dwór -stajnia	A-3469/O A-3470/O	10.III.1997[10.III.1997
Wągsty	-kaplica filialna p.w. Matki Boskiej Różańcowej	A-3039/O	22.III.2000
Wójtowo	-kaplica filialna p.w. Matki Boskiej Różańcowej	A-3040/O	20.III.2000
Wysoka Dąbrowa	-kaplica filialna	A-3042/O	21.III.2000
OBIEKTY TECHNIKI			
Bęsia	-wiatrak (z najbliższym otoczeniem w promieniu 50–100 m)	A-622/O	7.X.1967
PARKI I CMENTARZE			
Bęsia	-park	A-617/O	2.VII.1949
Górkowo	-cmentarz wojenny z I wojny światowej	A-3665/O	29.I.1988
Górowo	-park	A-1329/O	23.XII.1991
Kabiny	-cmentarz wojenny	A-3663/O	2.III.1987
Lutry	-cmentarz rzymsko – katolicki, parafialny	A-3780/O	2.III.1987
Oterki	-park	A-1449/O	30.XI.1978
Ryn Reszelski	-cmentarz rzymsko – katolicki, przykościelny	A-3779/O	2.III.1987
Tejstymy	-park -cmentarz ewangelicki	A-1335/O A-3778/O	23.XII.1991 2.III.1987

Stan na marzec 2004 rok

Ewidencja obiektów zabytkowych

Miejscowość	Nazwa obiektu
OBIEKTY ARCHITEKTURY	
Bęsia	- zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza
Górowo	- zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza - posterunek kolejowy
Kabiny	-ogrodzenie kaplicy filialnej -kapliczka przy domu nr 2 -szkoła i budynek gospodarczy -domy numer: 2, 3 (+obora), 7, 8 (+obora), 9, 16, 18, 19, 22, 24, 25, 29, 30, 31
Kolno	-2 kapliczki w zespole kościelnym -plebania -kapliczka (obok Urzędu Gminy) -brama w ogrodzeniu kościelnym -ogrodzenie cmentarza -kapliczka przy domu nr 57 -kapliczka -kapliczka w ogrodzeniu cmentarza grzebalnego -szkoła -szkoła za kościołem -domy numer: 1, 2 (+budynek gospodarczy), 4, 5, 6, 7a, 9(+budynek gospodarczy), 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18 (kiedyś zespół karczmy z oborą i budynkiem gospodarczym), 20, 27, 28 (obecnie przedszkole), 30, 32, 33, 35, 36, 36a, 38, 39, 40, 48, 49, 55, 57
Kominki	-kapliczka przy domu nr 15 -szkoła (obecnie sklep) -domy numer: 8,9,10,15
Kruzy	-domy numer: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14 (+stodoła), 16 (+wozownia), 19, 20, 21, 22, 23, 28
Lutry	-kapliczka w ogrodzeniu kościoła -ogrodzenia cmentarza przykościelnego -kapliczka przydrożna (przy ośrodku zdrowia) -kapliczka przydrożna -krzyż przydrożny drewniany -brama cmentarza grzebalnego -szkoła -plebania, dom nr 37 -poczta (dom nr 26) -sklep -przedszkole

	-remiza, dom -kuźnia -domy numer: 1, 2, 3, 4, 9, 11, 30 (+budynek gospodarczy), 33 (+stodoła), 34, 34a, 35, 36, 38, 40, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 53, 54, 55, 56(+obora), 57, 58
Ryn Reszelski	-domy numer: 6, 8 (+obora), 13,14,16
Samławki	-domy numer: 15,16,17, 33
Tejstymy	-zespół folwarczny (chlewnia, magazyn narzędzi rolniczych, kuźnia, obora, spichlerz, dom syna dziedzica, suszarnia lnu, stodoła, szklarnia) -kapliczka i brama na cmentarzu rodowym -szkoła + budynek gospodarczy -dom dwojak, dwa domy czworaki -domy numer: 8,10
Wągsty	-domy numer: 7, 8, 9, 10a (+ drewniana stodoła), 11 (+budynek gospodarczy)
Wójtowo	-kapliczka przydrożna -szkoła + stodoła -domy numer: 1, 2, 4, 11
Wysoka Dąbrowa	-kapliczka z figurką Matki Boskiej -kapliczka przy domu nr 19 -kapliczka przydrożna -krzyż przydrożny drewniany -posterunek kolejowy -domy numer: 6 (+ obora), 7,9, 10, 13, 15, 17, 19, 20, 22
OBIEKTY TECHNIKI	
Lutry	-młyn z młynarzędziarką
PARKI I CMENTARZE	
Kolno	-cmentarz

Stan na marzec 2004 rok

Wykaz ważniejszych obiektów o walorach zabytkowych i kulturowych, nie ujętych w ewidencji i rejestrze:

- Bęsia – cmentarz rodowy Stockehaußerów,
- Otry – kościół p.w. Matki boskiej Królowej Polski z cmentarzem przykościelnym,
- Tarniny – dawny budynek szkoły,
- Wólka – dawny majątek ziemski (park, dwór, podwórze gospodarcze, zabudowa folwarczna),
- we wszystkich posotatych miejscowościach n wskazanych – tradycyjna zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza.

4.4. Bibliografia

- „Biskupiec z dziejów miasta i powiatu” praca zbiorowa, Wyd. Pojezierze, Olsztyn 1969
- „katalog miejscowości województwa warmińsko – mazurskiego” Urząd Statystyczny w Olsztynie, Olsztyn 2000
- „Warmia i Mazury – przewodnik ilustrowany” Agencja Fotograficzno – Wydawnicza „Mazury”, Olsztyn
- „Zachowane – ocalone?. O krajobrazie kulturowym i sposobach jego kształtowania” pod redakcją Liżewskiej I., Knercera W., Stowarzyszenia Wspólnota Kulturowa Borussia, Olsztyn 2003
- Antoni M. „Dehio-Handbuch der Kunsdtdenkmälund Ostpreußen“ Deutscher Kunstverlag 1993
- Bartoś M., Zalewska B. „Architektura w krajobrazie Warmii i Mazur” Stowarzyszenia Wspólnota Kulturowa Borussia, Olsztyn 2003
- Błaszczyk I., Soczyński M. „Wytyczne konserwatorskie do planu regionalnego m.in. olstyńskiego” Warszaw 1990

- Chłosta J. „Słownik Warmii” Wyd. Litera Olsztyn 2002
- Garniec M. „Pałace i dwory dawnych Prus Wschodnich” Stowarzyszenia Wspólnota Kulturowa Borussia, Olsztyn 1999
- Respond S. „Słownik nazw geograficznych Polski Zachodniej i Północnej“ Reprint FM 1999
- Rzempełuch A. „Przewodnik po zabytkach sztuki dawnych Prus Wschodnich” Agencja Wydawnicza „Remix”, Olsztyn 1992
- materiały kartograficzne – niemieckie mapy topograficzne z I połowy XX wieku
- materiały z zasobów Państwowej Służby Ochrony Zabytków w Olsztynie
- opracowanie własne Antoniego Soduła (mieszkańca gminy) „Fotografie – cmentarze gminy Kolno”, Lutry 1993r.

4.5. Diagnoza stanu istniejącego

Środowisko kulturowe i jego elementy, mimo że w skali kraju mają znaczenie lokalne na pewno identyfikują się przestrzennie spośród innych.

Stan ich przetrwania, choć charakteryzuje się ogólnym zaniedbaniem, stanowi świadectwo rozwoju tych ziem i kształtowania m.in. dziedzictwa kulturowego na przestrzeni wieków.

Z materiałów uzyskanych w Państwowej Służbie Ochrony Zabytków w Olsztynie (stan na marzec 2004 rok) wynika, że liczba zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru wynosi 30, z czego 20 obiektów kubaturowych, 4 parki, 6 cmentarzy. Ponadto na terenie gminy znajduje się (na podstawie ewidencji zabytków nieruchomych) ponad 200 obiektów kubaturowych (zabudowa sakralna, mieszkaniowa, gospodarcza, folwarki, użyteczności publicznej w tym również krzyże przydrożne, ogrodzenia), 1 cmentarz, 1 park o wartościach zabytkowych oraz 3 stanowiska archeologiczne. Oprócz tego w spisach nie wykazano również cennych obiektów m.in. w Otrach, Wólce i Tarninach. Wszystkie te obiekty wymagają ochrony konserwatorskiej, w większości szczegółowego rozpoznania (ewidencje, analizy stanu zachowania, inwentaryzacje m.in.). Jednak oceniając stan środowiska kulturowego należałoby rozpatrywać je znacznie szerzej niż poszczególne elementy, obiekty traktowane jako zabytki.

Na terenie opracowania uwagę zwraca ogólna fizjonomia krajobrazu, mająca podłoże w uwarunkowaniach kulturowych; układy ruralistyczne, drogi podkreślone alejami, tradycyjna zabudowa, kapliczki i krzyże przydrożne m.in. Elementy te powiązane są ze sobą i wpisane w krajobraz podkreślają jego naturalne cechy przyrodnicze i geograficzne. Lokalizacja miejscowości w przypadku tych powstałych w XIV wieku uzasadnienia szukała głównie w topografii terenu jego naturalnych cechach obronnych bądź użytkowych, co odczytywać można obecnie jako walor krajobrazowy. Dla wieku XIX typowe jest natomiast świadome kształtowanie krajobrazu (przy wykorzystaniu jego naturalnych walorów przyrodniczych, geograficznych) w obrębie majątków ziemskich, folwarków; aleje śródpolne i przydrożne, remizy, wnętrza widokowe, ciągi i osie widokowe, ekspozycja dominant (architektura, elementy przyrodnicze).

Stan przetrwania oraz rangę zasobów kulturowych charakteryzuje znaczna różnorodność. Należy przyjąć, że stan zachowania jest niezależny od ich wartości kulturowych, historycznych.

Stan zachowanie elementów środowiska kulturowego nie jest dobry. Typowe jest ogólne zaniedbanie dotyczące zarówno układów przestrzennych (wsi, zabudowy, zagród) jak i pojedynczych obiektów, budynków. Czytelne układy przestrzenne oraz niewielkie przekształcenia układów charakterystyczne są dla większości wsi. Znaczne zakłócenia dawnego układu przestrzennego wsi, dysharmonie w przestrzeni, w postaci udziału współczesnej zabudowy, zmieniającej bezpowrotnie jej dawny charakter typowe są dla Bęsi

(przede wszystkim zabudowa rekreacyjna), Kolna (współczesna zabudowa mieszkaniowa oraz PGR), Lutr (zabudowa rekreacyjna, mieszkaniowa, PGR).

Fizjonomię wsi kształtuje przede wszystkim obecność tradycyjnej zabudowy mieszkaniowej i gospodarczej. Udział współczesnej zabudowy mieszkaniowej stanowi zaledwie 34%. Współczesne obiekty związane są przede wszystkim z produkcją rolniczą i ich obecność w krajobrazie stanowi największe zakłócenia i widokowe kolizje. Obiekty architektury, zarówno mieszkalnej jak i użytkowej cechuje ogólne zaniedbanie, zły stan techniczny budynków oraz, mimo że nieliczne – przekształcenia typu: zmiana pokrycia dachowego, elewacji, wymiana stolarki, zmiana bryły budynków m.in. (m. in. Budynki mieszkalne w Wągstach, dom w Pokrzywniku). Niezbędne jest, więc przeprowadzenie prac remontowych, adaptacyjnych, wprowadzających współczesne udogodnienia cywilizacyjne, z koniecznością zachowania historycznych walorów budynków, zagród, siedlisk. Wszelkie działania w obrębie zagród, budynków powinny respektować tradycję, historię. Dlatego należy w nawiązaniu do tego wykorzystywać wiedzę w zakresie znajomości regionalnej architektury, lokalnych rozwiązań technicznych i materiałowych.

Kościół jedynie charakteryzuje w miarę dobry stan przetrwania, ale kapliczki i kaplice są w większości w złym stanie. Próby odnawiania kapliczek podejmowane są na własną rękę przez mieszkańców gminy, w większości przypadków narażając substancje zabytkową na nieodwracalne straty. Natomiast przykładem odrestaurowanej kapliczki jest obiekt w Tarninach. Podobnie zabudowania gospodarcze, i te towarzyszące budynkom mieszkalnym oraz zabudowa folwarczna; to budynki w większości murowano – drewniane. Stan techniczny jest szczególnie niezadawalający. Zamiany, remonty w obrębie tych budowli, podobnie jak w przypadku zabudowy mieszkaniowej również powinny, respektować ich wartość historyczną. Przykładem obiektu szczególnie wartościowego, w bardzo złym stanie jest wiatrak w Bęsi.

Czytelne w pejzażu gminy są założenia rezydencjonalno – parkowe w Bęsi, Tejstymach, Górowie, Oterkach i Wólce. Doświadczenia powojennej historii nie sprzyjały tymże obiektom. Wszystkie związane były z brakiem ochrony historycznej wartości, która przejawiała się m.in. w zmianach właścicieli (PGR, później masowa wyprzedaż – parcelacja niezgodna z historycznie uwarunkowanymi podziałami), użytkowaniu nie zgodnie z przeznaczeniem (rekreacja, produkcja, rolna, magazyny m.in.), samowolnymi i bezkarnymi poczynaniami dotyczącymi zarówno szaty roślinnej (wycinka) jak i zmianami w obrębie budynków i całych układów kompozycyjnych. Wszystkie założenia na terenie gminy znajdują m.in. w rękach prywatnych, ale jedynie Tejstymy są przykładem obiektu objętego świadomymi działaniami rewaloryzacyjnymi. Wyremontowany został dwór i część budynków gospodarczych, trwa rewaloryzacja parku. W pozostałych natomiast, w zastraszającym tempie postępuje proces dewastacji i nieodwracalnie zaprzepaszczone zostają świadectwa historii, tradycji i kultury tychże terenów. Najdramatycznej sytuacji kształtuje m.in. w Oterkach (zrujnowany budynek dworu – zawalony dach) i Górowie. Zabudowa gospodarcza i inwentarska związana z folwarkami przedstawia się w równie złym stanie technicznym. Cechuje ją zaniedbanie i postępująca dewastacja. Skala budynków, stan ich przetrwania powoduje, że obraz folwarków stanowi znaczącą dysharmonię w krajobrazie. Przykładem mogą być Oterki i Wólka.

Parki związane z siedzibami majątków ziemskich i folwarkami, stanowią element założeń obok dworu, pałacu. Stan przetrwania układów kompozycyjnych jest niezbyt zadawalający. Co prawda długoletni brak pielęgnacji i ochrony spowodował, że w większości przybrały one wygląd zadrzewionych enklaw, z częściowo czytelnymi (Bęsia, Górowo) bądź całkowicie nieczytelnymi i bezpowrotnie utraconymi i kompozycjami obiektu (Wólka, Oterki). Mimo braku przez wiele lat opieki, przeprowadzania zabiegów pielęgnacyjnych, dewastacji drzewostan zachował się w stosunkowo dobrym stanie zdrowotnym. Dla wszystkich parków charakterystyczny jest udział starodrzewia, wyróżniają się szczególnie okazałe lipy (m.in. w

postaci alej jak również altan drewnych – Górowo), dęby, klony, kasztanowce, graby (głównie w postaci szpalerów).

Podobnie rzecz ma się z cmentarzami; dobry stan przetrwania utrzymania charakteryzuje cmentarze czynne w Kolnie i Lutrach. Większość cmentarzy cechuje udział starodrzewia – głównie żywotniki, lipy, głogi. Uwagę zwracają cmentarze rodowe (Bęsia, Tejstymy) i przykościelne (Otry, Kolno, Ryn Reszelski).

Innym elementem zagospodarowania zielenią terenu opracowania są aleje przydrożne. Charakteryzują się w większości dobrym stanem zdrowotnym; uwagę zwracają jedynie nieprawidłowo przeprowadzone zabiegi pielęgnacyjne (przycinanie) drzew na niektórych odcinkach (m.in. Lutry – Wysoka Dąbrowa). Szczególnie interesująco wyglądają zadrzewienia grabowe i dębowe, na odcinkach: Samławki – Kabiny, Wójtowo – Kominki.

W samych wsiach można pojedynczo spotkać okazy starych drzew, często towarzyszą kaplicom (m.in. Kabiny) lub towarzyszyły (Wągsty, Tarniny), na podwórzach najbardziej wyróżniają się okazy starych świerków, lip i kasztanowców. Szatę roślinną wsi budują głównie aleje przebiegające przez wieś (Wójtowo, Lutry, Kominki, Kabiny).

Obszar gminy Kolno nie posiada pełnego rozpoznania archeologicznego, tylko niewielki fragment został objęty AZP. Dane na temat nie zbadanych czy potwierdzonych stanowisk archeologicznych wskazują na konieczność przeprowadzenia badań na pozostałej części w celu ich weryfikacji.

Fot. 11 Kabiny. Tradycyjna zabudowa mieszkaniowa; przykład postępującej dewastacji

Fot. 12 Gmina Kolno. Krajobraz

5. Struktura funkcjonalno-przestrzenna zagospodarowania gminy.

Strukturę przestrzenną obszaru gminy określa użytkowanie i zagospodarowanie terenu. Wyróżniono trzy grupy elementów użytkowania terenu gminy.

	Grupa elementów	Powierzchnia (ha)	Udział procentowy w powierzchni gminy
1.	Tereny użytków rolnych	11 132	62 %
2.	Tereny zurbanizowane (osadnictwo, funkcje gospodarcze, komunikacja)	561	3%
3.	Tereny niezurbanizowane (lasy, wody i tzw. nieużytki)	6 143	35%
	Razem	17 836	100 %

Tereny rolne użytkowane są przez utworzone na bazie byłych PGR-ów gospodarstwa wielkoobszarowe: cztery w południowej części gminy i jedno w północno - wschodniej części gminy, oraz tradycyjne gospodarstwa rodzinne w północnej i środkowej części gminy.

Obszary zurbanizowane tworzy sieć wsi z ośrodkiem gminnym Kolno obsługiwanych przez sieć dróg.

Główną funkcją gospodarczą gminy jest rolnictwo, uzupełnione w niewielkim stopniu przez turystykę i w znikomym – przez działalność produkcyjną .

Charakterystyka sieci osadniczej.

Sieć osadniczą gminy tworzy 21 miejscowości (wg publikacji Urzędu Statystycznego w Olsztynie Katalog miejscowości województwa warmińsko-mazurskiego, Rocznik statystyczny, 2003r). Trzy miejscowości: Bocianowo, Kolenko, Gajówka Augustowska - nie są zamieszkałe. Na terenie gminy zachowała się też, historycznie ukształtowana zabudowa kolonijna. Dotyczy to głównie rejonu wsi: Kruzy, Wysoka Dąbrowa, Samławki. Wsie skupione są w 14 sołectwach.

Jednostki osadnicze rozmieszczone są nierównomiernie na terenie gminy. Ośrodek gminy – wieś Kolno położone jest w centrum obszaru gminy. Pozostałe wsie zlokalizowane są równoleżnikowo w pasie na południu gminy (Tejstymy, Kruzy, Górowo, Bęsia, Wólka, Oterki, Otry); w pasie w środkowej części gminy (Lutry, Wójtowo, Kolno, Kabiny, Samławki) oraz w pasie w północnej części gminy (Wysoka Dąbrowa, Ryn Reszelski, Kominki, Tarniny).

Są to wsie zarówno w zabudowie zwartej jak i rozproszonej.

Na ich strukturę przestrzenną składają się: zabudowa zagrodowa, jednorodzinna, oraz ewentualnie obiekty usługowe – we wsiach o gospodarstwach rodzinnych (np. Dąbrowa Wysoka, Górkowo, Kabiny, Kruzy); zabudowa folwarczna i współczesna zabudowa wielorodzinna z obiektami usługowymi, duże obiekty kubaturowe do produkcji rolnej – we wsiach o gospodarce wielkoobszarowej (np. Bęsia, Tejstymy, Ryn Reszelski, Kolno, Oterki). Zabudowa wsi w ponad 66% pochodzi sprzed 1945 roku. Charakterystyczna dla niej jest, zharmonizowana z krajobrazem, zabudowa zagrodowa – parterowe budynki mieszkalne, tynkowane, z wysokimi dachami krytymi dachówką ceramiczną, z poddaszem użytkowym lub nieużytkowym; budynki gospodarcze murowane lub murowano – drewniane z wysokimi dachami krytymi dachówką ceramiczną; założenia dworsko – parkowe i folwarczne także harmonijnie wpisujące się w krajobraz. Obiekty te pozostają z reguły w złym lub średnim stanie technicznym, co wpływa na ich nieestetyczny, zaniedbany wygląd.

Pozytywnymi przykładami są: odnowiony zespół dworsko – parkowy z obiektami folwarcznymi w Tejstymach, oraz harmonijnie wpisany w otoczenie, powojenny zespół zabudowy wielorodzinnej w Bęsi.

Elementami dysharmonijnymi w krajobrazie jest niedostosowana do istniejącego otoczenia, eksponowana krajobrazowo współczesna zabudowa wielorodzinna (m.in. Ryn Reszelski, Górowo, Kolno, Tejstymy, Wólka) oraz produkcyjna (Oterki, Wólka, Ryn Reszelski, Górowo).

W miarę poprawy sytuacji ekonomicznej gminy oraz rozwijania funkcji turystycznej, wskazane będą działania zmierzające do poprawy estetyki i usunięcia dysharmonii w krajobrazie gminy.

Największymi wsiami są Bęsia, Kolno i Lutry, z liczbą mieszkańców powyżej 500, pozostałe wsie liczą przeważnie od ok. 100 do ok. 200 mieszkańców.

Głównym ośrodkiem obsługi mieszkańców gminy jest Kolno z zestawem usług obsługujących mieszkańców całej gminy, oraz zestawem usług podstawowych dla obsługi północnej, wschodniej i środkowej części gminy. Podobny zakres usług posiada wieś Lutry, obsługująca zachodnią część gminy. Południową część gminy w zakresie usług podstawowych obsługuje wieś Bęsia.

Funkcja turystyczna zlokalizowana jest i rozwija się w zachodniej części gminy, w Lutrach i okolicy Lutr.

Jedyny zakład produkcyjny zlokalizowany jest na wschodzie gminy – w Samławkach.

Istniejący układ komunikacyjny nie zapewnia w pełni prawidłowej obsługi terenu gminy. Brak jest dogodnego połączenia wsi Wysoka Dąbrowa, Tarniny z ośrodkiem gminnym.

Szczegółową charakterystykę jednostek sieci osadniczej zawiera poniższa tabela.

Charakterystyka miejscowości

1. Nazwa	BĘSIA, PGR
2. Położenie	na południowym krańcu gminy, nad jez. Bęskim, przy drogach w kierunkach: Biskupiec, Kolno, Kabiny
3. Wiodące funkcje	mieszkalna, produkcyjna, rekreacyjna
4. Liczba mieszkańców	560
5. Istniejące zagospodarowanie	W układzie przestrzennym wsi czytelne są trzy charakterystyczne układy: założenie pałacowo-parkowe z folwarkiem i kolonią mieszkalną, zabudowa rekreacyjna nad jeziorem Bęskim oraz zabudowa mieszkalna i usługowa. W części założenia pałacowo-parkowego i folwarku charakterystyczny jest stan zaniedbania, zarówno starej zabudowy (szczególnie pałac), jak i nowej produkcyjnej, która narusza harmonię otaczającego krajobrazu. W pejzażu wsi czytelny jest wiatrak, niestety popadający w ruinę. Część rekreacyjna – współczesne budynki ośrodka wypoczynkowego rażą zarówno skalą, jak i kolorystyką. W części mieszkaniowej uwagę zwraca czytelny układ powojennej zabudowy wielorodzinnej. Pozostałe nowe budynki mieszkalne i usługowe (wielorodzinne i jednorodzinne) nie nawiązują w żaden sposób do tradycyjnej zabudowy wsi. Elementem naruszającym walory krajobrazowe wsi jest również zespół garaży.
6. Zasoby kulturowe	Założenie pałacowo-parkowe z folwarkiem (pałac, park krajobrazowy, czworaki, wiatrak - wpisane do rejestru zabytków nieruchomości), ślady po cmentarzu rodzowym, zabudowa mieszkaniowa, gospodarcza.
7. Usługi	szkoła podstawowa, przedszkole, biblioteka, dom kultury, boisko szkolne, 2 sklepy, 1 placówka gastronomiczna
8. Istniejące uzbrojenie	- mechaniczno-biologiczno-chemiczna oczyszczalnia ścieków -kanalizacja sanitarna grawitacyjna -sieć wodociągowa -ujęcie wody -linia SN 15kV

1. Nazwa	GÓROWO, wieś
2. Położenie	w południowej części gminy, przy drogach w kierunkach: Kruzy, Kolno, Bęsia (Biskupiec), na trasie linii kolejowej Biskupiec – Korsze (stacja kolejowa), malowniczo zlokalizowana na wzniesieniu
3. Wiodące funkcje	mieszkalna, produkcyjna
4. Liczba mieszkańców	234
5. Istniejące zagospodarowanie	W układzie przestrzennym wsi czytelny układ dawnego majątku ziemskiego – dwór, park krajobrazowy, zabudowania mieszkalne i folwarczne oraz kolonii mieszkalnej z zabudową jedno- i wielorodzinną z towarzyszącymi ogródkami działkowymi. Zabudowa tradycyjna w większości jednokondygnacyjna, tynkowana. Charakteryzuje ją ogólny stan zaniedbania i postępującej dewastacji. Zabudowania związane z produkcją rolniczą, mimo że użytkowane - również w złym stanie technicznym. Zabudowania w kolonii mieszkalnej w połowie stanowią nowe budynki jedno i wielorodzinne (2,5 kondygnacji), które powodują znaczącą dysharmonię w krajobrazie. Podobnie jak zlokalizowane przy drodze Kolno-Biskupiec bardzo zniszczone zabudowania produkcyjne.
6. Zasoby kulturowe	założenie dworsko parkowe (dwór i park wpisane do rejestru zabytków nieruchomości), zabudowa mieszkaniowa, gospodarcza, folwarczna, posterunek kolejowy
7. Usługi	świetlica
8. Istniejące uzbrojenie	-sieć wodociągowa -linia SN 15kV

1. Nazwa	GÓRKOWO, wieś
2. Położenie	przy zachodniej granicy gminy, przy drodze Tejstymy (Biskupiec)- Lutry

3. Wiodące funkcje	mieszkalna
4. Liczba mieszkańców	40
5. Istniejące zagospodarowanie	Rozproszona zabudowa tradycyjna zagrodowa; budynki w większości tynkowane, jednokondygnacyjne, zabudowania gospodarcze murowane i murowano – drewniane. Budynki charakteryzuje ogólny stan zaniedbania.
6. Zasoby kulturowe	cmentarz wojenny (wpisany do rejestru zabytków nieruchomych), zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza
7. Usługi	brak
8. Istniejące uzbrojenie	-linia SN 15kV

1. Nazwa	KABINY , wieś z koloniami
2. Położenie	we wschodniej części gminy, przy drogach w kierunkach: Kolno, Samławki, Bęsia; malowniczo położona
3. Wiodące funkcje	mieszkalna
4. Liczba mieszkańców	311
5. Istniejące zagospodarowanie	Zwarta zabudowa tradycyjna zagrodowa i jednorodzinna; budynki w większości tynkowane, jednokondygnacyjne, zabudowania gospodarcze murowane i murowano – drewniane. Budynki charakteryzuje ogólny stan zaniedbania.
6. Zasoby kulturowe	kaplica filialna, dom podcieniowy nr 26, cmentarz wojenny (wpisane do rejestru zabytków nieruchomych), kapliczka przydrożna, dawny budynek szkoły, zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza
7. Usługi	światlica, 2 sklepy
8. Istniejące uzbrojenie	-sieć wodociągowa -linia SN 15 kV

1. Nazwa	KOLNO , wieś z koloniami
2. Położenie	w centralnej części gminy, przy drogach łączących wieś z Rynem Reszelskim, Kabinami, Górowem (Olsztyn, Biskupiec)
3. Wiodące funkcje	mieszkalna, produkcyjna
4. Liczba mieszkańców	563
5. Istniejące zagospodarowanie	Zwarta, tradycyjna zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna i zagrodowa. Budynki w większości tynkowane, jednokondygnacyjne, zabudowania gospodarskie murowane i murowano-drewniane. Charakteryzuje je ogólny stan zaniedbania. Obok zabudowy mieszkaniowej pojawia się również współczesna produkcyjna w znaczący sposób naruszająca charakter i krajobraz wsi.
6. Zasoby kulturowe	kościół parafialny wraz z cmentarzem, przykościelnym, ogrodzenie terenu przykościelnego, kaplica cmentarna (wpisane do rejestru zabytków nieruchomych), plebania, 3 kapliczki przydrożne, zespół karczmy, 2 budynki szkolne, cmentarz parafialny, zabudowa mieszkalna i gospodarcza.
7. Usługi	gimnazjum, szkoła podstawowa, przedszkole, biblioteka, dom kultury, boisko szkolne, ośrodek zdrowia, poczta, kościół, cmentarz, 4 sklepy, 1 placówka gastronomiczna
8. Istniejące uzbrojenie	- mechaniczno-biologiczno-chemiczna oczyszczalnia ścieków -kanalizacja sanitarna grawitacyjna -sieć wodociągowa -ujęcie wody -linia SN 15kV

1. Nazwa	KOMINKI , wieś z koloniami
2. Położenie	na pd-wsch krańcu wsi, przy drogach w kierunkach: Ryn Reszelski, Reszel, Samławki
3. Wiodące funkcje	mieszkalna
4. Liczba mieszkańców	121

5. Istniejące zagospodarowanie	Zwarta zabudowa tradycyjna zagrodowa i jednorodzinna; budynki w większości tynkowane, jednokondygnacyjne, zabudowania gospodarcze murowane i murowano – drewniane. Budynki charakteryzuje ogólny stan zaniedbania.
6. Zasoby kulturowe	kaplica filialna (wpisana do rejestru zabytków nieruchomych), kapliczka przydrożna, dawny budynek szkoły, zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza
7. Usługi	świetlica, sklep
8. Istniejące uzbrojenie	-sieć wodociągowa -linia SN 15kV

1. Nazwa	KRUZY , wieś z koloniami
2. Położenie	na pd-zach krańcu wsi, przy drodze Tejstymy -Górowo
3. Wiodące funkcje	mieszkalna
4. Liczba mieszkańców	251
5. Istniejące zagospodarowanie	Zwarta zabudowa tradycyjna zagrodowa i jednorodzinna; budynki w większości tynkowane, jednokondygnacyjne, zabudowania gospodarcze murowane i murowano – drewniane. Budynki charakteryzuje ogólny stan zaniedbania. Budynki dysharmonijne w krajobrazie wsi: nowa zabudowa ośrodka edukacyjno – wychowawczego i sklep.
6. Zasoby kulturowe	zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza
7. Usługi	świetlica, sklep, strażnica OSP, ośrodek edukacyjno - wychowawczy
8. Istniejące uzbrojenie	-sieć wodociągowa -linia SN 15kV

1. Nazwa	LUTRY , wieś z koloniami
2. Położenie	przy zachodniej granicy gminy, nad jez. Luterskim, przy drogach w kierunkach: Wągsty, Ryn Reszelski, Tejstymy, Biskupiec, Jeziorany
3. Wiodące funkcje	mieszkalna, produkcyjna, rekreacyjna
4. Liczba mieszkańców	521
5. Istniejące zagospodarowanie	Zwarta, tradycyjna zabudowa jednorodzinna i zagrodowa. Budynki w większości tynkowane, jednokondygnacyjne, zabudowania gospodarcze murowane i murowano – drewniane. Charakteryzuje je w większości stan ogólnego zaniedbania. Obok zabudowy mieszkalnej tradycyjnej pojawiają się także budynki nowe – produkcyjne, mieszkalne, jak również związane z działalnością turystyczną, które w większości nie zawiązują do tradycyjnej zabudowy wsi i stanowią dysharmonie w krajobrazie. Dotyczy to szczególnie domków letniskowych, czy bloków z kotłownią i kominami przy drodze do Wągst.
6. Zasoby kulturowe	kościół parafialny, cmentarz parafialny, kapliczka (wpisane do rejestru zabytków nieruchomych), cmentarz przykościelny, plebania, 2 kapliczki przydrożne, szkoła, przedszkole, poczta, sklep, remiza, kuźnia, młyn, młynarzędzia, zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza
7. Usługi	szkoła podstawowa, przedszkole, biblioteka, dom kultury, boisko szkolne, strażnica OSP, ośrodek zdrowia, kościół, cmentarz, 2 sklepy, 2 placówki gastronomiczne, 1 zakład usługowy
8. Istniejące uzbrojenie	- mechaniczno-biologiczno-chemiczna oczyszczalnia ścieków (poza wsią) -kanalizacja sanitarna tłoczona -sieć wodociągowa -ujęcie wody (poza wsią) -linia SN 15kV

1. Nazwa	OTERKI , osada
2. Położenie	na pd-wsch krańcu wsi, przy drodze z Wólki
3. Wiodące funkcje	mieszkalna, produkcyjna
4. Liczba mieszkańców	36
5. Istniejące	Dwór z parkiem, zabudowa folwarczna (tradycyjna i współczesna) oraz kolonia

zagospodarowanie	mieszkalna – tradycyjna, jednorodzinna. Budynek dworu zdewastowany, zabudowa produkcyjna swoją skalą i stanem zachowania stanowi znaczącą dysharmonię w krajobrazie.
6. Zasoby kulturowe	założenie dworsko – parkowe, zabudowa mieszkaniowa, gospodarcza, folwarczna
7. Usługi	brak
8. Istniejące uzbrojenie	- przepompownia ścieków -kanalizacja sanitarna tłoczona -sieć wodociągowa -linia SN 15kV

1. Nazwa	OTRY , wieś
2. Położenie	w pd-wsch części gminy, w lesie, przy drodze Samławki - Biskupiec Biskupiec
3. Wiodące funkcje	mieszkalna
4. Liczba mieszkańców	32
5. Istniejące zagospodarowanie	Zwarta zabudowa tradycyjna zagrodowa i jednorodzinna; budynki w większości tynkowane, jednokondygnacyjne, zabudowania gospodarcze murowane i murowano – drewniane. Budynki charakteryzuje ogólny stan zaniedbania.
6. Zasoby kulturowe	kaplica filialna wraz z cmentarzem, zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza
7. Usługi, urzędzenia usługowe	brak
8. Istniejące uzbrojenie	-linia SN 15kV

1. Nazwa	RYN RESZELSKI , wieś z koloniami
2. Położenie	w pn-wsch części gminy, przy drodze Lutry - Reszel
3. Wiodące funkcje	mieszkalna, produkcyjna
4. Liczba mieszkańców	218
5. Istniejące zagospodarowanie	W fizjonomii wsi wyróżnia się dysharmonijna współczesna zabudowa związana z produkcją rolniczą oraz zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna. Występuje również zwarta zabudowa jednorodzinna i zagrodowa; budynki w większości tynkowane, jednokondygnacyjne, zabudowania gospodarcze murowane i murowano – drewniane. Budynki charakteryzuje ogólny stan zaniedbania
6. Zasoby kulturowe	kościół parafialny wraz z cmentarzem przykościelnym (wpisane do rejestru zabytków nieruchomych), zabudowa mieszkaniowa, gospodarcza
7. Usługi	światlica, sklep
8. Istniejące uzbrojenie	-sieć wodociągowa -ujęcie wody -linia SN 15kV

1. Nazwa	SAMŁAWKI , wieś z koloniami
2. Położenie	przy wschodniej granicy gminy przy drodze Reszel- Kabiny
3. Wiodące funkcje	mieszkalna, produkcyjna
4. Liczba mieszkańców	152
5. Istniejące zagospodarowanie	Rozproszona zabudowa tradycyjna zagrodowa i jednorodzinna; budynki w większości tynkowane, jednokondygnacyjne, zabudowania gospodarcze murowane i murowano – drewniane. Budynki charakteryzuje ogólny stan zaniedbania. Dysharmonie w krajobrazie stanowią kominy tartaku oraz współczesny nieestetyczny budynek ujęcia wody.
6. Zasoby kulturowe	kaplica filialna (wpisana do rejestru zabytków nieruchomych), zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza
7. Usługi	światlica, sklep
8. Istniejące uzbrojenie	-sieć wodociągowa -ujęcie wody -linia SN 15kV

1. Nazwa	TARNINY , wieś z koloniami
2. Położenie	w pn-wsch części gminy
3. Wiodące funkcje	mieszkalna
4. Liczba mieszkańców	8
5. Istniejące zagospodarowanie	Rozproszona zabudowa tradycyjna zagrodowa i jednorodzinna; budynki w większości tynkowane, jednokondygnacyjne, zabudowania gospodarcze murowane i murowano – drewniane. Budynki charakteryzuje ogólny stan zaniedbania.
6. Zasoby kulturowe	zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza, dawny budynek szkoły
7. Usługi	brak
8. Istniejące uzbrojenie	-linia SN 15kV

1. Nazwa	TEJSTYMY , wieś
2. Położenie	na pd-zach krańcu gminy, przy drodze w kierunkach: Lutry, Górowo, Biskupiec
3. Wiodące funkcje	mieszkalna, produkcyjna
4. Liczba mieszkańców	188
5. Istniejące zagospodarowanie	W układzie przestrzennym wsi czytelny układ dawnego majątku ziemskiego – dwór, park krajobrazowy, zabudowania mieszkalne i folwarczne oraz kolonii mieszkalnej z zabudową jedno- i wielorodzinną. Budynek dworu i część gospodarczych wyremontowane, park uporządkowany. Pozostała zabudowa tradycyjna w większości jednokondygnacyjna, tynkowana. Charakteryzuje ją ogólny stan zaniedbania i postępującej dewastacji. Zabudowania w kolonii mieszkalnej w połowie stanowią nowe budynki jedno i wielorodzinne (2,5 kondygnacji), które powodują znaczącą dysharmonię w krajobrazie.
6. Zasoby kulturowe	założenie dworsko – parkowe (wpisana do rejestru zabytków nieruchomości) z zabudowaniami folwarcznymi, budynek dawnej szkoły, zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza
7. Usługi	świetlica, 2 sklepy
8. Istniejące uzbrojenie	-sieć wodociągowa -ujęcie wody -linia SN 15kV

1. Nazwa	WĄGSTY , wieś z koloniami
2. Położenie	przy zach. granicy gminy, nad jez. Bierdawy, przy drodze z Lutr do Jezioran i Bisztyńka
3. Wiodące funkcje	mieszkalna
4. Liczba mieszkańców	111
5. Istniejące zagospodarowanie	Jeden nowy jednokondygnacyjny, jednorodzinny budynek mieszkalny oraz rozproszona zabudowa tradycyjna zagrodowa i jednorodzinna; budynki w większości tynkowane, jednokondygnacyjne, zabudowania gospodarcze murowane i murowano – drewniane. Budynki charakteryzuje ogólny stan zaniedbania. Szczególnie zabudowania gospodarcze. Negatywny wpływ na estetykę wsi mają przebudowy i remonty (kolor elewacji) zabudowy tradycyjnej.
6. Zasoby kulturowe	kaplica filialna (wpisana do rejestru zabytków nieruchomości), zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza
7. Usługi	świetlica, sklep
8. Istniejące uzbrojenie	-sieć wodociągowa -linia SN 15kV

1. Nazwa	WÓJTOWO , wieś z koloniami
2. Położenie	w pn-wsch części wsi
3. Wiodące funkcje	mieszkalna, produkcyjna
4. Liczba mieszkańców	152

5. Istniejące zagospodarowanie	Rozproszona zabudowa tradycyjna zagrodowa i jednorodzinna; budynki w większości murowane, jednokondygnacyjne, zabudowania gospodarcze murowane i murowano – drewniane. Budynki charakteryzuje ogólny stan zaniedbania.
6. Zasoby kulturowe	kaplica filialna i kapliczka przydrożna (wpisane do rejestru zabytków nieruchomych), budynek dawnej szkoły, zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza
7. Usługi	światlica
8. Istniejące uzbrojenie	-linia SN 15kV

1. Nazwa	WÓLKA, PGR
2. Położenie	w południowej części gminy, przy drodze Oterki - Bęsia
3. Wiodące funkcje	mieszkalna, produkcyjna
4. Liczba mieszkańców	130
5. Istniejące zagospodarowanie	W układzie przestrzennym wsi czytelny układ dawnego majątku ziemskiego – dwór, park krajobrazowy, zabudowania mieszkalne i folwarczne oraz kolonia mieszkalna z zabudową jedno- i wielorodzinną. Budynek dworu zdewastowany, budynki gospodarcze – nowe i tradycyjne szczególnie zaniedbane stanowią dysharmonię w krajobrazie. Pozostała zabudowa tradycyjna w większości jednokondygnacyjna, tynkowana. Charakteryzuje ją ogólny stan zaniedbania i postępującej dewastacji. Zabudowania w kolonii mieszkalnej w połowie stanowią nowe budynki jedno i wielorodzinne (2,5 kondygnacji), które również powodują znaczącą dysharmonię w krajobrazie.
6. Zasoby kulturowe	założenie dworsko- parkowe, folwark, zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza
7. Usługi	brak
8. Istniejące uzbrojenie	- mechaniczno-biologiczno-chemiczna oczyszczalnia ścieków - kanalizacja sanitarna tłoczona - sieć wodociągowa - linia SN 15kV

1. Nazwa	WYSOKA DĄBROWA, wieś z koloniami
2. Położenie	w północnej części gminy, przy drodze w kierunku Lutry- Sątopy
3. Wiodące funkcje	mieszkalna
4. Liczba mieszkańców	204
5. Istniejące zagospodarowanie	Zwarta, tradycyjna zabudowa zagrodowa, budynki w większości tynkowane, jednokondygnacyjne, zabudowania gospodarcze murowane i murowano – drewniane. Budynki charakteryzuje ogólny stan zaniedbania.
6. Zasoby kulturowe	kaplica filialna (wpisana do rejestru zabytków nieruchomych), 3 kapliczki i krzyż drewniany przydrożne, posterunek kolejowy, zabudowa mieszkaniowa i gospodarcza
7. Usługi	światlica
8. Istniejące uzbrojenie	linia SN 15kV

Fot. 13 Kruzy. Zabudowa wsi

Ocena stanu istniejącego

Dwa główne, przekrojowe elementy struktury gminy, to środowisko przyrodnicze ze składowymi determinującymi tę strukturę, oraz nakładające się na powyższe sieć osadnicza z układem komunikacyjnym i funkcjami gospodarczymi.

W zakresie środowiska przyrodniczego składowe struktury to:

1. Obszary gleb wysokourodzajnych (mozaika z glebami średniourodzajnymi i, w mniejszym stopniu – słabymi na terenie niemal całej gminy.), obszary gleb średnio- i małowrodzajnych (pozostałe tereny użytków rolnych).
2. Tereny leśne w północno – zachodniej, południowo – zachodniej, południowo - wschodniej i środkowej części gminy.
3. Doliny cieków wodnych o glebach bagiennych.

W zakresie osadnictwa, funkcji gospodarczych, komunikacji składowe struktury to:

- 1) wsie – jako jednostki koncentracji funkcji osadniczych;
- 2) główne drogi – jako elementy będące czynnikiem aktywizacji terenów przyległych;
- 3) obszar gospodarki rolnej wielkoobszarowej – jako predysponowany do rozwoju funkcji produkcji rolnej;
- 4) obszary gospodarki rolnej typu rodzinnego jako predysponowane do wprowadzania funkcji aktywizujących gospodarczo;
- 5) obszar tworzącej się funkcji turystycznej na zachodzie gminy, głównie we wsi Lutry.

Analiza określonych powyżej struktur zagospodarowania przestrzennego gminy prowadzi do następujących wniosków:

1. Uwarunkowania środowiska przyrodniczego, w szczególności bardzo dobre gleby na znacznym obszarze gminy, determinują w pewnym stopniu strukturę

zagospodarowania terenu gminy, wskazując na dobre warunki do funkcjonowania rolnictwa.

2. W zachodniej części gminy, na obszarach o dynamicznej rzeźbie terenu możliwy jest rozwój aktywnych form turystyki.
3. Niezagospodarowane obiekty hodowlane mogą być wykorzystane na pierwotną funkcję, możliwe jest również zlokalizowanie w nich innej działalności produkcyjnej, niezwiązanej z rolnictwem.
4. Rozwój funkcji turystycznej nad jeziorami, na zachodzie gminy uwarunkowany jest zainwestowaniem w zakresie infrastruktury technicznej (głównie gospodarki wodno-ściekowej).
5. Wsie charakteryzują się w większości niezbyt ciasno usytuowaną zabudową, co stwarza możliwości lokalizacji zabudowy mieszkaniowej i gospodarczej w ramach zabudowy wsi, bez konieczności, przynajmniej na razie, lokalizowania funkcji osiedleńczej poza jednostkami osadniczymi.
6. Luźna zabudowa wsi pozwala też na lokalizowanie funkcji usługowych, drobnego rzemiosła i produkcji w miejscowościach, w sąsiedztwie zabudowy mieszkaniowej, przy zachowaniu obowiązujących przepisów w zakresie ochrony środowiska, zdrowia ludzi itp.

Położenie gminy na uboczu głównych szlaków komunikacyjnych ogranicza możliwości rozwoju funkcji gospodarczych.

6. STREFA SPOŁECZNA - stan istniejący

6.1. Sytuacja demograficzna

6.1.1. Zaludnienie

Liczba mieszkańców gminy Kolno w latach 1970-2002 (wg danych Narodowych Spisów Powszechnych) kształtowała się następująco:

1970	4830 osób
1978	4035 osób
1988	3921 osób
2002	3556 osób

W ciągu ponad 30 lat zaludnienie gminy zmniejszyło się o ok. 1,3 tys. osób.

Obecnie gmina z liczbą 3,5 tys. ludności kwalifikuje się do grupy gmin małych o małej gęstości zaludnienia. Liczba mieszkańców na 1 km² wynosi 20 osób, średnio w powiecie olsztyńskim na terenach wiejskich - 25 osób, a w województwie (wieś) 24 osoby.

Na zmniejszenie liczby mieszkańców wpłynęły w równym stopniu dwa podstawowe czynniki demograficzne: ruch naturalny oraz migracje stałe. Wielkości ruchu naturalnego oraz migracji w latach 1981 - 2002 przedstawia tabela nr 1.

W całym badanym okresie zmniejszył się przyrost naturalny w wyniku spadku liczby urodzin i wzrastającej liczby zgonów. W tym okresie notowano również ujemne salda migracji stałych tzn. odpływ ludności z terenu gminy był większy od napływu. Rozmiary migracji wyraźnie się zmniejszyły po roku 1990. Zahamowanie tego procesu było spowodowane trudnościami związanymi ze znalezieniem pracy i mieszkania w innych rejonach województwa i w kraju.

Przyczyną spadku liczby ludności były notowane w długim okresie ujemne salda migracji spowodowane odpływem ludności z terenu gminy, większe od przyrostu naturalnego (w latach 1995, 1999, 2000 odnotowano ujemny przyrost naturalny). Zmiany liczby mieszkańców wg miejscowości przedstawia tabela nr 2.

W badanym okresie największy spadek liczby mieszkańców wystąpił w miejscowościach: Wójtowo, Samławki, Tarniny, Kominki, Górowo.

6.1.2. Charakterystyka ludności

Struktura wieku i płci.

Struktura wieku ludności wg trzech podstawowych grup wieku w roku 1990 i 2002.

Grupy wieku	1990	2002	1990	2002
	w liczbach		w procentach	
ogółem	3893	3556	100,0	100,0
przedprodukcyjny (0 – 17)	1298	932	33,3	26,2
produkcyjny (18 – 59K/64M)	2165	2075	55,6	58,4
poprodukcyjny (powyżej 60K i 65M)	430	549	11,1	15,4

Źródło GUS – 1990, Rocznik Statystyczny 2003, US Olsztyn

W badanym okresie wystąpiły niekorzystne zmiany w strukturze wieku ludności. Polegały one na spadku liczebności roczników przedprodukcyjnych (dzieci i młodzieży do lat 17) wzroście liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (kobiety 60 lat i więcej, mężczyźni 65 lat i więcej). Takie zmiany świadczą o postępującym procesie „starzenia się” mieszkańców gminy Kolno.

Zestawienie struktury wieku ludności gminy ze średnią dla obszarów wiejskich powiatu i województwa w 2002 r.

Wiek	Gmina Kolno	Powiat olsztyński	Województwo wieś
	w procentach		
przedprodukcyjny	26,2	27,1	28,2
produkcyjny	58,4	61,5	58,7
poprodukcyjny	15,4	11,4	13,1

Zestawione wielkości dowodzą, że struktura wieku mieszkańców gminy jest mniej korzystna niż przeciętna na terenach wiejskich powiatu i województwa. Potwierdzeniem tego jest niekorzystny poziom wskaźnika starości ludności (wyrażający stosunek liczby ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 dzieci i młodzieży do lat 17) wynosi on 59, średni na terenach wiejskich województwa – 47.

Zmiany w poszczególnych społeczno – ekonomicznych grupach wieku w latach 1990 – 2002

Grupy wieku	1990	2002	1990	2002
	w liczbach		w procentach	
0 - 2	209	110	5,4	3,1
3 - 6	320	178	8,2	5,0

7 - 12	468	342	12,0	9,6
13 - 15	199	186	5,1	5,2
16 - 18	154	208	4,0	5,8
przedprodukcyjny (0 - 17 lat)	1298	932	33,3	26,2
produkcyjny (18 - 59K/64M lat)	2265	2075	55,6	58,4
mobilny 18 -44		1392		39,1
niemobilny 45 - 59K/64M		683		19,2
Poprodukcyjny powyżej 60K i 65M	430	549	11,1	15,4
Ogółem	3893	3556	100,0	100,0

Zasadniczy wpływ na przemiany w strukturze wieku wywarły czynniki zmian demograficznych opisane w pkt. 6.1.1.

Zmniejszenie się liczebności roczników przedprodukcyjnych nastąpiło w wyniku systematycznego spadku liczby urodzeń. Spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym był efektem odpływu migracyjnego świadczącego o znacznej mobilności przestrzennej głównie ludności młodej.

Strukturę wieku mieszkańców w poszczególnych miejscowościach zestawiono w tabeli nr 2. Szczególnie niekorzystną strukturą wieku, wskazującą na postępujący proces starzenia się mieszkańców, charakteryzują się miejscowości: Kolno, Oterki, Samławki, Tejstymy, Wągsty, Wójtowo.

W ogólnej liczbie mieszkańców – 3556 w 2002 r. – 1778 tj. 50% stanowiły kobiety. Na 100 mężczyzn przypadało 100 kobiet średnio w województwie na terenach wiejskich 98.

Dla przyszłego rozwoju demograficznego gminy najistotniejsza jest struktura płci w grupie wieku 20 – 29 lat tj. w wieku najczęstszego zawierania małżeństw.

Rok	Ludność w wieku 20 -29 lat	Mężczyźni	Kobiety	Liczba kobiet na 100 mężczyzn
1990	590	316	274	87
2002	516	269	247	92

W badanym okresie zmniejszyła się liczba osób w wieku najczęstszego zawierania małżeństw. Jednocześnie zmniejszyło się zjawisko defeminizacji tzn. niedoboru kobiet w tej grupie wiekowej.

Poziom wykształcenia ludności

Na podstawie publikacji Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 r. poniżej zestawiono dane dotyczące poziomu wykształcenia mieszkańców gminy w wieku 13 lat i więcej w porównaniu z poziomem wykształcenia mieszkańców województwa (wieś).

Poziom wykształcenia	Liczba ludności w wieku 13 lat i więcej	Udział w procentach	
		Gmina Kolno	Województwo (wieś)
Wyższe	118	4,0	3,4
Średnie i policealne	491	16,8	18,2
Zasadnicze zawodowe	673	23,0	24,4

Podstawowe ukończone	1373	47,0	45,9
Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia	269	9,2	8,1
Ogółem	2924	100,0	100,0

Na podstawie zestawionych wielkości można stwierdzić, że ludność zamieszkująca gminę charakteryzuje się nieco niższym poziomem wykształcenia niż przeciętnie na obszarach wiejskich województwa.

6.1.3. Charakterystyka ekonomiczna ludności

Strukturę ludności wg źródeł utrzymania zestawiono w poniższej tabeli

Główne źródła utrzymania	Liczba posiadających własne źródło utrzymania i utrzymywanych				Województwo wieś
	Gmina Kolno				
	1988	2002	1988	2002	2002
	w liczbach		w procentach		w procentach
Ludność ogółem	3921	3543	100,0	100,0	100,0
Utrzymujący się z pracy najemnej na rachunek własny	3096	1930	78,6	54,5	55,7
		1317		37,2	36,5
		613		17,3	19,2
Z pracy poza rolnictwem	1018	1250	26,0	35,3	36,4
Z pracy w rolnictwie w tym	2078	680	53,0	19,2	19,3
Z pracy najemnej		135		3,8	3,7
Z pracy w swoim gospodarstwie rolnym	889	545	22,7	15,4	15,3
Utrzymujący się ze źródeł niezarobkowych w tym emerytury renty zasiłku	825	1608	21,0	45,5	44,3
		546		15,4	13,0
		673		19,0	16,1
		186		5,2	8,6

Źródło: NSP 2002 Podstawowe informacje ze spisów powszechnych gmina wiejska Kolno – US Olsztyn, NSP 1988

Spośród ogółu ludności gminy z pracy utrzymuje się (osoby osobiście wykonujące pracę oraz będące na utrzymaniu tych osób) 54,5% natomiast ze źródeł niezarobkowych (emerytury, renty, zasiłki) – 45,5%. Udziały te w sposób znaczący nie odbiegają od średnich na terenach wiejskich regionu. W porównaniu do 1988 r. udział ludności utrzymującej się z pracy zmniejszył się o około 24% natomiast utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych podwoił się (wzrósł z 21% w 1988 r. do 45,5% w 2002r).

Dochody z pracy najemnej w sektorze publicznym i państwowym stanowią źródło utrzymania dla 37% ogółu mieszkańców gminy, a dochody z pracy na rachunek własny dla 17% (średnio w województwie na wsi ok. 37% i 19%)

Na terenie gminy Kolno z pracy w rolnictwie utrzymuje się 680 osób tj. ok. 19% ogółu ludności, w tym z pracy w swoim gospodarstwie rolnym ok. 15%, podobne udziały procentowe notowane są na terenach wiejskich województwa. W porównaniu do 1988 r. liczba mieszkańców gminy utrzymujących się z rolnictwa zmniejszyła się o ok. 1400 osób (z 2078 w 1988 r. do 680 w 2002 r.).

Głównym źródłem utrzymania ludności są: praca najemna poza rolnictwem oraz źródła niezarobkowe, głównie renty i emerytury.

Z pośród ogólnej liczby (3543) mieszkańców, 2060 osób tj. 58% posiadało własne źródło utrzymania z tego 946 osób (46%) wykonywało osobiście pracę, a 1114 (54%) otrzymywało rentę, emeryturę, zasiłek.

6.2 Rynek pracy

6.2.1 Pracujący

W 2002 r. wg danych NSP na terenie gminy było 1397 aktywnych zawodowo w tym 1057 pracujących i 340 bezrobotnych. Wskaźnik aktywności zawodowej kształtował się na poziomie 50,5%, wskaźnik zatrudnienia wynosił 38,2%, a stopa bezrobocia 24,3%, średnie wskaźniki dla terenów wiejskich województwa wynosiły odpowiednio 54,6%, 37,4% i 31,6%.

Liczba pracujących na terenie gminy

	1988	2003	1988	2003	Wskaźnik dynamiki
	w liczbach		w procentach		
Liczba pracujących ogółem	1467	656	100,0	100,0	44,7
w tym rolnictwo, leśnictwo	1124	403	76,6	61,4	35,9
produkcja	47	60	3,2	9,1	127,6
usługi	296	193	20,2	29,4	65,0

Szacunki własne w oparciu o publikacje statystyczne

Liczbę pracujących na terenie gminy szacuje się na około 660 osób. W stosunku do 1988 r zmniejszyła się ona o ok. 800 osób.

Największy spadek zatrudnienia nastąpił w rolnictwie o ok.. 700 osób. Był on skutkiem zarówno likwidacji Państwowych Gospodarstw Rolnych (zatrudniały w 1988 r. ok. 560 osób) jak i spadku zatrudnienia w gospodarstwach indywidualnych (pracowało w nich w 1988 r. ok. 560 osób, w 2002 – 320 osób).

Likwidacji miejsc pracy w rolnictwie nie towarzyszył wzrost liczby miejsc pracy w działalnościach pozarolniczych. Nieznacznie wzrosło zatrudnienie w produkcji. Zmniejszyło się zatrudnienie w sferze usług, głównie usług socjalnych. Niewielki rozwój wykazuje drobna przedsiębiorczość. W 2002 r. zarejestrowanych było 79 zakładów osób fizycznych. Na 1000 mieszkańców przypadało 22 zakłady, średnio w powiecie olsztyńskim – 51 w województwie 58.

Z zestawienia liczby pracujących – 946 osób (wg NSP 2002) z wyszacowaną liczbą miejsc pracy na terenie gminy – 656 osób, wynika że około 300 osób wyjeżdża do pracy poza gminę (ponad 200 osób wyjeżdżało w 1988 r).

6.2.2 Bezrobocie i jego skutki

Bezrobocie było skutkiem zmniejszania się liczby miejsc pracy po 1988 r. i trwale utrzymującego się ich deficytu. Likwidacji miejsc pracy głównie w rolnictwie nie towarzyszył wzrost zatrudnienia w działalnościach pozarolniczych. Niewielki był również rozwój drobnej przedsiębiorczości. Trudności ze znalezieniem pracy wystąpiły w sąsiednich miastach (Biskupiec, Olsztyn, Reszel, Mrągowo).

Rozmiary bezrobocia na terenie gminy w latach 1992 – 2004 ulegały zmianom. Wysokie rozmiary bezrobocia zarejestrowano w latach 1993 – 1995, zmniejszyło się ono w latach 1996 – 1999, a po roku 2000 liczba bezrobotnych zaczęła ponownie wzrastać.

Wielkość bezrobocia w wybranych latach zestawiono poniżej:

Stan na koniec roku	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych	Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym		
		Gmina Kolno	Powiat Olsztyński	Województwo
1992	374	17,0		19,9
1994	450	20,4		21,3
1996	375	17,2		17,7
1998	275	12,5	11,0	13,7
2000	354	16,2	14,5	17,6
2002	453	21,8	19,0	20,0
29.02.2004	460			

Źródło: Publikacje Urzędu Statystycznego w Olsztynie, dane Urzędu Gminy – 2004 r.

Poziom bezrobocia (zmierzony procentowym udziałem bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym) w latach 1992 – 2000 był niższy niż przeciętnie w województwie, a nieco wyższy niż na terenie powiatu. Znaczny wzrost poziomu bezrobocia zanotowano w drugiej połowie 2002 r. Z danych Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w maju i czerwcu 2002 r. wynika, że w badanym okresie było 340 bezrobotnych, stopa bezrobocia wynosiła 24,3%, podczas gdy średnia dla całego powiatu olsztyńskiego – 26,3%, a dla terenów wiejskich całego województwa – 31,6%. Z zestawienia wyżej wymienionych stóp wynika, że gmina Kolno kwalifikowała się do grupy gmin o względnie korzystnej sytuacji w porównaniu do innych obszarów w województwie.

Charakterystyka bezrobotnych zarejestrowanych na dzień 29.02.2004 r. (wg informacji Urzędu Gminy).

1. Spośród 460 zarejestrowanych bezrobotnych, 256 osób tj. 55,6% stanowiły kobiety
2. Z ogólnej liczby bezrobotnych tylko 76 osób tj. 16,5% posiadało prawo do zasiłku (województwo 2002 r. – 18,7%)
3. Największym bezrobociem dotknięta jest ludność w wieku najwyższej aktywności zawodowej

w wieku poniżej 25lat	- 104 osoby	- 22,6%
w wieku 25 – 34 lat	- 145 osób	- 31,5%
w wieku 35 – 44 lat	- 114 osób	- 24,8%
w wieku powyżej 45 lat	- 97 osób	- 21,1%

4. Bezrobotni w wieku do 44 lat stanowili ok. 79% (średnio w województwie 77%)
5. Bezrobotnych absolwentów było 17 (3,7% ogółu)
6. Wśród bezrobotnych dominują osoby z wykształceniem podstawowym i podstawowym niepełnym – 197 osób (42,8%) oraz zasadniczym zawodowym – 145 osób (31,5%), 107 osób posiadało wykształcenie średnie, a 11 wyższe.
7. Według czasu pozostawania bez pracy sytuacja przedstawiała się następująco:

do 3 miesięcy	- 64 osoby	- 13,9%
3 – 6 miesięcy	- 71 osób	- 15,4%
6 – 12 miesięcy	- 73 osoby	- 15,9%

powyżej 12 miesięcy	- 252 osoby	- 54,8% (średnio w województwie 2002 r – 54,3%)
---------------------	-------------	---

Wysoki udział pozostających bez pracy rok i dłużej świadczy o długotrwałym charakterze bezrobocia (problem ten dotyka całego województwa).

Aktywnymi formami przeciwdziałania bezrobociu w ostatnim okresie objęło 9 osób.

Bezrobocie stanowiło jedną z głównych przyczyn pogorszenia się sytuacji materialnej ludności gminy. Dowodem tego jest wzrost liczby rodzin i osób wymagających pomocy społecznej.

	Liczba korzystających ze świadczeń pomocy społecznej					
	1990		1995		2003	
	Liczba rodzin	Liczba osób	Liczba rodzin	Liczba osób	Liczba rodzin	Liczba osób
Gmina ogółem	106	477	295	1327	356	1513

Źródło: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kolnie

W latach 1990 – 2003 liczba rodzin i osób objętych różnymi formami pomocy społecznej, finansowanymi z różnych źródeł wzrosła ponad 3-krotnie. Pomocą socjalną w 2003 r. objęto ponad 40% ogółu mieszkańców gminy.

Największa liczba bezrobotnych zamieszkuje we wsiach: Lutry (75), Bęsia (67), Tejstymy (48), Kolno (40) – tabela nr 2.

Do miejscowości o najtrudniejszej sytuacji społecznej (najwyższy poziom bezrobocia zmierzony udziałem bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym – powyżej 24% oraz najwyższy poziom korzystających z pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności pow 50%) należą: Wysoka Dąbrowa, Górkowo, Górowo, Tarniny, Tejstymy, Kominki, Otry, Ryn Reszelski.

6.3. Warunki życia ludności

Warunki życia ludności przeanalizowano w dwóch zasadniczych aspektach: dostępności do usług oraz warunków mieszkaniowych.

6.3.1. Obsługa ludności

Urządzenie publiczne o znaczeniu ponadlokalnym.

Jedynym funkcjonującym na terenie gminy urządzeniem, zaliczanym do tej grupy jest Publiczny Specjalny Katolicki Ośrodek Edukacyjno – Wychowawczy w Kruzach, którego jednostką organizacyjną jest Starostwo Powiatowe w Olsztynie.

Ośrodek ten jest przeznaczony dla uczniów upośledzonych w stopniu umiarkowanym i znacznym. W skład ośrodka wchodzi: 6-klasowa szkoła podstawowa, gimnazjum oraz 2-letnia szkoła przysposabiająca do pracy. W ośrodku przebywa 26 uczniów – wychowanków.

Na program użytkowy obiektu składają się: 4 pomieszczenia do nauki, zastępcza sala gimnastyczna o pow. 54 m², pracownia, internat na 26 miejsc. Ośrodek zajmuje działkę o powierzchni 1,38 ha. Obiekt wymaga pilnych prac remontowych. Związanych z naprawą dachu, wymianą drzwi i okien. Robót remontowo modernizacyjnych wymagają pomieszczenia gospodarcze.

Urządzenia publiczne o znaczeniu lokalnym.

Potrzeby mieszkańców gminy w zakresie usług socjalnych, administracyjnych, bezpieczeństwa, rekreacji są zaspokajane przez urządzenia publiczne samorządowe i będące w gestii innych jednostek.

Do urzędzeń publicznych o znaczeniu lokalnym należą:

- Urządzenia samorządowe:
  - gimnazjum
  - 3 szkoły podstawowe
  - 3 przedszkola
  - Gminny Ośrodek Kultury
  - 2 domy kultury
  - 3 biblioteki
  - 10 świetlic

- W gestii innych jednostek:
  - 2 ośrodki zdrowia
  - 2 urzędy pocztowe
  - 3 kościoły
  - 2 cmentarze parafialne

Głównymi ośrodkami koncentracji urzędzeń usługowych dla ludności są: Kolno i Lutry w mniejszym zakresie Bęsia. W pozostałych większych miejscowościach są zlokalizowane urządzenia elementarne (sklep, świetlica)

Rozmieszczenie urzędzeń usługowych na terenie gminy przedstawia tabela oraz załączona mapa.

CHARAKTERYSTYKA URZĄDZEŃ USŁUGOWYCH

Urządzenia samorządowe

Placówki edukacyjne

Gimnazjum utworzono w 1999 r. w ośrodku gminnym – Kolnie. Zajmuje przedwojenny budynek szkolny wspólnie ze szkołą podstawową. Gimnazjum swym zasięgiem obejmuje całą gminę Kolno. Obecnie uczęszcza do niego 142 uczniów, w tym 116 dojeżdża.

Gimnazjum dysponuje 6 pomieszczeniami do nauki, nie posiada sali gimnastycznej.

Do trzech szkół podstawowych w Kolnie, Bęsi, Lutrach uczęszcza 311 uczniów. Dowożonych jest 190 uczniów tj. 61%.

Stan techniczny szkoły w Kolnie jest zły, w średnim stanie znajdują się obiekty szkolne w Bęsi i Lutrach.

Szkoły dysponują łącznie 19 pomieszczeniami do nauki, nie posiadają sal gimnastycznych, korzystają z pomieszczeń zastępczych. Zajęcia z wychowania fizycznego odbywają się w Bęsi w holu szkoły, w Kolnie w zaadaptowanych pomieszczeniach remizy strażackiej, w Lutrach w pomieszczeniach po byłym kinie.

Stan urządzenia przyszkolnych terenów sportowo – rekreacyjnych ocenia się jako średni. Będą wymagały w przyszłości działań porządkowo modernizacyjnych.

Wychowanie przedszkolne na terenie gminy jest realizowane przez 3 przedszkola samorządowe, z których dwa w Bęsi i Lutrach mieszczą się w budynkach szkół podstawowych. Samodzielny obiekt zajmuje przedszkole w Kolnie.

Ogółem do przedszkoli uczęszcza 71 dzieci.

Placówki społeczno – kulturalne

Miejscowość	Rodzaj placówki	Powierzchnia działki	Stan techniczny	Wielkość urządzenia
Kolno	Gminny Ośrodek Kultury	0,02	średni	160 m ² p.uż.
	Biblioteka gminna - nieczynna	0,07		37,20 m ² p.uż. 9378 tomów
Lutry	Wiejski Dom Kultury Biblioteka Publiczna gminna	0,25	średni	479,6 m ² p.uż. 8569 tomów
Bęsia	Dom Kultury			125 m ² p.uż.
	Biblioteka - filia	0,04	dobry	2260 tomów
Kabiny	Świetlica wiejska			35 m ² p.uż.
Kominki	Świetlica wiejska			30 m ² p.uż.
Górowo	Świetlica wiejska			42 m ² p.uż.
Kruzy	Świetlica wiejska	w OSP		60 m ² p.uż.
Samławki	Świetlica wiejska			40 m ² p.uż.
Tejstymy	Świetlica wiejska			30 m ² p.uż.
Ryn Reszelski	Świetlica wiejska			35m ² p.uż.
Wągsty	Świetlica wiejska			50 m ² p.uż.
Wójtowo	Świetlica wiejska			41 m ² p.uż.
Wysoka Dąbrowa	Świetlica wiejska			40 m ² p.uż.

Obiekty zajmowane przez domy kultury w Kolnie i Lutrach są w średnim stanie technicznym wymagają prac remontowo – modernizacyjnych.

Na terenie gminy znajduje się 10 świetlic wiejskich. Są one zlokalizowane we wszystkich większych miejscowościach.

Gminna Biblioteka Publiczna zlokalizowana została w Lutrach. Mieści się w budynku Wiejskiego Domu Kultury. Obiekt zajmowany przez bibliotekę gminną w Kolnie przeznaczony został do sprzedaży. Księgozbiór tej placówki zostanie włączony do zbiorów biblioteki szkolnej, która pełnić będzie funkcję biblioteki szkolno – publicznej.

Filia biblioteki w Bęsi mieści się w Domu Kultury. Cały obiekt aktualnie zajmowany przez placówki kulturalne w Bęsi przeznaczono do sprzedaży. Na potrzeby świetlicy wiejskiej w Bęsi przeznaczono budynek po byłym przedszkolu samorządowym. Podobnie jak w Kolnie księgozbiór zostanie włączony do biblioteki szkolnej, która pełnić będzie funkcję biblioteki szkolno – publicznej.

Urządzenia sportowe

Na terenie gminy nie ma wydzielonych, urządzonych wiejskich boisk sportowych. W miejscowościach: Bęsia, Lutry, Kolno, Wysoka Dąbrowa, Wójtowo znajdują się działki

zwyczajowo wykorzystywane jako boiska. Usankcjonowanie tych działek dla potrzeb sportu wymagać będzie przeprowadzenia procedur formalno – prawnych oraz ich urządzenia.

Na obszarze gminy nie ma urządzonego kąpieliska gminnego. W miejscowości Lutry nad jez. Luterskim jest miejsce zwyczajowo wykorzystywane przez mieszkańców dla potrzeb rekreacji przyrodniczej.

Urządzenia usługowe w gestii innych jednostek

Miejscowość	Nazwa urządzenia	Powierzchnia działki w ha	Powierzchnia użytkowa m ²	Stan techniczny	
Kolno	Zakład Opieki Zdrowotnej SAMMED	0,50	238 m ² p.uż.	dobry	
			1 gab lekarski		
			1 lekarz		
			1 stomatolog		
	Urząd Pocztowy	0,04	32 m ² p.uż.	dobry	
	Kościół rzymsko - katolicki				
	Cmentarz parafialny	0,60		Pow. grzebalna wolna ok. 10%	
Lutry	Zakład Opieki Zdrowotnej SAMMED	0,35	105,6 m ² p.uż.	dobry	
			1 gab lekarski		
			1 lekarz		
			1 stomatolog		
		Kościół rzymsko - katolicki			
		Cmentarz parafialny	0,93		Pow. grzebalna wolna ok. 40%
	Agencja Poczтовая	0,08	165 m ² p.uż.	Likwidacja placówki	

Urządzenia usługowe zarządzane przez inne jednostki zlokalizowane są w dwóch miejscowościach: Kolnie i Lutrach. Są one w dobrym stanie technicznym.

Spośród dwóch cmentarzy, na wyczerpaniu jest powierzchnia grzebalna w Kolnie.

Ochrona zdrowia mieszkańców gminy jest realizowana przez dwa niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej zlokalizowane w Kolnie i w Lutrach. Dysponują obiektami o dość dobrym stanie technicznym i odpowiedniej powierzchni. W każdym zakładzie zatrudniony jest lekarz ogólny i stomatolog.

Na terenie gminy nie ma apteki.

Urządzenia chroniące bezpieczeństwo ludności i jej mienie

Miejscowość	Nazwa urządzenia	Powierzchnia działki w ha	Powierzchnia użytkowa m ²	Stan techniczny
Kolno	Remiza OSP	0,19	358	dobry
Lutry	Remiza OSP	0,07	46	zły
Kruzy	Remiza OSP	0,30	250	dobry

Spośród trzech samorządowych remiz strażackich, jedna zlokalizowana w Lutrach zajmuje nieodpowiedni obiekt w złym stanie technicznym.

Na terenie gminy nie ma posterunku policji lokalnej.

Jednostki administracyjne, komunalne, finansowe

Nazwa jednostki	Powierzchnia działki w ha	Powierzchnia użytkowa w m ²	Stan techniczny
Urząd Gminy w Kolnie	0,18	279,5	zły
Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kolnie	0,50		dobry
Nadleśnictwo Bartoszyce Leśnictwo w Lutrach		132,2	średni
Leśnictwo Reszel Gajówka w Otrach		97,5	dobry

W nieodpowiednich warunkach funkcjonuje Urząd Gminy, stan techniczny obiektu – zły.

Na terenie gminy nie ma placówki finansowej – punktu kasowego.

Zadania z zakresu gospodarki komunalnej wykonywane są w ramach zadań własnych gminy. Dla potrzeb komunalnych (niezbędny sprzęt i warsztat) wyznaczona jest działka o pow. ok. 0,5 ha w rejonie szkoły.

Urządzenia komercyjne

Do urządzeń komercyjnych o czysto rynkowym charakterze należy:

- 17 sklepów detalicznych głównie spożywczych
- 4 placówki gastronomiczne
- 1 zakład usługowy

Największa liczba placówek handlowych (4) zlokalizowana jest w Kolnie. W większych miejscowościach znajdują się 2 sklepy, w mniejszych - 1. Wśród większych wsi (liczących pow. 200 mieszkańców) sklepów nie posiadają: Wysoka Dąbrowa, Górowo.

Placówki gastronomiczne zlokalizowane są w Kolnie, Lutrach i Bęsi. Placówki gastronomiczne w Bęsi i Lutrach funkcjonują w ramach obiektów hotelowo - rekreacyjnych. Stan techniczny w/wym. urządzeń komercyjnych jest dobry.

Poza jednym nowo otwartym zakładem fryzjerskim w Lutrach, na terenie gminy nie ma zakładów świadczących usługi bytowe.

6.3.2. Warunki mieszkaniowe

Zasoby mieszkaniowe zamieszkane w 2002 r. (wg NSP 2002)

- budynki mieszkalne - 524
- mieszkania - 995
- izby - 3671
- powierzchnia użytkowa mieszkań w m² - 68892

Podstawowe wskaźniki charakteryzujące sytuację mieszkaniową w 2002 r.

	Gmina Kolno		Województwo Więś - 2002
	2002	1988	
liczba osób na 1 mieszkanie	3,5	3,8	3,8

powierzchnia użytkowa w m ² na 1 osobę	19,6	17,4	19,3
powierzchnia użytkowa w m ² na 1 mieszkanie	69,2	65,9	72,8
Liczba osób na 1 izbę	1,0	1,1	1,0
liczba mieszkań na 1000 mieszkańców	283	261	266

Odnosząc podstawowe wskaźniki charakteryzujące sytuację mieszkaniową w gminie do średnich wojewódzkich (wieś ogółem) można stwierdzić, że warunki mieszkaniowe ludności są nieco lepsze niż przeciętne na terenach wiejskich regionu. Sytuacja mieszkaniowa wyraźnie się poprawiła, w porównaniu do stanu w 1988 r. Przyczyną poprawy sytuacji mieszkaniowej było zmniejszenie liczby ludności zamieszkującej teren gminy.

Zasoby mieszkaniowe wg okresu ich wybudowania i wyposażenia w instalacje przedstawiono w tabeli nr 5.

Spośród ogólnej liczby zamieszkałych mieszkań aż 66% mieści się w budynkach wybudowanych przed 1945 r. W okresie powojennym największą dynamikę w budownictwie mieszkaniowym odnotowano w latach 1979 – 1988 (11 mieszkań średniorocznie). Ruch budowlany po roku 1988 był niewielki w latach 1989 – 2002 wybudowano 34 mieszkania inwestorami były osoby fizyczne.

Stara zabudowa mieszkaniowa charakteryzuje się w większości średnim stanem technicznym i niższym standardem wyposażenia w instalacje (głównie kanalizację i centralne ogrzewanie). Udział zasobów pochodzących sprzed 1945 r. na terenie gminy był wyższy niż średni na terenach wiejskich województwa (55,6%).

Stan wyposażenia mieszkań w instalacje techniczne (w zasobach ogółem) nie odbiega znacząco od stanu średniego dla województwa (wsi).

Z analizy ogólnej ilości mieszkań według form własności wynika, że zdecydowana większość mieszkań – ok. 90% stanowi własność osób fizycznych, ok. 6% spółdzielni mieszkaniowych i ok. 3% własność komunalną – 19 budynków o 28 mieszkaniach, zamieszkuje w nich ok. 90 osób.

Na terenie gminy dominuje zabudowa jednorodzinna i zagrodowa. Zabudowa wielorodzinna jest zlokalizowana w ośrodkach związanych niegdyś z rolnictwem uspołecznionym: Bęsi, Górowie, Kolnie, Tejstymach, Rynie Reszelskim, Lutrach. W zabudowie wielorodzinnej mieści się ok. 30% ogółu mieszkań.

Przestrzenne rozmieszczenie zasobów mieszkaniowych

Miejscowość	Zasoby ogółem		W tym			
			Zasoby spółdzielni mieszkaniowych		Zasoby komunalne	
	Budynki	Mieszkania	Budynki	Mieszkania	Budynki	Mieszkania

Bęsia	31	148	3	37		
Górkowo	7	10				
Górowo	31	65				
Kabiny	57	75			3	4
Kolno	93	143			2	6
Kruzy	53	59			1	1
Kominki	23	30			2	3
Lutry	84	133	1	21	3	5
Oterki	5	6				
Otry	4	7				
Ryn Reszelski	30	58			1	4
Samławki	26	41				
Tarniny	3	3				
Wągsty	21	25				
Wójtowo	19	21			2	5
Wóka	9	32				
Wysoka Dąbrowa	40	50		3	5	
Tejstymy	14	58				
Razem	550	964	4	61	19	28

Źródło: Urząd Gminy Kolno

6.4. SFERA SPOŁECZNA – diagnoza

6.4.1. Sytuacja demograficzna

Ocena stanu istniejącego

- Gmina Kolno z liczbą ok. 3,6 tys. mieszkańców kwalifikuje się do grupy najmniejszych gmin w regionie o niskiej gęstości zaludnienia – 20 osób/1 km² (województwo wieś – 25 osób/km²)
- Liczba mieszkańców gminy w okresie minionym zmniejszała się. Tylko w latach 1988 - 2002, zmniejszyła się o ok. 370 osób (ok. 10%).
- Głównym czynnikiem rozwoju demograficznego w latach minionych był przyrost naturalny (wysoki poziom urodzeń, a niższy poziom zgonów). Wysoki odpływ migracyjny z terenu gminy w całym badanym okresie, przekraczający poziom przyrostu naturalnego, stanowił przyczynę procesów depopulacyjnych. Około roku 1990 zaczynają występować zmiany w przebiegu procesów demograficznych, polegające na zmniejszeniu się przyrostu naturalnego w wyniku spadku liczby urodzeń przy jednoczesnym wzroście liczby zgonów, zmniejszają się rozmiary ruchów migracyjnych. Przyczyną tych negatywnych zjawisk demograficznych była i jest trudna sytuacja społeczno – gospodarcza zarówno na terenie gminy jak i w regionie.
- Ludność gminy charakteryzuje się niekorzystną strukturą wieku. Proces „starzenia się” społeczeństwa gminy przebiega tu z dość znaczną dynamiką.
- Ludność gminy charakteryzuje się nieco niższym poziomem wykształcenia niż przeciętnie na obszarach wiejskich województwa.
- Główne źródła utrzymania ludności stanowią: praca najemna poza rolnictwem poza gminą, oraz źródła niezarobkowe (renty i emerytury). Z pracy w rolnictwie utrzymuje się tylko 19% ogółu mieszkańców, a 15% z pracy w swoim gospodarstwie rolnym

Prognozowane przemiany demograficzne

Zmiany w zaludnieniu gminy w okresie perspektywicznym warunkowane będą przebiegiem procesów społeczno – gospodarczych zarówno na jej obszarze jak również w regionie oraz w kraju.

Kondycja ekonomiczna mieszkańców, możliwości zapewnienia godnych warunków życia (praca, mieszkanie dostęp do usług) zdecydują o ruchliwości przestrzennej ludności, a także mogą wpłynąć na wzrost przyrostu naturalnego (liczby urodzeń). Przyrost naturalny w okresie perspektywicznym, nie będzie tak ważnym czynnikiem przyrostu ludności jak w latach ubiegłych. W najbliższych latach można się spodziewać przyrostu urodzin jako efektu niewielkiego przyrostu liczby kobiet w wieku najwyższej płodności (20 – 34 lata). W całym okresie perspektywicznym będzie wzrastała liczba zgonów (skutek postępującego procesu starzenia się ludności).

Tak jak dotychczas największy wpływ na wielkość zaludnienia gminy i strukturę wieku ludności będą miały migracje. Jeżeli w okresie perspektywicznym nie nastąpi wyraźna poprawa na rynku pracy w działalnościach pozarolniczych, przy prognozowanym przyroście zasobów pracy, to należy się liczyć ze zwiększeniem odpływu ludności młodej i przedsiębiorczej, a w konsekwencji z wystąpieniem niekorzystnych zjawisk demograficznych.

Uwzględniając aktualną liczebność poszczególnych roczników (NSP 2002), zmiany w przyroście naturalnym i w migracjach oraz założenia Prognozy ludności Polski na lata 2003 –

2030 opracowanej przez GUS Warszawa, opracowano dla gminy prognozę demograficzną do roku 2015.

Wyniki prognozy tj. liczbę i strukturę wieku ludności przedstawia poniższa tabela

Grupy wieku	2002 ^{1/}	2005	2010	2015	2002 ^{1/}	2005	2010	2015
	w liczbach				w procentach			
Ogółem	3556	3500	3440	3360	100	100	100	100
0 - 2	110	120	110	105	3,1	3,4	3,2	3,1
3 - 6	178	148	152	140	5,0	4,1	4,4	4,2
7 - 12	342	286	220	216	9,6	8,2	6,4	6,4
13 - 15	186	173	135	105	5,2	4,9	3,9	3,1
16 - 18	208	180	172	119	5,8	5,1	5,0	3,5
przedprodukcyjny 0 - 17	932	849	730	640	26,2	24,3	21,2	19,0
produkcyjny 18 – 59 K/64M	2075	2109	2160	2140	58,4	60,2	62,8	63,7
poprodukcyjny powyżej 60 K, 65M	549	542	550	580	15,4	15,5	16,0	17,3

^{1/} dane NSP 2002

W oparciu o opracowaną prognozę liczbę mieszkańców gminy w 2015 r. szacuje się na około 3360, a więc prognozowana zmiana nie będzie duża w porównaniu do stanu obecnego (o ok. 5%).

Najważniejsze prognozowane zmiany w poszczególnych grupach wieku:

1. Dalszy spadek liczby dzieci i młodzieży w wieku do lat 17. Ich udział w ogólnej liczbie ludności zmniejszy się z 26,2% do około 19% w 2015 r.
Duży spadek jest prognozowany w grupie wieku 7 – 12 lat (wiek nauki w szkole podstawowej o około 37% (z 342 do ok. 220) oraz w grupie wieku 13 – 15 lat (wiek nauki w gimnazjum) o około 44% (z 186 do 110). Podobny wysoki spadek jest prognozowany w grupie wieku 16 - 18 lat (wiek nauki w szkołach ponadgimnazjalnych) o 43%.
2. W okresie do roku 2010 będzie się utrzymywał przyrost ludności w wieku produkcyjnym. Liczebność tych roczników zacznie się zmniejszać po roku 2010.
3. W okresie perspektywicznym będzie przyrastać liczba ludności w wieku poprodukcyjnym

Przedstawione w prognozie demograficznej wielkości mają charakter hipotetyczny, jednakże znajomość przyszłych trendów w przebiegu zjawisk demograficznych i prawdopodobnych liczebności poszczególnych społeczno – ekonomicznych grup wieku jest ważna przy budowie programów strategicznych i podejmowaniu bieżących decyzji.

Konsekwencją prognozowanych liczebności roczników oświatowych będzie spadek liczby uczniów zarówno w szkołach podstawowych jak i w gimnazjum.

W okresie do roku 2010 przyrastać będzie liczebność roczników produkcyjnych, tym samym zasobów pracy. Jest to fakt szczególnie ważny wobec istniejącego wysokiego deficytu miejsc pracy na terenie gminy

Przyrost liczby ludzi starych spowoduje konieczność rozwoju różnych form opieki w tym usług medycznych.

Spadku liczby mieszkańców można się spodziewać w małych miejscowościach, położonych z dala od większych jednostek osadniczych, słabo skomunikowanych, z których utrudniony będzie dojazd do pracy i do usług.

6.4.2. Rynek pracy

Ocena sytuacji na rynku pracy

- W latach 1988 – 2003 liczba pracujących na terenie gminy zmniejszyła się o około 800 osób (do ok. 650). Największy spadek zatrudnienia nastąpił w rolnictwie (o ok. 60%).
- Likwidacji miejsc pracy w rolnictwie nie towarzyszył rozwój działalności pozarolniczych (produkcja, usługi rynkowe) stosownie do wzrastającego zapotrzebowania na pracę. Aktywność gospodarcza ludności jest tu znacznie mniejsza niż średnia na terenie powiatu i obszarach wiejskich województwa. Ożywienie lokalnej przedsiębiorczości stanowi potencjalne źródło nowych miejsc pracy.
- Ludność gminy charakteryzuje się dość znaczną mobilnością, do pracy poza gminę wyjeżdża prawdopodobnie około 300 osób.
- Skutkiem utrzymującego się deficytu miejsc pracy jest bezrobocie - 460 osób na koniec lutego 2004 r. Na terenie gminy Kolno bezrobocie było mniejsze niż na innych obszarach województwa (np.: w sąsiednich powiatach bartoszyckim, kętrzyńskim). Bezrobocie ma tu charakter długotrwały – ok. 55% ogółu bezrobotnych pozostaje bez pracy rok i dłużej. Niewielka liczba bezrobotnych w ostatnim okresie objęta była aktywnymi formami przeciwdziałania bezrobociu.
- Niekorzystnym zjawiskiem społecznym powstałym między innymi w wyniku utrzymującego się bezrobocia jest wysoki poziom zubożenia ludności. W 2003 r. pomocą społeczną w różnych formach objęto ponad 40% ogółu mieszkańców gminy. Do miejscowości o najtrudniejszej sytuacji społeczno – ekonomicznej należą: Górowo, Górkowo, Kominki, Ryn Reszelski, Tejstymy, Tarniny, Otry, Wysoka Dąbrowa.

Przewidywane zmiany w zatrudnieniu.

Przewidywane w prognozie demograficznej zmiany w liczbie ludności w wieku produkcyjnym skutkować będą wzrostem liczby czynnych zawodowo z ok. 1400 w 2002 r. do ok. 1550 w 2010 r. Po roku 2010 liczba czynnych zawodowo znacznie się zmniejszą.

Prognozowane zmiany w zatrudnieniu polegać będą na:

1. Spadku zatrudnienia w rolnictwie o ponad 30% w wyniku restrukturyzacji i modernizacji rolnictwa. Należy się spodziewać wzrostu dwuzawodowości t.j.: pracujących w swoim gospodarstwie i poza gospodarstwem oraz poszerzenia działalności gospodarstw rolnych o działalność pozarolniczą: usługową, produkcyjną i agroturystykę (w roku 2002 działalność pozarolniczą prowadziło 27 gospodarstw rolnych – 5,9% ogółu).
2. Stałym wzroście zatrudnienia w produkcji i usługach rynkowych. Tworzenie warunków przestrzennych, ekonomicznych i podejmowanie wszelkich działań na rzecz rozwoju tych działalności powinno stanowić priorytet w działalności samorządu gminy. Pożądany przyrost miejsc pracy w działalnościach pozarolniczych szacuje się na ponad 300. Tak znaczny przyrost konieczny jest dla pokrycia istniejącego deficytu miejsc pracy, zrekompensovania ubytków miejsc pracy spowodowanych restrukturyzacją rolnictwa oraz zabezpieczenia potrzeb prognozowanego przyrostu czynnych zawodowo.

3. W okresie perspektywicznym nie zostanie rozwiązany problem bezrobocia. Przewiduje się redukcję stopy bezrobocia o około 50%, do poziomu ok. 15%.
 Przedstawione hipotetyczne wielkości dotyczące zatrudnienia potwierdzają konieczność aktywizacji społeczno – gospodarczej gminy. Jeżeli w ciągu najbliższych lat nie nastąpi przyrost miejsc pracy w działalnościach pozarolniczych, to należy się liczyć ze wzrostem bezrobocia i w jego konsekwencji z niekorzystnymi zjawiskami społecznymi.

6.4.3. Ocena warunków życia ludności

Dostępność do usług

Głównymi ośrodkami koncentracji urządzeń obsługi ludności są:

- Kolno – ośrodek gminny, skupiających urządzenia obsługujące ludność całej gminy (poziom II) oraz urządzenia podstawowe (poziom I) obsługujące północno – wschodnią część gminy
- Lutry – wyposażone w urządzenia usługowe poziomu I o poszerzonym zakresie obsługujące mieszkańców zachodniej części gminy.
- Bęsia – zlokalizowane tu urządzenia podstawowe (poziomu I) obsługują zamieszkujących w południowo – wschodniej części gminy.

Utrudniony dostęp do usług mają mieszkańcy wsi znacznie oddalonych od ośrodków usługowych i słabo skomunikowanych (w tym również z powodu nieodpowiedniego stanu dróg).

Sytuację w zakresie poszczególnych rodzajów usług zmierzoną charakterystycznymi wskaźnikami w zestawieniu z odpowiednimi wskaźnikami dla powiatu olsztyńskiego i województwa zawiera poniższa tabela:

Wybrane rodzaje usług	Charakterystyczne wskaźniki 2002 r.			
	Gmina Kolno	Powiat olsztyński	Województwo	
			wieś	Ogółem
Oświata				
– udział dzieci 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w %	46,1	42,3	36,8	45,5
Szkoły podstawowe				
– liczba uczniów na 1 szkołę	107	143	109	210
– liczba uczniów na 1 pomieszczenie do nauki	16		13	20
– liczba uczniów na 1 nauczyciela	8		13	15
<u>gimnazjum</u>				
– liczba uczniów na 1 szkołę	146	330	187	309
– liczba uczniów na 1 pomieszczenie do nauki	24		27	28

Ochrona zdrowia				
– liczba ludności na 1 ośrodek zdrowia (przychodnię)	1778	5548	7686	5903
– liczba ludności na 1 lekarza	1778			631
– liczba ludności na 1 stomatologa	1778			6675
Upowszechnianie kultury				
– liczba ludności na bibliotekę	889	2466	1541	2834
– liczba woluminów w bibliotekach na 1000 mieszkańców	7779	4119	3996	3830
Łączność				
– liczba ludności na 1 placówkę pocztową	3556		2171	3562
Handel				
– liczba ludności na 1 sklep	274	108	164	89
– przeciętna powierzchnia sprzedażowa 1 sklepu w m ²	76	83		85

Źródło: Rocznik Statystyczny województwa warmińsko-mazurskiego 2003r.

Urząd Statystyczny w Olsztynie.

Wnioski:

1. Sytuacja w gminie Kolno w zakresie wybranych rodzajów usług dla ludności zmierzona charakterystycznymi wskaźnikami zasadniczo nie odbiega od średniej wojewódzkiej, a w niektórych rodzajach usług jest lepsza. Zestawione wskaźniki nie odzwierciedlają w pełni sytuacji rzeczywistej.
2. Udział dzieci w wieku 3 – 6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym jest wyższy niż średni w województwie. Sieć szkolna jest racjonalna. Najważniejsze problemy to: niezadowolający stan techniczny obiektów szkolnych. Wszystkie budynki szkolne wymagają pilnych prac remontowo modernizacyjnych. Decyzji i działań wymaga sprawa zapewnienia odpowiednich warunków funkcjonowania dla szkoły podstawowej w Kolnie. Jeden z zajmowanych przez nią budynków nakazem inspektora budowlanego powinien być rozebrany. Żadna szkoła nie posiada sali gimnastycznej. Wskazana jest poprawa estetyki otoczenia budynków szkolnych oraz modernizacja boisk sportowych.
3. Dostępność do usług medycznych (zmierzona wskaźnikami podanymi w tabeli) jest lepsza niż przeciętna na terenie województwa. Ośrodki zdrowia funkcjonują w dość dobrych warunkach lokalowych.
Na terenie gminy nie ma apteki.
4. Gminna biblioteka publiczna mieści się poza ośrodkiem gminnym – w Lutrach w budynku Wiejskiego Domu Kultury. Planuje się sprzedaż obiektów mieszczących biblioteki w Kolnie i w Bęsi i umieszczenie księgozbiorów w bibliotekach szkolnych, które pełnić będą funkcję bibliotek publiczno – szkolnych. Działania takie można uznać za zasadne pod warunkiem zapewnienia odpowiedniego przechowywania i udostępniania zbiorów. Istniejące domy kultury w Kolnie i w Lutrach wymagają prac remontowo modernizacyjnych.

Wszystkie istniejące świetlice wiejskie są w niezadowalającym stanie technicznym i dysponują niewielkimi powierzchniami użytkowymi. W porozumieniu z lokalnymi społecznościami należałoby zweryfikować sieć świetlic. Placówkom zlokalizowanym w dużych wsiach, należałoby stworzyć odpowiednie warunki funkcjonowania.

5. Poza boiskami szkolnymi w Kolnie, Lutrach, Bęsi na terenie gminy nie ma urządzeń sportowo – rekreacyjnych. Dla usankcjonowania zwyczajowo wykorzystywanych terenów dla celów sportowych konieczne jest podjęcie działań formalno – prawnych związanych z wyznaczeniem i urządzeniem boisk sportowych w Bęsi, Lutrach, Kolnie, Wysokiej Dąbrowie.

Ze względu na wielkość miejscowości (powyżej 230 mieszkańców) Wskazane jest urządzenie odpowiednich boisk w Kabinach, Górowie, Kruzach.

Na terenie gminy nie ma urządzonych kąpielisk dostępnych dla mieszkańców. Urządzenie terenów dla potrzeb rekreacji przyrodnej możliwe byłoby nad istniejącymi jeziorami: Luterskim, Bęskim, Tejstymy.

6. Na wyczerpaniu jest powierzchnia grzebalna cmentarza w Kolnie. Wymaga on powiększenia.
7. Wśród urządzeń chroniących bezpieczeństwa ludności i mienia tj. strażnic OSP problemem jest nieodpowiedni, w złym stanie obiekt w Lutrach.
Na terenie gminy nie ma posterunku Policji lokalnej.
8. W grupie jednostek administracyjnych szczególnym problemem jest słaby stan techniczny i funkcjonalny obiektu zajmowanego przez Urząd Gminy.
Może wystąpić potrzeba uruchomienia placówki finansowej – punktu kasowego banku.
9. Nie występują problemy z dostępnością do placówek handlowych. Poza miejscowościami: Górowo, Wólka, Wysoka Dąbrowa, wszystkie większe miejscowości posiadają sklepy.
Na terenie gminy, poza Lutrami (zakład fryzjerski), nie ma zakładów świadczących usługi bytowe.

Ocena warunków mieszkaniowych

Warunki mieszkaniowe ludności gminy Kolno są nieco lepsze niż przeciętne na terenach wiejskich regionu. Poprawiły się one w porównaniu do stanu w 1988 r. Poprawa ta nastąpiła w wyniku zmniejszenia się liczby mieszkańców.

Ruch budowlany w zakresie budownictwa mieszkaniowego w latach 1989 – 2002 był niewielki (oddano do użytku 35 mieszkań). W ciągu ostatnich 5 lat tj. 1999 - 2003 wydano 13 pozwoleń na budowę oraz 2 decyzje o warunkach zabudowy. Z analizy przestrzennej wydanych decyzji wynika, że najczęściej wydano ich w Lutrach (11) pojedyncze w Kolnie, Tejstymach, Samławkach, Kabinach.

Spośród istniejących zasobów mieszkaniowych aż 66% mieści się w budynkach wybudowanych przed 1945 r. Stara zabudowa w większości jest w średnim stanie technicznym, niższy też jest jej standard wyposażenia w instalacje.

Ważnym do rozwiązania problemem w przyszłości będzie rewaloryzacja starej zabudowy mająca na celu poprawę estetyki miejscowości i zachowania krajobrazu kulturowego.

Obecnie komunalne zasoby mieszkaniowe stanowi 16 budynków o 30 mieszkaniach.

O przydział mieszkania z zasobu komunalnego ubiega się 6 rodzin.

7. GOSPODARKA LOKALNA

Wiodącą funkcję gospodarczą gminy Kolno jest rolnictwo. To rolnictwo stanowi głównie miejsca pracy na terenie gminy. Aktualnie funkcjonuje tu 449 gospodarstw rolnych, wśród

których gospodarstwa liczące powyżej 20 ha stanowią ok. 15%. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego, łącznie z gospodarstwami wielkoobszarowymi (18 ha) jest większa niż przeciętna w województwie (14 ha).

Największym przedsiębiorstwem rolnym działającym na terenie gminy jest „JAROL” Spółka z o.o. z siedzibą w Sątopach.

Funkcjonują również gospodarstwa farmerskie liczące po kilkaset hektarów. Poza obiektami w Kolnie i Wólce nie zagospodarowane są obiekty inwentarskie, ulegają one dekapitalizacji i zniszczeniu.

Problemy, które obecnie dotyczą rolnictwo w Polsce, przenoszą się na sytuację społeczno – ekonomiczną gminy.

Największym problemem gminy jest drastycznie niski poziom rozwoju działalności pozarolniczych, stanowiących alternatywę dla niskodochodowego rolnictwa.

Produkcja przemysłowa nie rozwinęła się na terenie gminy. Działa tu jeden zakład przerobu drewna, przetwórstwem rolno – spożywczym zajmowały się (dane NSP 2002) - 3 gospodarstwa rolne.

W niewielkim stopniu są wykorzystywane walory przyrodniczo – krajobrazowe gminy do rozwoju rekreacji. Na terenie gminy funkcjonują trzy prywatne obiekty o charakterze turystyczno – rekreacyjnym.

Ze względu na głównie sezonowy charakter obiektów zatrudnienie w nich nie było duże (ok. 20 osób).

Kilka gospodarstw rolnych prowadzi działalność agroturystyczną na niewielką skalę.

7.1. Przemysł.

Jak wspomniano wyżej, przemysł na terenie gminy w zasadzie nie istnieje. Na terenie gminy działa tylko jeden zakład produkcyjny – w Samławkach, zajmujący się przerobem drewna. Zatrudnia ok. 50 osób. Właściciel planuje rozbudowę zakładu i powiększenie terenu.

Przetwórstwem przemysłowym zajmowały się 3 gospodarstwa rolne (dane NSP 2002). Taka sytuacja niekorzystnie wpływa na możliwości zatrudnienia poza rolnictwem na terenie gminy.

7.2. Rolnictwo

Charakterystyka stanu istniejącego.

Powierzchnia użytków rolnych na terenie gminy wynosi 11.122 ha. Warunki przyrodnicze są bardzo korzystne dla produkcji rolnej, głównie z powodu dobrych gleb oraz falistopagórkowatej rzeźby terenu i korzystnych warunków wodnych. W stosunku do ogólnej powierzchni użytków rolnych, gleby klasy III stanowią około 44 % a klasy IV około 50 %.. Gleby klas V i VI stanowią zaledwie 6 % całej powierzchni użytków rolnych. Ogólny wskaźnik jakości rolniczej powierzchni produkcyjnej wynosi 76,7 pkt., czyli powyżej średniej dla województwa warmińsko – mazurskiego, który wynosi 66.6 pkt. W związku z powyższym na terenie gminy istnieją bardzo sprzyjające warunki naturalne dla intensywnego rozwoju rolnictwa, szczególnie produkcji zbóż i rzepaku oraz hodowli bydła.

W południowej części gminy, w rejonie miejscowości Bęsia, Wólka i Oterki, występują nieco mniej korzystne warunki naturalne dla produkcji rolnej. Spowodowane jest to występowaniem mniej korzystnych warunków wodnych. Występują tu także w wyższym procencie niż na pozostałym terenie gminy, gleby niższych klas bonitacyjnych.

Na terenie gminy działa „JAROL” spółka z o.o. posiadająca swoją siedzibę w Sątopach (gm. Bisztynek). Powyższa spółka działa na terenie trzech gmin – Bisztynek, Reszel

i Kolno. Na terenie gminy Kolno spółka posiada 1.176 ha gruntów oraz fermę tuczu bydła i trzody chlewnej na 2.000 stanowisk. Aktualnie jest ona zasiedlona w 50 %. Stałe zatrudnienie na fermie wynosi 4 osoby. Stan techniczny obiektu – średni. Połowa stanowisk inwentarskich jest rusztowa. Ferma posiada szczelne zbiorniki do przechowywania gnojowicy na okres 3 miesięcy.

Na terenie gminy działają także duże gospodarstwa indywidualne typu farmerskiego. Powstały one na bazie zakupu areałów i obiektów z zasobu Agencji Nieruchomości Rolnych Skarbu Państwa – Oddział w Olsztynie.

- BĘSIA – powierzchnia 1.166 ha.
  - ferma bydła w Bęsi na 920 stanowisk, aktualnie niezasiedlona, stan techniczny – średni
  - ferma bydła w Wólce na 350 stanowisk, aktualnie zasiedlona w 70 %, zatrudnienie stałe wynosi 6 osób, stan techniczny – średni.
  - ferma owiec w Oterkach na 1.600 stanowisk, aktualnie niezasiedlona, stan techniczny – zły.
- GÓROWO – powierzchnia 418 ha.
  - ferma bydła na 110 stanowisk oraz trzody chlewnej na 600 stanowisk. Aktualnie niezasiedlona, stan techniczny – zły.
- TEJSTYMY – 487 ha.
  - ferma bydła na 190 stanowisk. Aktualnie niezasiedlona, stan techniczny – zły.
- AUGUSTÓWKA – 337 ha.
  - ferma bydła na 190 stanowisk. Aktualnie niezasiedlona, stan techniczny – zły.

Ponadto na terenie gminy funkcjonują gospodarstwa indywidualne typu rodzinnego.

Poniżej przedstawiono zestawienie gospodarstw rodzinnych działających na terenie gminy, według danych otrzymanych z Urzędu Gminy na dzień 31.03.2004 r.

Nazwa obrębu geodezyjnego	Liczba gosp. ogółem	W tym o powierzchni					Średnia wielkość gosp.
		Do 2 ha	2 – 10 ha	10 – 20 ha	21 – 50 ha	Pow. 50 ha	
KOLNO	48	15	8	16	5	4	13
LUTRY	64	13	27	11	11	2	10
KRUZY	35	10	6	7	12	-	16
SAMŁAWKI	26	2	14	6	2	2	12
KABINY	58	13	18	14	9	4	16
KOMINKI	28	2	5	9	8	4	24
RYN RESZEL.	13	2	1	5	5	-	17
W. DĄBROWA	27	4	6	11	3	3	19
WĄGSTY	27	4	7	10	4	2	13
WÓJTOWO	11	2	3	1	4	1	25
GÓRKOWO	8	2	2	1	3	-	17
TARNINY	11	-	5	3	2	1	15
OGÓŁEM	356	69	102	94	68	23	15

Uwzględniając wszystkie gospodarstwa indywidualne działające na terenie gminy, czyli zarówno gospodarstwa typu rodzinnego jak też farmerskiego, średnia ich wielkość kształtuje się na poziomie 18,0 ha. Natomiast średnia wielkość samych gospodarstw typu rodzinnego, wynosi 15,0 ha. Powoduje to duże trudności w utrzymaniu się rolników wyłącznie z pracy na swoim gospodarstwie. Gospodarstwa rodzinne utrzymujące się wyłącznie z rolnictwa stanowią prawie 75 % ogólnej ich ilości. Jedyne 6 % gospodarstw

proceed także działalność pozarolniczą. Około 20 % gospodarstw rodzinnych nie prowadzi żadnej działalności, ani rolniczej ani też pozarolniczej, z tym, że ich ogólny areal stanowi zaledwie 3 % całej powierzchni użytków rolnych będących we władaniu gospodarstw indywidualnych.

Ocena stanu istniejącego.

Obszar działalności gospodarstw indywidualnych.

W 1987 r. według danych Urzędu Gminy w Kolnie, średnia wielkość gospodarstw indywidualnych wynosiła 11,0 ha. Natomiast w 2000 r. po dokonaniu spisu rolnego, według danych GUS wzrosła ona do 14,0 ha. Dane te uwzględniały wszystkie gospodarstwa indywidualne, zarówno typu rodzinnego jak też farmerskiego. Należy stwierdzić, że proces powiększania się gospodarstw rodzinnych postępuje bardzo powoli, natomiast wyraźnie rośnie ilość gospodarstw indywidualnych typu farmerskiego.

Produkcja rolna.

W aktualnych warunkach wykorzystanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej na terenie gminy można uznać za optymalne, zarówno w zakresie produkcji roślinnej jak i zwierzęcej. Ewentualne zmiany w strukturze produkcji rolnej są uzależnione od aktualnej koniunktury w rolnictwie. Obecnie zauważa się niepełne wykorzystanie zarówno gruntów jak też i obiektów produkcji zwierzęcej, szczególnie w gospodarstwach typu farmerskiego. W większym stopniu powinny zostać wykorzystane możliwości powiększenia dochodów w gospodarstwach rodzinnych poprzez agroturystykę. Ponieważ ferma tuczu bydła i trzody chlewnej w Kolnie prowadzi produkcję częściowo w technologii gnojowicowej, muszą być przestrzegane warunki zawarte w programie zagospodarowania gnojowicy.

Podsumowanie

Zaletami gospodarki rolnej na terenie gminy są:

- Stabilne indywidualne gospodarstwa rolne,
- Nieustanna tendencja powiększania się średniej wielkości gospodarstw indywidualnych
- Duża ilość gospodarstw rolnych typu farmerskiego, posiadających możliwości prowadzenia wielkotowarowej, specjalistycznej produkcji rolnej.
- Korzystne warunki naturalne dla produkcji rolnej.

Słabymi stronami gospodarki rolnej na terenie gminy są:

- Bardzo słabe wykorzystanie stanowisk inwentarskich w gospodarstwach typu farmerskiego.
- Zbyt wolno postępujący proces wzrostu średniej wielkości gospodarstw indywidualnych typu rodzinnego.

7.3. Rybactwo

Charakterystyka stanu istniejącego.

Na terenie gminy położone są trzy jeziora wykorzystywane w gospodarce rybackiej:

- Bęsia	- o powierzchni	59,3 ha.
- Bierdawy	- „	41,5 ha.
- Lutry	- „	735,0 ha.

Akweny te znajdują się we władaniu Gospodarstwa Rybackiego w Olsztynie, które dzierżawi je od Agencji Nieruchomości Rolnych Skarbu Państwa – Oddział w Olsztynie. Gospodarstwo Rybackie nie posiada na terenie gminy stawów rybackich, ani innych urządzeń czy obiektów produkcji rybackiej.

Ocena stanu istniejącego.

Działalność rybacka na w/w jeziorach prowadzona jest prawidłowo i uwzględnia potrzeby warunki niezbędne do działalności wędkarskiej oraz turystyczno – rekreacyjnego wykorzystania tych wód.

7.4. Leśnictwo

W gminie Kolno lasy zajmują 4607 ha, co stanowi około 25,8% powierzchni całkowitej gminy (przy średniej dla gmin wiejskich województwa-30,8% i dla gmin wiejskich powiatu olsztyńskiego-37,4%). Kompleksy leśne są rozmieszczone nierównomiernie. Duży i zwarty kompleks leśny znajduje się w południowo-wschodniej części gminy głównie w obrębie Samławki. Większe kompleksy leśne znajdują się również w północnej części obrębu Lutry oraz w południowej części obrębu Kruzy. Lasy Skarbu Państwa zajmują 4362 ha, co stanowi prawie 95% powierzchni lasów w gminie. W tym lasy Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe zajmują 4333 ha, a lasy Agencji Nieruchomości Rolnych zajmują 29 ha. Pozostałe lasy należą do osób fizycznych-202 ha, spółek prawa handlowego-34 ha 6 ha lasów to lasy znajdujące się w użytkowaniu wieczystym. Lasy na terenie gminy Kolno znajdują się w zasięgu trzech nadleśnictw: Nadleśnictwa Bartoszyce, Nadleśnictwa Mrągowo i Nadleśnictwa Wipsowo. Zgodnie z regionalizacją przyrodniczo-leśną lasy gminy Kolno znajdują się na terenie Krainy II Mazursko-Podlaskiej. Dominującymi typami siedlisk są bardzo żyzne siedliska lasowe, a głównymi gatunkami lasotwórczymi na tym terenie są dęby, buki, sosny, świerki, brzozy, olchy, jesiony oraz modrzewie. Lasy ochronne zajmują 159,2 ha, w tym lasy glebochronne-38,0 ha, lasy wodochronne-112,0 ha i lasy nasienne wyłączone-9,2 ha. Na terenie gminy w nadleśnictwie Mrągowo znajduje się jeden rezerwat o powierzchni 8,8 ha. Podstawą prowadzenia gospodarki leśnej w Nadleśnictwach są plany urządzenia lasu sporządzane na okresy 10-letnie, w których uwzględnia się:

- wymogi: hodowli, ochrony, urządzenia, ochrony przeciwpożarowej, użytkowania lasu,
- wymogi ochrony przyrody i krajobrazu,
- zasady gospodarki w lasach uznanych za lasy ochronne,
- potrzeby obronności i bezpieczeństwa państwa,
- zagospodarowanie otoczenia lasów.

Integralną częścią tych planów są programy ochrony przyrody opracowane dla poszczególnych nadleśnictw.

Grunty leśne odnawiane są zgodnie z ustawą o lasach i zgodnie z planami urządzenia lasu, t.j. w ciągu 2 lat od usunięcia drzewostanu.

Zgodnie z „Krajowym Programem Zwiększania Lesistości” gmina Kolno nie należy do szczególnie preferowanych w zwiększaniu lesistości.

Agencja Nieruchomości Rolnych nie przewiduje w najbliższych latach przekazywania swoich gruntów do Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe pod zalesienia. Przestała również obowiązywać ustawa o zalesianiu gruntów rolnych. W związku z tym nie ma większych możliwości zwiększenia lesistości gminy.

7.5 Turystyka

Stan istniejący

Na walory turystyczne gminy Kolno składa się krajobraz oraz elementy środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Cały teren gminy jest interesujący krajobrazowo. Przy czym szczególnie składają się na to: rzeźba terenu, jeziora, lasy, zadrzewienia, malowniczo położone wsie. Teren gminy jest znacznie pofałdowany, a w części pagórkowaty. Przy czym szczególnie atrakcyjną widokowo, dynamiczną rzeźbą terenu charakteryzuje się rejon Kruz, Tejstym, Wójtowa, Kolna i Wysokiej Dąbrowy.

Nad jeziorami Luterskim, Bęskim oraz Tejstymy (na granicy gminy) znajdują się atrakcyjne tereny, wykorzystywane częściowo na funkcje turystyczno-rekreacyjne.

Na terenie gminy nie ma bardzo dużych, zwartych kompleksów leśnych, jednakże szczególnie zespoły w południowo-zachodniej, środkowej i północno-zachodniej części gminy oraz liczne zadrzewienia są dużą atrakcją gminy. Wsie, w większości harmonijnie wtapiające się w krajobraz są istotnym walorem, szczególnie dla turystyki wędrownej – pieszej i rowerowej.

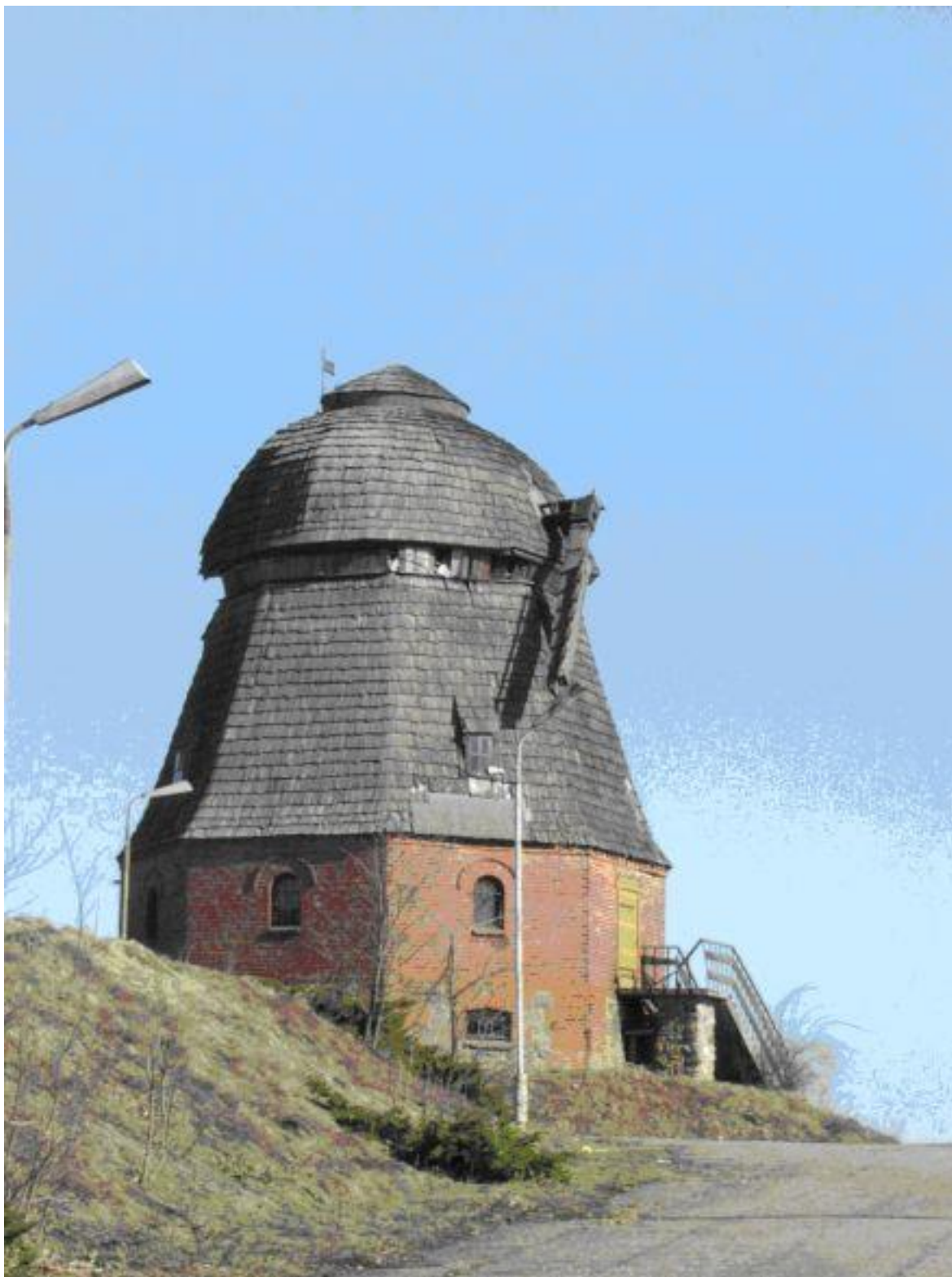
Ciekawe obiekty przyrodnicze – pomniki przyrody i rezerwat, odpowiednio wyeksponowane, mogą podnieść atrakcyjność turystyczną obszaru. Na terenie gminy znajduje się jeden rezerwat przyrody – „Bukowy” oraz pomniki przyrody: głąz w lesie w obrębie wsi Księżno, dąb na północ od Kruz, dąb przy zach. brzegu j. Legińskiego, 6 dębów przy zach. brzegu j. Legińskiego i dąb przy leśniczówce na trasie Samławki-Otry.

Atrakcjami środowiska kulturowego w gminie Kolno są przede wszystkim obiekty architektury sakralnej i założenia dworsko – parkowe. Godne zobaczenia są kościoły parafialne w Kolnie (wraz z XIV - wiecznym ogrodzeniem), Lutrach i Rynie Reszelskim (z drewnianą wieżą) oraz kaplice w Wójtowie, Kabinach, Samławkach, Wysokie Dąbrowie, Wągstach i Kominkach. Elementem w krajobrazie charakterystycznym dla tych terenów są kapliczki przydrożne powstałe w większości w XIX wieku, niemalże w każdej wiosce. Z XVIII wieku pochodzą kapliczki w Lutrach, Wysokiej Dąbrowie, Kolnie, Kominkach, Wójtowie.

Parki wraz z pałacami oraz dworami w Bęsi, Górowie, i Tejstymach, z uwagi na w miarę dobry stan przetrwania, są wartymi obejrzenia przykładami XVII i XIX – wiecznych założeń dworsko – parkowych z cennym starodrzewiem, interesującą architekturą zabudowy oraz stanowią świadectwo działań w przestrzeni w harmonii z otaczającym krajobrazem i w nawiązaniu do jego naturalnych walorów.

Do obiektów wyjątkowych, które należy zobaczyć, należy wiatrak typu holenderskiego (z 1810 roku) z Bęsi. Obiekt obecnie nieużytkowany i popadający w ruinę; do niedawna znajdowało się w nim muzeum młynarstwa powietrznego.

Obecnie turyści wypoczywają głównie nad jeziorem Luterskim i w Bęsi. Nie funkcjonują zorganizowane formy czynnego wypoczynku udostępniające obszar gminy dla turystyki aktywnej. Nie ma wyznaczonych szlaków pieszych, ani tras rowerowych.

Fot. 14 Bęsia. Wiatrak holenderski z 1810 roku

Turystyczna baza noclegowa zlokalizowana jest głównie nad jeziorem Luterskim (Lutry, Wągsty) oraz w Bęsi (nad jeziorem Bęskim). Są to trzy obiekty świadczące usługi hotelarsko-gastronomiczne (dwa w Lutrach, jeden w Bęsi).

W tabeli przedstawiono szczegółowe dane dotyczące obiektów turystycznych na terenie gminy.

Nazwa obiektu	Lokalizacja	Ilość miejsc noclegowych	Sezonowość udzielanych noclegów	Dodatkowe atrakcje	Planowane działania rozwojowe
Obiekty hotelarsko-gastronomiczne					
Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy	Bęsia	400	Całoroczne	- sala konferencyjna, - imprezy plenerowe, - boiska, - siłownia, - niewielka wypożyczalnia sprzętu wodnego, - kawiarnia, - jazda konna	-
Pensjonat Romanowski	Lutry	60	Całoroczne	- restauracja, kawiarnia, - sala konferencyjna, - plaża, molo, wypożyczalnia sprzętu wodnego (w tym żaglówki), - tereny sportowo-rekreacyjne	- budowa krytego basenu, restauracji, - rozbudowa bazy noclegowej, - budowa obiektów rekreacyjnych i sportowych
Bar „Natalie” („Karczma”)	Lutry	14	Całoroczne	- bar gastronomiczny, - możliwość wynajmowania sali	- rozbudowa bazy noclegowej, - uruchomienie pola namiotowego

Ośrodek wypoczynkowy w Bęsi, na powierzchni 5,5 ha, oferuje wypoczynek letni dla młodzieży (400 miejsc), w sezonie zimowym udostępnia się 200 miejsc noclegowych (jeden z dwóch budynków hotelowych). Ponadto posiada sale konferencyjne z pełnym wyposażeniem (w tym jedną na 300 osób), obiekt całoroczny na imprezy okolicznościowe na 500 osób, stołówka może wydać jednorazowo 600 posiłków. Istnieje tu niewielka wypożyczalnia sprzętu wodnego i możliwość korzystania z jazdy konnej. W lecie obiekt wykorzystywany jest w pełni. W planach jest likwidacja działalności turystycznej i przekształcenie ośrodka w dom pomocy społecznej.

Fot. 15 Dysharmonijna zabudowa ośrodka wypoczynkowego w Bęsi

Pensjonat „Romanowski” położony jest atrakcyjnie nad jeziorem Luterskim. Oferuje 60 całorocznych miejsc noclegowych, w planie jest rozbudowa ośrodka.

Bar „Natalie” oferuje jedynie 14 miejsc noclegowych oraz usługi gastronomiczne. Planowana jest kontynuacja i rozwój działalności.

Ponadto funkcjonują gospodarstwa agroturystyczne z pokojami gościnnymi (nad j. Luterskim – cztery w Lutrach, jedno w Wągstach) oferujące łącznie około 35 miejsc noclegowych. Wśród mieszkańców gminy jest zainteresowanie organizowaniem i prowadzeniem gospodarstw agroturystycznych.

Na terenie gminy nie występuje typowa dla innych obszarów zabudowa letniskowa na niewielkich działkach.

Jak wynika z zebranych danych, w sezonie letnim na terenie gminy Kolno wypoczywać może około 530 turystów. Po ewentualnej likwidacji ośrodka w Bęsi liczba ta zmniejszy się do 130. Jest to bardzo niewielki potencjał, o małym wpływie na sytuację ekonomiczną gminy.

Możliwość rozwoju bazy noclegowej stwarzają tereny wyznaczone w obowiązujących planach zagospodarowania przestrzennego. Są to:

1. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego zespołu zabudowy mieszkalno-letniskowej we wsi Lutry gmina Kolno, zatwierdzony uchwałą nr XXIV/118/97 Rady Gminy w Kolnie z dnia 28 kwietnia 1997r., w którym ustala się tereny projektowanej zabudowy mieszkalno-letniskowej.
2. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów turystyczno-rekreacyjnych na działce nr 253/2 obręb Lutry gmina Kolno, zatwierdzony uchwałą nr XXIV/139/2001 Rady Gminy w Kolnie z dnia 14 grudnia 2001r., w którym ustala się

teren rekreacji i sportów wodnych położony w strefie ochrony jeziora, oraz teren rekreacji i turystyki położony poza strefą ochrony jeziora.

Należy tu wspomnieć także o terenach przeznaczonych na rekreację i turystykę w miejscowym planie ogólnym gminy Kolno, który utracił ważność 31.12.2003r.

Są to:

BĘSIA

UT – kąpielisko i przystań wodna – adaptowana

LUTRY

UT – ośrodek żeglarski przewidziany do rozbudowy w kierunku wschodnim i południowym, (obecnie pensjonat Romanowski).

US1 – projektowane kąpielisko wiejskie z ośrodkiem sportów

WAGSTY

C4 UT – projektowane tereny wypoczynku i rekreacji (kąpielisko, biwak, obozowisko, itp.)

TEJSTYMY

C14 UT – projektowany teren wypoczynku i rekreacji (biwak, obozowisko, itp.).

Tereny te także obecnie powinny być przeznaczone na funkcje rekreacji i turystyki.

Wędrowne szlaki turystyczne

Przez północny fragment gminy przebiega turystyczny szlak samochodowy o znaczeniu międzyregionalnym – „Szlak Polskich Zamków Gotyckich” oraz projektowana trasa rowerowa o znaczeniu międzynarodowym. Południowo-wschodni fragment gminy przecina turystyczny szlak samochodowy o znaczeniu międzyregionalnym - „Szlak Mazurski”.

Na południowo-zachodnim brzegu jeziora Luterskiego rozpoczyna swój bieg szlak kajakowy rzeki Symarsny, którym można dopłynąć do rz. Łyny w Lidzbarku Warmińskim.

Ocena stanu istniejącego i funkcjonowania turystyki

Walory turystyczne gminy Kolno mają znaczenie lokalne. Przy odpowiedniej promocji i wyeksponowaniu mogą się przyczynić do zwiększenia atrakcyjności wypoczynku na terenie gminy. Obecnie wykorzystywany jest jedynie walor w postaci jezior, czystego powietrza i spokoju.

Wykorzystanie potencjalnych możliwości gminy w zakresie turystyki jest niepełne. Mimo lokalnego zasięgu walorów, przy odpowiedniej promocji, eksponowaniu i organizacji zwiedzania mogą one zainteresować i zatrzymać na dłużej turystów odpoczywających na terenie gminy. Ponadto możliwe jest też urozmaicenie pobytu wycieczkami do ciekawych miejsc leżących w niedalekim sąsiedztwie gminy Kolno, jak Święta Lipka (17 km), Sorkwity (31 km) – początek najbardziej znanego w województwie szlaku kajakowego rzeki Krutyni.

Obecnie nie są prowadzone działania promujące na zewnątrz gminę Kolno, jako miejsce wypoczynku. Wynika to w dużej mierze ze słabo rozwiniętej bazy noclegowej oraz braku organizatora turystyki w gminie. Zmiana tego stanu wydaje się możliwa poprzez organizację kwater agroturystycznych w istniejących gospodarstwach rolnych. Wśród mieszkańców gminy jest duże zainteresowanie organizacją takiej formy bazy noclegowej.

Istniejąca baza noclegowa w ośrodkach wypoczynkowych wykorzystywana jest głównie przez wycieczki szkolne, spotkania szkoleniowe poza sezonem, a w sezonie letnim na wczasy rodzinne. Baza agroturystyczna wykorzystywana jest przez wypoczywających z okolicznych miast – Biskupca, Reszla i Bisztyńka, ale także przez turystów zagranicznych.

Zainteresowanie działkami letniskowymi oraz mieszkaniowymi wykazują mieszkańcy sąsiednich miast.

Tereny predysponowane do rozwoju funkcji turystycznej a niewykorzystywane dotychczas na tę funkcję znajdują się nad jeziorami Tejstymy, Luterskim i Bęskim. Na mapie „Stan istniejący – uwarunkowania. Diagnoza” wskazano obszary o uwarunkowaniach do

rozwoju turystyki. Znajdują się one na północnym i wschodnim brzegu jeziora Luterskiego, na północ od jeziora Tejstymy oraz na niewielkim terenie na zachodnim brzegu jeziora Bęskiego. Wskazano też wsie o predyspozycjach do rozwoju bazy turystycznej. Są to, położone w sąsiedztwie jezior – Lutry, Bęsia i Tejstymy.

Na terenie gminy nie ma oznaczonych szlaków turystycznych, rowerowych, pieszych, czy też samochodowych, co nie zachęca turystów do odwiedzania gminy.

Reasumując, gmina Kolno ma przeciętne walory turystyczne, a co za tym idzie i średnie możliwości przyciągnięcia dużej liczby turystów. Wydaje się jednak, że budowa bazy noclegowej w oparciu o indywidualne gospodarstwa rolne, wyznaczenie szlaków turystycznych, oznaczenie ciekawych obiektów, promocja gminy na zewnątrz, da efekty w postaci miejsc pracy związanych z turystyką.

Fot. 16 Jezioro Luterskie w Lutrach

8. KOMUNIKACJA, TRANSPORT

8.1. Drogi publiczne – stan istniejący.

Przez obszar gminy przebiegają drogi publiczne, które należą do następujących kategorii dróg publicznych:

/Rozdział 1 art.2ust1, atr.5ust1, art.6 ust.1, art.6a,ust1, art.7 ust1 Ustawy o drogach publicznych z dn. 21.03.1985 r - Dz.U. Nr 14 poz. 60 z 1985 r z późniejszymi zmianami/ - krajowych /zgodnie z 1071 Rozporządzeniem Rady Ministrów z dn.15 grudnia 1998 w sprawie wykazu dróg krajowych i wojewódzkich –Dz.U. Nr190 z1998r./

droga nr 57 Batroszyce-Biskupiec-Szczytno w stanie istniejącym jest to droga klasy technicznej „G” - główna, o nawierzchni bitumicznej, jezdni szerokości 7,0 m, poboczach nieutwardzonych, nośności 100 kN/oś. Na obszarze gminy ma ona długość 11,213 km. Natężenie ruchu w roku 2000 wynosiło 1231 p/dobę, w roku 1995 było 1200 poj/dobę, nastąpił wzrost ruchu o 2,5% w roku 2000 w stosunku do roku 1995

- **wojewódzkich/** zgodnie z zarządzeniem nr 10 Generalnego Dyrektora Dróg Publicznych z dn.22 sierpnia 2000 r. w sprawie nadania numerów dla dróg wojewódzkich/

droga nr 590 Reszel-Biskupiec w stanie istniejącym jest to droga klasy technicznej „Z” – zbiorcza, o nawierzchni bitumicznej, jezdni szerokości 5,1m, na której dopuszcza się ruch pojazdów o nacisku na oś 80 kN/oś. Długość drogi na obszarze gminy wynosi 2,030 km. Natężenie ruchu w roku 1995 wynosiło 650 p/dobę, a w roku 2000 – 622 p/dobę, nastąpił spadek ruchu o 5% w roku 2000 w stosunku do roku 1995

droga nr 593 Jeziorany-Lutry-Reszel w stanie istniejącym jest to droga klasy technicznej „Z”- zbiorcza, o nawierzchni bitumicznej, jezdni szerokości 5,0m, na której dopuszcza się ruch pojazdów o nacisku na oś 80 kN/oś. Długość drogi na obszarze gminy wynosi 15,077 km. Natężenie ruchu w roku 1995 wynosiło 550-500 p/dobę, a w roku 2000 807-387 p/dobę, na odcinku Jeziorany- Lutry nastąpił wzrost ruchu o 46%,a na odcinku Lutry- Reszel nastąpił spadek ruchu o 23% w roku 2000 w stosunku do roku 1995

droga nr 594 Bisztynek-Robawy-Kętrzyn w stanie istniejącym jest to droga klasy technicznej „Z”- zbiorcza, o nawierzchni bitumicznej, jezdni szerokości 5,5m, na której dopuszcza się ruch pojazdów o nacisku na oś 80 kN/oś. Długość drogi na obszarze gminy wynosi 0,598 km. Natężenie ruchu w roku 1995 wynosiło 600 p/dobę, a w roku 2000- 1079 p/dobę, nastąpił wzrost ruchu o 80% w roku 2000 w stosunku do roku 1995

droga nr 596 Mnichowo-Bęsia-Biskupiec w stanie istniejącym jest to droga klasy technicznej „Z” –główna, o nawierzchni bitumicznej, jezdni szerokości 5,0-6,30 m, na której dopuszcza się ruch pojazdów o nacisku na oś 80 kN/oś. Długość drogi na obszarze gminy wynosi 15,424 km. Natężenie ruchu w roku 1995 wynosiło 400 p/dobę, a w roku 2000 438 p/dobę, nastąpił wzrost ruchu o 4,5% w roku 2000 w stosunku do roku 1995

Drogi wojewódzkie z uwagi na stan techniczny wymagają remontów cząstkowych nawierzchni.

W ciągu dróg wojewódzkich występują następujące obiekty inżynierskie:

most na drodze nr 593 w miejscowości Ryn Reszelski o ograniczonej nośności do 15T i nienormatywnej szerokości obiektu

most na drodze nr 596 w miejscowości Kabiny o ograniczonej nośności do 15T i nienormatywnej szerokości obiektu

- **powiatowych** /zgodnie z art.103.poz.1 ustawy z dn.13 października 1998 r. przepisy wprowadzające ustawy reformujące administrację publiczną Dz. U. Nr 133 poz.872 z 1998/

Lp.	Nr drogi	Nazwa drogi	Obiekty inż., szt.	Dł. dróg km	Nawierzchnia gruntowa km	Szer. jezdni m
1	26 506	Kominki-Trolesy	-	1,7		5,0
2	26 507	Ryn Reszelski-Sątopy	2	3,0	2,6	4,0

3	26 508	Kolno- Wysoka Dąbrowa	1	5,0	2,3	5,0
4	26 509	Lutry-Sątopy	-	6,2	-	4,0
5	26 516	Lutry-Tłokowo	-	3,7	-	4,0
6	26 532	Czerwonka-Kruzy	-	1,6	1,2	-
7	26 533	Tejstymy-Górowo	-	4,7	-	4,0
8	26 534	Ryn Reszelski-Bęsia	4	9,2	-	5,0
9	26535	Kabiny-Kolno	1	3,3	-	5,0
10	26 536	Samławki- Bęsia	-	3,1	-	4,0
11	26 537	Samławki-Leginy	-	0,3	-	4,0
12	26 538	Samławki-Łężany	-	4,6	-	5,0
13	26 539	od dr 590-Otry-Samławki	-	8,0	-	4,0

Łączna długość dróg powiatowych na terenie gminy Kolno wynosi 54,4 km, w tym o nawierzchni twardej około 48,3 km. Drogi powiatowe to drogi klasy technicznej „Z” – zbiorczej i „L” - lokalnej. Drogi o nawierzchni twardej posiadają jezdnie szerokości 4,0-5,0m jest to szerokość nienormatywna. Przenoszą ruch o nacisku 80 kN/oś, wśród nich są drogi, które mają ograniczoną nośność poniżej normatywnej.

Drogi powiatowe wymagają odnow i przebudowy, najpilniejsze prace dotyczące przebudowy dróg należy wykonać na drodze:

- nr 26 508 Kolno – Wysoka Dąbrowa na odcinku droga wojewódzka 593- Wysoka Dąbrowa

Na drogach powiatowych występują następujące obiekty inżynierskie:

- 2 mosty na drodze nr 26507 na rzece Ryn w miejscowościach: Ryński Młyn, Pokrzywnik wymagają remontu z uwagi na stan techniczny, powyższe mosty mają nienormatywną nośność- 7,5 T
- most na drodze nr 26 508 na rzece Ryn w miejscowości Kolno wymaga remontu z uwagi na stan techniczny, posiada nienormatywną nośność - 15T, wykonany został remont zabezpieczający
- 3 mosty na drodze nr 26 534 na rzece Ryn w miejscowościach: Kolenko, Ryn Reszelski, mosty te wymagają remontu z uwagi na stan techniczny, posiadają nienormatywną nośność tj.15 T
- most na drodze nr 26 535 na rzece Ryn w miejscowości Kolno wymaga remontu z uwagi na stan techniczny, posiada nienormatywną nośność - 15T, wykonany został remont zabezpieczający
- wiadukt w miejscowości Kolno na drodze nr 26 534 nad linią kolejową Olsztyn-Korsze, który jest w dobrym stanie technicznym.

- gminnych

Lp	Nr drogi	Nazwa drogi	Długość drogi km
1	26 36 001	Kabiny-Otry	4,1
2	2	Kruzy-Kolno	5,2
3	3	Wójtowo-Augustówka	3,7
4	4	Wójtowo-Kolno	3,7
5	5	Wójtowo-Wysoka Dąbrowa	3,2
6	6	Wysoka Dąbrowa-Dabrowa	2,3

7	7	Wągsty-Księżno	4,5
8	8	Ryn-Tarniny	2,9
9	9	Kolno-Kominki	6,2

Drogi gminne na obszarze gminy mają długość 35,8 km, są to drogi o nawierzchni nieulepszanej, tj: żwirowej, żużlowej, brukowcowej /w złym stanie technicznym/ i drogi gruntowe.

Ogólne dane dotyczące dróg publicznych w gminie Kolno

Długość dróg publicznych	130,358 km
w tym :	
krajowych	11,213 km
wojewódzkich	28,945 km
powiatowych	54,400 km
gminnych	35,800 km

Długość dróg utwardzonych	88,458 km
krajowych	11,213 km
wojewódzkich	28,945 km
powiatowych	48,300 km

% dróg twardych w gminie

wskaźnik km dróg /1km² /powierzchni gminy/- **0,73**

wskaźnik km dróg twardych / 1km²-**0,49**

na ogólną ilość dróg w gminie

8,60% to drogi krajowe

22,20% to drogi wojewódzkie

41,73% to drogi powiatowe

27,47% to drogi gminne

Parkingi

Na obszarze gminy nie ma wydzielonych miejsc parkingowych dla samochodów osobowych, ciężarowych i autobusów.

Stacje paliw

Na terenie gminy Kolno nie ma stacje paliw.

8.2. Kolej – stan istniejący

Przez teren gminy przebiega linia kolejowa Poznań-Olsztyn–Korsze-Skandawa /nr353/. Jest to linia pierwszorzędna, dwutorowa, zelektryfikowana. Zgodnie z wykazem linii kolejowych /Rozporządzenie Rady Ministrów z dn.8.02.2000r w sprawie wykazu linii kolejowych, które ze względów gospodarczych, społecznych, obronnych lub ekologicznych mają znaczenie państwowe - Dz. U. Nr 13 z 2000r/, linia Poznań-Skandawa należy do linii o znaczeniu państwowym.

Na obszarze gminy na linii kolejowej Olsztyn-Korsze w miejscowości Górowo zlokalizowany jest przystanek osobowy.

8.3 Diagnoza stanu istniejącego

8.3.1. Drogi publiczne

Z analizy istniejących powiązań i obciążeń układu komunikacyjnego gminy Kolno dokonano podziału funkcjonalnego dróg na:

drogi układu:

- nadrzędnego
- podstawowego
- pomocniczego

Układ nadrzędny – to drogi pełniące główne powiązania w województwie, w skład układu zaliczono następującą drogę:

- **droga krajowa nr 57 Bartoszyce – Biskupiec – Pultusk**, przejmuje ruch z międzynarodowego przejścia granicznego w Bezedach w kierunku centrum kraju. Stanowi ważną drogę w układzie komunikacyjnym województwa, w gminie jest główną osią komunikacyjną przejmującą ruch tranzytowy, przebiega obrzeżem gminy. W stanie istniejącym droga ta jest klasy „G” nie spełnia wymogów założonej klasy, wymaga przebudowy na odcinkach przebiegających przez tereny zainwestowane, dotyczy to przebiegu przez miejscowości: Lutry, Tejstymy.

Układ podstawowy-ma za zadanie zapewnić sprawne powiązanie gminy z powiatem, pełni funkcję głównych powiązań sieci osadniczej na obszarze gminy oraz zapewnia bezpośrednie powiązanie układu nadrzędnego i pomocniczego. W skład układu podstawowego zaliczono następujące drogi:

- **drogę wojewódzką nr 593 Miłakowo –Dobre Miasto – Lutry – Reszel** przebiega przez środek gminy przejmuje ruch z kierunku Olsztyna do ośrodków gminnych: Kolno i Reszel. W stanie istniejącym jest drogą klasy „Z”, która wymaga modernizacji. Z uwagi na kolizyjne skrzyżowanie z linią kolejową zelektryfikowaną (w jednym poziomie) należy przewidzieć przebudowę powyższego skrzyżowania.
- **drogę wojewódzką nr 596 Mnichowo – Bęsia – Biskupiec** przejmuje ruch z Biskupca w kierunku Reszla. W stanie istniejącym jest drogą klasy „Z”, która wymaga poprawy stanu nawierzchni.
- **drogę wojewódzką nr 590 Barciany –Korsze – Reszel – Biskupiec** nie ma wpływu na układ komunikacyjny gminy, ponieważ na obszarze gminy jest to odcinek 2km drogi , który biegnie obrzeżem. W stanie istniejącym jest drogą klasy „Z” wymaga poprawy stanu nawierzchni.
- **drogę wojewódzką nr 594 Bisztynek - Robawy – Kętrzyn** pomimo, że droga ta nie ma wpływu na układ komunikacyjny gminy, ponieważ przebiega tylko 0,6km tej drogi , to na terenie gminy należy przewidzieć teren pod przebudowę drogi. W stanie istniejącym jest drogą klasy „Z”
- **drogi powiatowe:**

26 534 Ryn Reszelski - Bęsia i 26 507 Ryn Reszelski – Sątopy, jest to ciąg dróg powiatowych, który stworzy możliwość powiązania bezpośredniego gmin w obrębie powiatu. Odcinki utwardzone wymagać będą remontów cząstkowych, natomiast odcinek Ryn Reszelski – Sątopy posiadający nawierzchnię gruntową wymaga utwardzenia jezdni. Ciąg powyższy powinien osiągnąć parametry klasy „Z”.

26 508 Kolno- dr woj. 593 odcinek powyższy powiąże ośrodek gminy z Olsztynem oraz z drogą wojewódzką, powinien mieć parametry klasy „Z”

26 533 Tejstymy – Górowo, droga wyższa wiąże bezpośrednio Tejstymy ważne ogniwo sieci osadniczej z ośrodkiem gminy. Droga ta winna osiągnąć parametry klasy „L”.

26 535 Kolno – Kabiny, wiąże bezpośrednio Kabiny, Samławki z ośrodkiem gminnym. Droga ta winna osiągnąć parametry klasy „L”.

26 516 Lutry – Tłokowo, z uwagi na lokalizację usług turystycznych nad jeziorem Luterskim, oraz powiązanie z gminą Jeziorany droga ta winna osiągnąć parametry klasy „L”.

Drogi te pełnią funkcję głównych powiązań sieci osadniczej na obszarze gminy. Wystarczająco wiążą gminę z krajem, województwem, powiatem i sąsiednimi gminami. Długość dróg wojewódzkich w gminie wynosi około 30 km co stanowi 22% ogólnej długości sieci drogowej, wszystkie drogi mają nawierzchnię twardą.

Długość dróg powiatowych zaliczonych do układu podstawowego wynosi 19,4 km.

Problemem w funkcjonowaniu dróg układu podstawowego jest stan nawierzchni. Z roku na rok następuje degradacja ich stanu. Największy wpływ na degradację ma wzrost natężenia ruchu, w tym pojazdów wysokotonazowych, zużywanie się nawierzchni jej proces starzenie oraz działanie wpływów atmosferycznych. Cel ten osiągnie się poprzez poprawę stanu technicznego dróg. Najpilniejszą realizacją jest przebudowa i położenie nawierzchni twardej na odcinku Ryn Reszelski – Sątopy.

Utrudnieniem w funkcjonowaniu układu podstawowego są nienormatywne obiekty mostowe, które wymagają odnowy. Są to mosty na ciągach dróg:

- wojewódzkich
nr 593 w miejscowości Ryn Reszelski
nr 596 w miejscowości Kabiny
- powiatowych
nr 26 534 3 mosty na rzece Ryn w miejscowościach: Kolenko, Ryn Reszelski
nr 26 507 2 mosty na rzece Ryn w miejscowościach: Ryński Młyn, Pokrzywnik
nr 26 535 na rzece Ryn w miejscowości Kolno

Układ pomocniczy ma za zadanie wspomaganie układu podstawowego, obsługuje sieć osadniczą skupioną i rozproszoną, ośrodki turystyczne, zapewnia dojazdy do pól i lasów. W skład układu pomocniczego wchodzi drogi powiatowe nie wymienione w powiązaniach głównych oraz drogi gminne. Drogi powiatowe włączone do układu pomocniczego to:

- 26 506 Kominki Trolese
- 26 508 Kolno - Wysoka Dąbrowa
- 26 509 Lutry – Sątopy
- 26 532 Czerwonka – Kruzy
- 26 536 Samławki – Kominki
- 26 537 Samławki – Leginy
- 26 538 Samławki – Łężany
- 26 539 od dr 590 – Otry-Samławki

Drogi gminne, które należy uwzględnić jako połączenia będące drogami publicznymi w gminie to następujące ciągi:

- Kabiny – Otry
- Kruzy – Kolno
- Wójtowo – Kolno
- Wysoka Dąbrowa – Dąbrowa
- Wągsty – Księżno
- Ryn – Tarniny
- Kolno- Kominki
- Bęsia – Oterki

Drogi powiatowe w większości posiadają nawierzchnię twardą, najpilniejsze prace dotyczące przebudowy dróg powiatowych dotyczą drogi nr 26 508 Kolno – Wysoka Dąbrowa na odcinku droga wojewódzka 593- Wysoka Dąbrowa. Drogi gminne wymagają poprawy stanu technicznego tzn: wymagają odnowy nawierzchni, zapewnienia widoczności na łukach. Rozbudowana sieć dróg powiatowych winna być zweryfikowana pod kątem obniżenia kategorii.

Problem, który musi być rozstrzygnięty to drogi zakładowe, które w świetle art. 52 Ustawy z dnia 24 lipca 1998 r o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej – w związku z reformą ustrojową państwa / Dz. U. Nr 106 z 1998 r poz. 668 z późniejszymi zmianami / nie występują jako drogi publiczne. W związku z tym, że niektóre drogi zakładowe obsługują istniejącą sieć osadniczą należy włączyć je do układu komunikacyjnego gminy jako drogi publiczne, dotyczy to drogi Bęsia – Oterki .

Z uwagi na bezpieczeństwo pieszych i ruchu na drogach w miejscowościach na obszarze gminy należy przewidzieć w terenie zabudowanym chodniki i przejścia dla pieszych.

8.3.2. Parkingi

Na obszarze gminy należy wzdłuż ciągu drogi krajowej nr 57 wydzielić miejsce pod parking dla samochodów osobowych, ciężarowych i autobusów.

8.3.3. Stacje paliw

Na terenie gminy Kolno powinna być zlokalizowana stacja paliw, która obsługiwałaby gminę i ruch tranzytowy.

8.3.4. Ścieżki rowerowe

W stanie istniejącym brak jest oznakowanych ścieżek rowerowych. Z uwagi na bezpośrednie sąsiedztwo projektowanej międzynarodowej trasy rowerowej /gm. Bisztynek i Reszel/, oraz projektowanej trasy międzyregionalnej /gm. Biskupiec/ należy przewidzieć trasy rowerowe na obszarze gminy Kolno i związać je z tak ważnymi trasami województwa.

8.3.5 Kolej

Przez teren gminy przebiega linia kolejowa Poznań-Olsztyn–Korsze-Skandawa. Jest to linia pierwszorzędna, dwutorowa, zelektryfikowana. Należy ona do linii o znaczeniu państwowym. Problemem, który należy rozwiązać jest skrzyżowanie w jednym poziomie z drogą wojewódzką nr 593 Jeziorany- Reszel. Z chwilą modernizacji linii kolejowej do prędkości 120km/h należy przewidzieć je jako dwupoziomowe.

9. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

9.1. Gospodarka wodna

Na terenie gminy 90% miejscowości wiejskich oraz byłych PGR-ów posiada zbiorowe ujęcia wody oraz sieć wodociągową zbiorowego zaopatrzenia. Istniejące ujęcia wody pokrywają w większości potrzeby wody pitnej, są zagospodarowane, posiadają hydrofornie i stacje uzdatniania wody.

Teren gminy Kolno posiada dość duże zasoby wód wglębnych, szczególnie w południowo-wschodniej części gminy (rejon miejscowości Otry, Oterki, Wólka, Bęsia) oraz w jej części wschodniej (rejon Tejstym, Kruz, na wschód od Lutr oraz – w mniejszym stopniu – rejon Kolna), gdzie wydajność poszczególnych studni osiąga ca 40-100m³/h.

Część północna (rejon Koprzywnika, Wysokiej Dąbrowy) posiada gorsze warunki hydrogeologiczne, a studnie posiadają wydajność do kilkunastu (lub nieco więcej) m³/h.

Południowa i środkowa część obszaru gminy, w obrębie której leży większość wymienionych wyżej obszarów, wchodzi w skład jednego z głównych, wstępnie rozpoznanych, zbiorników wód podziemnych w Polsce. Jest to miedzymorenowy zbiornik nr 208 Biskupiec.

W części miejscowości, w szczególności na północno-zachodniej gminy ludność zaopatrywana jest w wodę z indywidualnych źródeł – studni wierconych i kopanych. Dotyczy to zabudowy rozproszonej.

Jakość uzyskiwanej wody wymaga uzdatniania z uwagi na ponadnormatywne ilości Fe i Mn. Zgodnie z Narodowym Spisem Powszechnym z czerwca 2002r. ludność ogółem w mieszkaniach wynosiła 3516 osób w tym:

- korzystająca z sieci wodociągowej zbiorczej – 2545 osób
- korzystająca z ujęć własnych – 621 osób

Wodociągi zbiorowe

Bęsia – miejscowość zwodociągowana w 100% siecią wodociągową rozdzielczą z ujęcia wody w Bęsi. Z powyższego ujęcia zaopatrywane są miejscowości:

Bęsia
Górowo
Wólka
Oterki

Długość tej sieci wynosi:

- 10,7 km - sieć wodociągowa rozdzielcza

Stan techniczny tej sieci jest dobry.

Przy ujęciu wody w Bęsi składającym się z 2-ch studni wierconych o wydajności $Q = 75 \text{ m}^3/\text{h}$ znajduje się stacja uzdatniania wody, której wydajność wynosi 336 m³/d.

Obecnie na powyższym ujęciu produkcja wody wynosi 91,8 m³/d, a sprzedaż wody 90,9 m³/d.

Samławki – miejscowość Samławki zaopatrywana jest w wodę z wodociągu zbiorowego i jest zwodociągowana w 100%.

Z powyższego ujęcia zaopatrywane są miejscowości:

Samławki
Kabiny
Kominki

Długość tej sieci wynosi:

- 6,5 km - sieć wodociągowa magistralna
- 16,3 km - sieć wodociągowa rozdzielcza

Stan techniczny tej sieci jest dobry.

Przy ujęciu wody w Samławkach składającym się z 2-ch studni wierconych o wydajności $Q = 30 \text{ m}^3/\text{h}$ znajduje się stacja uzdatniania wody, której wydajność wynosi 480 m³/d.

Obecnie na powyższym ujęciu produkcja wody wynosi 30,1 m³/d, a sprzedaż wody 29,6m³/d.

Lutry – miejscowość zwodociągowana w 100% siecią wodociągową rozdzielczą z ujęcia wody w Lutrach. Z powyższego ujęcia zaopatrywane są miejscowości:

Lutry
Wągsty

Długość tej sieci wynosi:

- 7,2 km - sieć wodociągowa rozdzielcza

Stan techniczny tej sieci jest dobry.

Przy ujęciu wody w Lutrach składającym się z 2-ch studni wierconych o wydajności $Q = 50 \text{ m}^3/\text{h}$ znajduje się stacja uzdatniania wody, której wydajność wynosi $443 \text{ m}^3/\text{d}$.

Obecnie na powyższym ujęciu produkcja wody wynosi $59,7 \text{ m}^3/\text{d}$, a sprzedaż wody $59,2 \text{ m}^3/\text{d}$.

Tejstymy – miejscowość zwodociągowana w 100% siecią wodociągową rozdzielczą z ujęcia wody w Tejstymach. Z powyższego ujęcia zaopatrywane są miejscowości:

Tejstymy

Kruzy

Długość tej sieci wynosi:

- 3,1 km - sieć wodociągowa magistralna
- 9,7 km - sieć wodociągowa rozdzielcza

Stan techniczny tej sieci jest dobry.

Przy ujęciu wody w Tejstymach składającym się z 2-ch studni wierconych o wydajności $Q = 46 \text{ m}^3/\text{h}$ znajduje się stacja uzdatniania wody SUW, której wydajność wynosi $516 \text{ m}^3/\text{d}$.

Obecnie na powyższym ujęciu produkcja wody wynosi $40,8 \text{ m}^3/\text{d}$, a sprzedaż wody $40,3 \text{ m}^3/\text{d}$.

Wodociągi wiejskie

Kolno – ośrodek gminny w pełni zwodociągowany siecią wodociągową rozdzielczą dł. 3,1km z ujęcia wody zlokalizowanego w obrębie miejscowości.

Stan techniczny tej sieci jest zadowalający. Konieczna sukcesywna modernizacja sieci wodociągowej wykonanej z AC.

Przy ujęciu wody składającym się z 2-ch studni wierconych o wydajności - $48 \text{ m}^3/\text{h}$ znajduje się stacja uzdatniania wody SUW, której wydajność wynosi $552 \text{ m}^3/\text{d}$.

Obecnie na powyższym ujęciu produkcja wody wynosi – $36,7 \text{ m}^3/\text{d}$, a sprzedaż wody – $36,2 \text{ m}^3/\text{d}$.

Na pozostałym terenie (zabudowa rozproszona) zaopatrzenie wodę odbywa się z ujęć indywidualnych: studni kopanych lub wierconych bez zbiorczych sieci wodociągowych.

9.2. Gospodarka ściekowa

Gmina jest częściowo skanalizowana (4 oczyszczalnie ścieków o różnym zasięgu terenu utylizacji ścieków), a gospodarka ściekowa na pozostałym terenie gminy funkcjonuje w oparciu o zbiorniki bezodpływowe często nieszczelne.

Zgodnie z Narodowym Spisem Powszechnym z czerwca 2002r. ludność ogółem w mieszkaniach wynosiła 3516 osób w tym:

- korzystająca z sieci kanalizacji sanitarnej – 907 osób
- korzystająca ze zbiorników bezodpływowych – 1765 osób

Obecnie jedynie w 4-ch miejscowościach ścieki są utylizowane w M-B-CH oczyszczalniach ścieków.

Są to miejscowości:

Lutry - miejscowość objęta jest w pełni siecią kanalizacji sanitarnej.

Długość tej sieci wynosi 7,8 km.

Obecnie przy miejscowości Lutry znajduje się M-B-CH oczyszczalnia ścieków zrealizowana w 2000r. Zrealizowany i funkcjonujący jest I etap oczyszczalni.

Technologia oczyszczalni oparta jest o osad czynny ze wspomaganie strącania związków fosforu za pomocą PIX-u.

Przepustowość oczyszczalni wynosi (wg pozwolenia wodnoprawnego):

- I etap
 $Q_{d\acute{s}r} = 172 \text{ m}^3/\text{d}$.
 $Q_{d\text{max}} = 200 \text{ m}^3/\text{d}$.
- II etap
 $Q_{d\acute{s}r} = 344 \text{ m}^3/\text{d}$.
 $Q_{d\text{max}} = 400 \text{ m}^3/\text{d}$.

Aktualnie dopływa na oczyszczalnię 37,9 m³/d.

Zgodnie z informacją Urzędu Gminy w Kolnie zużycie oczyszczalni wynosi 9%.

Na punkt zlewny oczyszczalni ścieków dowożone są ścieki z szamb z następujących miejscowości:

Tejstymy
Górkowo
Kikity (Gm. Jeziorany)
Kabiny
Samławki

Kolno – obiekty użyteczności publicznej

Odbiornikiem ścieków oczyszczonych jest rów melioracyjny dopływ rzeki Ryn.

Schemat technologiczny oczyszczalni:

- Punkt zlewny ścieków dowożonych
- Zbiornik wyrównawczy ścieków surowych
- Komora rozprężna ścieków dopływających kanalizacją
- Krata mechaniczna EKO-CELKON typ E
- Piaskownik pionowy
- Zbiornik technologiczny OSA-3/200
  - a) komora denitryfikacji KD
  - b) komora napowietrzania KN
- osadnik wtórny OW
- Filtr gruntowo-roślinny jako III-ci stopień oczyszczania ścieków
- Stanowisko dmuchaw
- Stanowisko magazynowania koagulantu PIX
- Punkt pomiaru ilości ścieków
- Punkt poboru prób do oznaczeń jakości ścieków
- Poletko składowania worków z osadem i skratkami
- Zbiornik wapna hydratyzowanego
- Urządzenie DRAIMAD do odwadniania i workowania osadu nadmiernego
- Budynki techniczne
- poletka osadowe

Obecnie obiekt oczyszczalni jest w niewielkim stopniu wykorzystany.

Bęsia - miejscowość objęta jest siecią kanalizacji sanitarnej w obrębie budynków mieszkalnych wielorodzinnych, zespołu budynków szkoleniowo-wypoczynkowych, szkoły, przedszkola i obiektów handlowych, natomiast część gospodarcza nie jest skanalizowana siecią zbiorczą.

Długość tej sieci wynosi 1,6 km.

Obecnie w miejscowości Bęsia znajduje się M-B oczyszczalnia ścieków wybudowana w latach 1978 – 1980, a zmodernizowana w 1998r.

Technologia oczyszczalni oparta jest o osad czynny.

Przepustowość oczyszczalni wynosi (wg pozwolenia wodnoprawnego):

$Q_{d\acute{s}r} = 108 \text{ m}^3/\text{d}$, $Q_{d\text{max}} = 130 \text{ m}^3/\text{d}$.

Aktualnie dopływa na oczyszczalnię 45,5 m³/d.

Zgodnie z informacją Urzędu gminy w Kolnie zużycie oczyszczalni wynosi 45%.

Odbiornikiem ścieków oczyszczonych jest rów melioracyjny dopływ rzeki Ryn.

Schemat technologiczny oczyszczalni:

- komora kraty
- przepompownia ścieków
- komora osadu czynnego
- stacja dozowania koagulantu
- osadnik wtórny
- poletka odciekowe
- pomiar ilości ścieków

Do powyższej oczyszczalni dowożone są również ścieki zagnięte ze zbiorników bezodpływowych z nieskanalizowanej części wsi.

Wólka - miejscowość objęta jest siecią kanalizacji sanitarnej w obrębie budynków mieszkalnych i wszyscy mieszkańcy włączeni są do sieci. Ponadto miejscowość Oterki również jest skanalizowana, a ścieki są tłoczone do kanalizacji w Wólce.

Długość sieci kanalizacji sanitarnej wynosi 1,0 km.

Obecnie w miejscowości Wólka znajduje się M-B-CH oczyszczalnia ścieków typu BIODLER wybudowana dla osiedla mieszkaniowego PGR, a zmodernizowana w 1999r.

Technologia oczyszczalni oparta jest o złoża biologiczne.

Przepustowość oczyszczalni wynosi (wg pozwolenia wodnoprawnego):

$$Q_{d\dot{s}r} = 18 \text{ m}^3/\text{d}.$$

Aktualnie dopływa na oczyszczalnię 11,2 m³/d.

Zgodnie z informacją Urzędu gminy w Kolnie zużycie oczyszczalni wynosi 2%.

Odbiornikiem ścieków oczyszczonych jest rów melioracyjny dopływ rzeki Sajny.

Schemat technologiczny oczyszczalni:

- dawkowanie PIX-u
- osadnik gnilny
- złoża biologiczne Bioclere I-go stopnia
- złoża biologiczne Bioclere II-go stopnia
- filtr roślinny poziomy

Kolno - miejscowość nieskanalizowana. Jedynie 5 budynków wielorodzinnych byłego osiedla mieszkaniowego PGR położonych w północnej części wsi objęte jest siecią kanalizacji sanitarnej i mieszkańcy włączeni są do sieci. Ścieki z tych budynków utylizowane są w M-B-CH oczyszczalni ścieków.

Długość sieci kanalizacji sanitarnej wynosi 0,6 km.

Powyższa oczyszczalnia ścieków zrealizowana została w 1998r.

Technologia oczyszczalni oparta jest o osad czynny.

Przepustowość oczyszczalni wynosi (wg pozwolenia wodnoprawnego):

$$Q_{d\dot{s}r} = 22,5 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{d\dot{m}ax} = 29,3 \text{ m}^3/\text{d}.$$

Aktualnie dopływa na oczyszczalnię 9 m³/d.

Zgodnie z informacją Urzędu gminy w Kolnie zużycie oczyszczalni wynosi 26,5%.

Odbiornikiem ścieków oczyszczonych jest rów melioracyjny dopływ rzeki Sajny.

Schemat technologiczny oczyszczalni:

- osadnik gnilny
- zbiornik wyrównawczy z pompownią
- cykliczna komora osadu czynnego
- układ do dozowania PIX-u
- kanał odprowadzający oczyszczone ścieki

W pozostałych miejscowościach brak zorganizowanego systemu kanalizacji sanitarnej, a ścieki zbierane są w zbiornikach bezodpływowych, często nieszczelnych. Część z tych ścieków

wywożona jest na punkty zlewne poszczególnych oczyszczalni ścieków na terenie gminy, jednakże znaczna część nie jest wywożona i można przypuszczać, że przenika do gleby poprzez nieszczelne ściany i dna zbiorników.

9.3. Gospodarka gazowa

Skrajem gminy Bisztynek i Reszel (gmin sąsiadujących) przebiega gazociąg wysokiego ciśnienia Dn 100 mm stanowiący zasilenie miasta Reszel. Przy Reszlu znajduje się stacja redukcyjna I^o. Gmina Kolno nie posiada sieci gazowej wysokiego i średniego ciśnienia ani zatwierdzonej koncepcji gazyfikacji gminy.

Lp	Miejscowość	Właściciel Ujęcia	Parametry ujęcia		Prod. Wody M ³ /d	Sprzedaż wody M ³ /d	Uzdatnianie wody M ³ /d	Miejscowości obsługiwane przez ujęcie wody	Sieć wodociągowa	
			Q w kat B M ³ /h	Ilość studni Szt.					Magistralna km	Rozdzielcza km
<u>1</u>	Kolno	UG Kolno	48	2	36,7	36,2	552	Kolno	-	3,1
<u>2</u>	Bęsia	UG Kolno	75	2	91,8	90,9	336	Bęsia Górowo Wólka Oterki	-	10,7
3.	Samławki	UG Kolno	30	2	30,1	29,6	480	Samławki Kabiny Kominki	6,5	16,3
4.	Ryn Reszelski	UG Kolno	40	1	12,1	11,5	83	Ryn Reszelski	-	0,9
5.	Lutry	UG Kolno	50	1	59,7	59,2	433	Lutry Wągsty	-	7,2
6.	Tejstymy	UG Kolno	46	2	40,8	40,3	516	Tejstymy Kruzy	3,1	9,7

9.4. Diagnoza stanu istniejącego

Z przeprowadzonych analiz stanu istniejącego wynikają następujące wnioski:

Gospodarka wodna

1. Znaczna większość miejscowości gminy posiada wiejskie lub zbiorcze ujęcia wody i jest zwodociągowana siecią rozdzielczą bądź przesyłową magistralną.
2. Na terenie gminy istnieją możliwości ujmowania wód użytkowych w głębszych (brak deficytu wody) – w perspektywie nie będzie to stanowić bariery rozwojowej.
3. Wydajność istniejących ujęć wody, stanowiących ujęcia wiejskie i zbiorowe, jest wystarczająca dla potrzeb perspektywicznych.
4. Konieczna jest sukcesywna modernizacja sieci w szczególności sieci wodociągowej za czasów działalności PGR – ów.
5. Największym zagrożeniem dla ujęć wód podziemnych jest tendencja realizowania wodociągów na wsi bez jednoczesnego rozwiązywania gospodarki ściekowej. Szczególnie ostro rysuje się to zagrożenie na terenach o izolacji nieciągłej bądź w obrębie zlewni pojeziernych. Istniejące, często nieszczelne szamba stanowią potencjalne źródła trwałych zanieczyszczeń użytkowych warstw wodonośnych. Są to obszary położone w południowo-zachodniej części gminy, w zlewni jez. Tejstymskiego. Według mapy hydrogeologicznej Polski izolacja w tym rejonie jest połowiczna, a na pozostałym obszarze gminy – ciągła. Na tych terenach zaleca się realizację sieci wodociągowej równoległą z rozwiązaniem gospodarki ściekowej, a w przypadku istniejącego wodociągu realizacja kanalizacji i obiektu oczyszczalni jest zadaniem priorytetowym.
6. Generalnie gospodarka wodna nie stanowi bariery rozwojowej gminy. Budowa, modernizacja i rozbudowa sieci wodociągowej zbiorczej i rozdzielczej uzasadniona jest jedynie od możliwości finansowych gminy.

Gospodarka ściekowa

Gmina jest w niewielkim procencie skanalizowana. Wyjątek stanowią: miejscowość Lutry, część mieszkaniowa miejscowości Bęsia, zabudowa popegeerowska w miejscowości Wólka i Oterki oraz zabudowa mieszkaniowa (5 budynków wielorodzinnych) w miejscowości Kolno. Ścieki z powyższych wsi osiedli utylizowane są w Mechaniczno-Biologiczno-Chemicznych oczyszczalniach ścieków.

Na terenie wszystkich pozostałych miejscowości brak jest zorganizowanego systemu utylizacji ścieków. Z uwagi na położenie gminy, budowę geologiczną terenu, walory przyrodnicze i krajobrazowe należy dążyć do skanalizowania gminy w zasięgu maksymalnym z wykorzystaniem istniejących systemów kanalizacyjnych w Lutrach, Bęsi oraz istniejących oczyszczalni ścieków bądź budowę nowych obiektów utylizacji ścieków w zależności od możliwości ich lokalizacji, odbiorników ścieków o odpowiednim przepływie SNQ oraz uwarunkowań ekonomicznych.

Wnioski:

1. Na terenie gminy Kolno występuje niedoinwestowanie w zakresie zbiorczej sieci kanalizacji sanitarnej i oczyszczalni ścieków na terenach wiejskich. Wsie rolników indywidualnych oraz jednostek osadniczych po byłych PGR-ach nie są praktycznie skanalizowane, a ścieki bytowo-gospodarcze zbierane są w zbiornikach bezodpływowych najczęściej o złym stanie technicznym. Generalnie brak jest komunalnych, wiejskich oczyszczalni ścieków obsługujących wszystkie miejscowości (w tym ośrodek gminny Kolno) oraz systemów kanalizacyjnych przesyłowych. Stanowi to znaczną barierę inwestycyjną na tych terenach.
2. Miejscowości położone na terenach o izolacji nieciągłej od użytkowych warstw wodonośnych nie mają rozwiązanego problemu gospodarki ściekowej. Należy dążyć do

- objęcia siecią kanalizacji sanitarnej wszystkich obiektów położonych na terenach o izolacji nieciągłej, w zlewni pojeziernej oraz w bezpośredniej strefie ochrony jezior.
3. Na tych terenach należy realizować kanalizację sanitarną w 1-szym etapie w miejscowościach już zwodociągowanych poprzez realizację kanalizacji sanitarnej z oczyszczalnią ścieków w Kolnie bądź poprzez realizację przesyłu - systemu kanalizacji sanitarnej do m-ści Lutry, lub nowych oczyszczalni ścieków projektowanych dla poszczególnych miejscowości.
  4. Na terenach o stwierdzonej izolacji nieciągłej zaleca się realizację kanalizacji sanitarnej zbiorczej grupowej lub rozwiązań indywidualnych kanalizacji (dla jednej wsi) z wykluczeniem rozwiązań opartych o zbiorniki bezodpływowe.
  5. Na terenach pozostałych, znacznie mniej wrażliwych na antropopresję, o izolacji ciągłej dopuszcza się inne, zgodne z prawem rozwiązania gospodarki ściekowej.
  6. Brak wysokosprawnych oczyszczalni ścieków (z wyjątkiem istniejących, w szczególności w Lutrach), brak systemów przesyłowych kanalizacji sanitarnej obejmujących duże miejscowości (Samławki, Kolno, Kabiny, Górowo, Tejstymy) stanowią duże zagrożenie dla wód powierzchniowych (jeziora, rzeki) i jest potencjalnym źródłem stałego dopływu zanieczyszczeń i związków eutroficznych do odbiorników.

INFRASTRUKTURA TECHNICZNA - SŁABE I MOCNE STRONY

Słabe strony gminy	Mocne strony gminy
<ol style="list-style-type: none"> 1. Brak skanalizowania gminy z wyjątkiem: miejscowości Lutry, częściowo skanalizowanej m-ści Kolno, zabudowy mieszkaniowej w Bęsi, miejscowości Wólka i Oterki. 2. Brak gazyfikacji gminy (brak sieci gazowej średniego ciśnienia) oraz brak stacji redukcyjnej gazowej I^o 3. Brak pełnego zwodociągowania gminy w oparciu o wodociągi zbiorowe. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dostatecznie wysoki stopień zwodociągowania gminy ca 90% 2. Istniejące, wydajne zbiorowe ujęcia wody w pełni pozwalające na perspektywiczne zaspokojenie potrzeb gminy. 3. Istniejąca w m-ści Lutry sieć kanalizacji sanitarnej zbiorczej, wysokosprawna M-B-CH oczyszczalnia ścieków o dużych rezerwach na przyjęcie ścieków. 4. Częściowo skanalizowane Kolno (5 budynków), Bęsia, Wólka i Oterki.

9.5. Elektroenergetyka

Obszar gminy Kolno usytuowany jest na terenie działania Zakładu Energetycznego S.A. w Olsztynie w Rejonie Energetycznym Kętrzyn.

Zaopatrzenie w energię elektryczną gminy odbywa się ze stacji 110/15 kV Reszel, 110/15 kV Biskupiec oraz 110/15 kV Lidzbark poprzez PZ 15/15 kV Bisztynek liniami napowietrznymi rozdzielczymi relacji Biskupiec – Reszel, Bisztynek - Reszel i Bisztynek – Biskupiec.

Energia elektryczna do odbiorców doprowadzana jest w większości poprzez stacje transformatorowe 15/0,4 kV promieniowo podłączone do sieci rozdzielczej 15 kV.

Przez teren gminy nie przebiegają linie napowietrzne wysokiego napięcia.

Zarówno konfiguracja sieci elektroenergetycznej, jak i stan urządzeń zasilających, zapewnia wystarczającą dyspozycyjność i odpowiednie możliwości przesyłowe, gwarantujące właściwe zabezpieczenie potrzeb elektroenergetycznych gminy.

Na większości obszaru gminy ewentualne plany inwestycyjne wymagające zabezpieczenia elektroenergetycznego można realizować po wykonaniu lokalnych dowiązań do istniejącej sieci SN 15 kV i wybudowaniu stacji 15/0,4 kV w zależności od potrzeb.

9.6. Gospodarka odpadami

Charakterystyka stanu istniejącego.

Odpady komunalne z terenu gminy Kolno są aktualnie składowane na wysypisku w okolicy wsi Górowo. Powierzchnia wysypiska wynosi 0,5 ha. Średnio w roku składa się tu 300 ton odpadów komunalnych. Stan nagromadzenia wysypiska wynosi aktualnie około 3.200 ton. Jedynym zabezpieczeniem przed zanieczyszczeniem wód wglębnych jest folia izolacyjna wyłożona na dnie wysypiska. Składowane odpady są tylko przesypywane ziemią. Wysypisko ma wyznaczoną strefę ochronną oraz posiada wykonaną ocenę oddziaływania na środowisko naturalne, natomiast nie prowadzi się badań wód gruntowych z wysypiska za pomocą piezometrów. Stan formalno – prawny wysypiska jest uregulowany. Zorganizowanym odbiorem odpadów przy pomocy specjalistycznego transportu objętych jest 100 % mieszkańców gminy.

Urząd Gminy w Kolnie planuje zamknięcie wysypiska w Górowie do końca 2004 roku. Planuje się wywożenie odpadów komunalnych z terenu gminy na wysypisko w Sułowie położone na terenie gminy Bisztynek. Wysypisko to posiada powierzchnię 1,7 ha. i w ciągu roku przyjmuje około 1.400 ton odpadów. Zabezpieczeniem wysypiska przed zanieczyszczeniem wód wglębnych jest bentomat oraz folia PHDE 2. Przeprowadzony jest także drenaż wysypiska a odcieki są wywożone na oczyszczalnię ścieków. Gromadzone na wysypisku odpady są zagęszczane i przesypywane ziemią. Na terenie wysypiska prowadzona jest segregacja odpadów a odzyskane szkło, złom i wyroby plastikowe sprzedawane są do punktów skupu. Raz do roku przeprowadzane są piezometrami badania wód gruntowych. Dla wysypiska wykonano ocenę oddziaływania na środowisko naturalne a jego stan prawny jest uregulowany.

Ocena stanu istniejącego.

Na terenie gminy nie występuje problem zagospodarowania odpadów niebezpiecznych dla środowiska naturalnego np. przemysłowych lub medycznych.

Planowana likwidacja wysypiska odpadów komunalnych w Górowie i wywożenie odpadów na lepiej wyposażone i zabezpieczone wysypisko w Sułowie jest prawidłowa.

10. GOSPODARKA GRUNTAMI

10.1 Stan własności gruntów

Gmina Kolno zajmuje obszar 17836 ha (na podstawie wykazu gruntów sporządzonego przez Urząd Marszałkowski w Olsztynie na 1 stycznia 2004 r.). W jej skład wchodzi 13 obrębów geodezyjnych, z których największy obręb Samławki zajmuje obszar – 2858 ha, a najmniejszy Wągsty – 557 ha.

L.p	Obręb geodezyjny	Pow. obrębu w ha
1	Kolno	1261
2	Lutry	2625
3	Bęsia	1359
4	Kruzy	2551
5	Samławki	2858
6	Kabiny	1534
7	Kominki	879
8	Ryn Reszelski	866
9	Wysoka Dąbrowa	1053
10	Wągsty	557
11	Górkowo	790
12	Wójtowo	730
13	Tarniny	763
	Ogółem	17828*

*Różnica wynosi 0,04%, co nie ma większego znaczenia dla zobrazowania stanu własności gruntów w gminie
Sporządzono na podstawie wykazu z Urzędu Gminy w Kolnie

Największy obszar, bo 8193 ha, stanowią grunty osób fizycznych, co stanowi około 46% powierzchni całkowitej gminy. Do tej grupy należą grunty wchodzące w skład indywidualnych gospodarstw rolnych–8037 ha oraz grunty osób fizycznych nie wchodzące w skład gospodarstw rolnych–156 ha. Grunty Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe zajmują obszar 4594 ha, co stanowi około 26% obszaru gminy. Grunty Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa zajmują obszar 2147 ha, co stanowi około 12% powierzchni gminy. Są to grunty znajdujące się w dzierżawach wieloletnich lub w zarządach oraz grunty w administracji Agencji Nieruchomości Rolnych. Grunty znajdujące się w dzierżawach lub zarządach są to tzw. grunty zagospodarowane, które stanowią 35% powierzchni gruntów Zasobu. Jednak z jezior występujących na terenie gminy i znajdujących się w Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa zagospodarowane jest tylko Jezioro Bęskie – około 59 ha. Znaczny obszar zajmują grunty spółek prawa handlowego–2105 ha, co stanowi około 12% powierzchni gminy. Grunty wchodzące w skład gminnego zasobu nieruchomości zajmują obszar 236 ha, co stanowi około 1,3% powierzchni gminy.

Porównawcza struktura stanu własności gruntów.

Wyszczególnienie gruntów wchodzących w skład grupy lub podgrupy rejestrowej	Pow. gruntów w ha	Udział % gruntów należących do wyszczególnionej grupy rejestrowej w ogólnej powierzchni gminy Kolno	Udział % gruntów należących do wyszczególnionej grupy rejestrowej w ogólnej powierzchni gmin wiejskich Województwa Warmińsko-Mazurskiego	Udział % gruntów należących do wyszczególnionej grupy rejestrowej w ogólnej powierzchni gmin wiejskich powiatu olsztyńskiego
1	2	3	4	5
Grunty w Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa	2147	12,04	18,45	16,29
Grunty w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe	4594	25,76	31,17	39,21
Grunty w trwałym zarządzie państwowych jednostek organizacyjnych	26	0,15	1,99	0,04

Pozostałe grunty Skarbu Państwa	234	1,31	2,58	0,88
Grunty Skarbu Państwa przekazane w użytkowanie wieczyste	226	1,27	0,75	0,62
Grunty wchodzące w skład gminnego zasobu nieruchomości	236	1,32	1,57	1,68
Grunty gminne przekazane w użytkowanie wieczyste	8	0,04	0,06	0,13
Grunty województwa i powiatów ogółem	3	0,02	0,57	0,19
Grunty osób fizycznych wchodzące w skład gospodarstw rolnych	8037	45,06	35,18	30,38
Grunty osób fizycznych nie wchodzące w skład gospodarstw rolnych	156	0,87	3,23	4,83
Grunty spółdzielni	3	0,02	0,19	0,81
Grunty kościołów i związków wyznaniowych	43	0,24	0,32	0,42
Grunty spółek prawa handlowego	2105	11,80	3,18	3,72
Grunty partii politycznych i stowarzyszeń	18	0,10	0,02	0,03
Ogółem	17836	100,00		

Zródło: wykazy gruntów sporządzone przez Urząd Marszałkowski w Olsztynie na 1 stycznia 2004 r.).

Struktura własności gruntów w poszczególnych obrębach geodezyjnych

L.p	Obręb geodezyjny	Pow. gruntów PGL LP (w ha)	%	Pow. gruntów ANR (w ha)	%	Pow. gruntów gminnych (w ha)	%	Pow. indywid. gosp. rolnych (w ha)	%	Pow. gruntów pozostałych (w ha)
1	Kolno	63	5	66	5	29	2,3	613	49	490
2	Lutry	779	30	870	33	35	1,3	660	25	281
3	Bęsia	0	0	66	5	11	0,8	1250	92	32
4	Kruzy	1043	41	125	5	30	1,2	1281	50	36
5	Samławki	2260	79	47	2	12	0,4	315	11	224
6	Kabiny	208	14	287	19	26	1,7	947	62	66
7	Kominki	0	0	144	16	12	1,4	687	78	36
8	Ryn Reszelski	66	8	15	2	12	1,4	222	26	550
9	Wysoka Dąbrowa	119	11	18	2	19	1,8	502	48	395
10	Wągsty	15	3	159	29	8	1,4	361	5	14
11	Górkowo	6	1	3	0,3	13	1,6	745	94	22
12	Wójtowo	29	4	38	5	13	1,8	279	38	373
13	Tarniny	0	0	295	39	9	1,2	166	22	293

Sporządzono na podstawie wykazu z Urzędu Gminy w Kolnie

Struktura własnościowa w poszczególnych obrębach geodezyjnych znacznie się różni. Największy odsetek gruntów znajdujących się w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe występuje w obrębach: Samławki-79%, Kruzy-41% oraz Lutry-20%. W innych obrębach zaś odsetek ten kształtuje się na poziomie od 0% do 14%. Grunty we władaniu Agencji Nieruchomości Rolnych znajdują się przede wszystkim w obrębach: Tarniny-39%, Lutry-33%, Wągsty-29%, Kabiny-19%, Kominki-16%, a w pozostałych obrębach odsetek ten wynosi od 0,3% do 5%. Grunty indywidualnych gospodarstw rolnych znajdują się głównie w obrębach: Górkowo-94%, Bęsia-92%, Kominki-78%, Wągsty-65%, Kabiny-62%, Kruzy-50%, a w pozostałych obrębach od 11% (Samławki) do 49% (Kolno). Największy odsetek gruntów komunalnych występuje głównie w obrębach: Kolno-2,3%,

Wójtowo-1,8%, Kabiny-1,7%, Górkowo-1,6%. Najmniej tych gruntów jest w obrębach: Samławki-0,4% i Bęsia-0,8%.

Oceniając strukturę własnościową w gminie Kolno stwierdzono niższy niż w województwie oraz powiecie odsetek gruntów znajdujących się w Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa, co jest korzystne dla gminy. Są to grunty rozproszone i wiele z nich występuje w niewielkich kompleksach, a jedynie w obrębach Tarniny, Kabiny, Kominki, Lutry, Wągsty i Kruzy stwierdzono większe kompleksy tych gruntów. Niepokojące jest jednak to, że tylko 35% gruntów Zasobu jest zagospodarowana. Znacznie wyższy w porównaniu ze średnią województwa oraz powiatu jest odsetek gruntów indywidualnych gospodarstw rolnych, a także gruntów należących do spółek prawa handlowego. W gminie Kolno występuje niższy odsetek gruntów znajdujących się w zasobie gruntów komunalnych zarówno w porównaniu do średniej województwa jak i powiatu. Ze struktury użytkowania wynika, że około 64% z nich to drogi. Gmina Kolno nie dysponuje więc znaczącą powierzchnią gruntów i w związku z tym ma małe szanse prowadzenia właściwej polityki przestrzennej oraz wpływania poprzez odpowiednie gospodarowanie tymi gruntami na rozwój gminy. Stwierdzono również znacznie niższy w porównaniu ze średnią w województwie i w powiecie olsztyńskim odsetek gruntów w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe. Agencja Mienia Wojskowego i Wojskowa Agencja Mieszkaniowa w gminie Kolno nie posiadają żadnych gruntów.

10.2 Użytkowanie gruntów.

Na terenie gminy Kolno przeważają użytki rolne, które zajmują 11132 ha, co stanowi 62% powierzchni gminy. Z tego grunty orne zajmują 7615 ha-68% użytków rolnych, łąki 1170 ha.-11% użytków rolnych, pastwiska 2016 ha.-18% użytków rolnych. Pozostałe użytki rolne to grunty rolne zabudowane-231 ha. i rowy-88 ha. Lasy i grunty leśne zakrzewione zajmują 4607 ha, co stanowi około 26% powierzchni gminy. Grunty zadrzewione i zakrzewione to 274 ha. Grunty pod wodami zajmują 840 ha co stanowi około 5% powierzchni gminy. Są to wody płynące. Grunty zabudowane i zurbanizowane zajmują powierzchnię 561 ha. co stanowi około 3% powierzchni gminy. Są to głównie tereny komunikacyjne (drogi, koleje i inne), które zajmują 534 ha. Nieużytki zajmują 421 ha i tereny różne-1 ha.

Prawie we wszystkich obrębach geodezyjnych przeważają użytki rolne: Kominki-91%, Tarniny-89%, Górkowo-85%, Wójtowo-84%, Bęsia i Ryn Reszelski-82%, Kolno-79%, Wysoka Dąbrowa-76%, Kabiny-74%, Kruzy-51%. Tylko w dwóch obrębach użytki rolne zajmują poniżej 50% powierzchni gminy: Lutry-37% i Samławki-19%.

Największy odsetek lasów występuje w obrębie Samławki-74%, w obrębie Kruzy-40%, a w obrębie Kabiny-17% i Wysoka Dąbrowa-14%. W pozostałych obrębach odsetek ten waha się od 0-8%.

Gmina Kolno charakteryzuje się dobrymi glebami. Gleby klas III zajmują 4665 ha co stanowi 43% powierzchni użytków rolnych, zaś gleby klas IV zajmują 5193 ha co stanowi 48% powierzchni użytków rolnych. Ogółem gleby klas III i IV zajmują około 91% powierzchni użytków rolnych w gminie. Szczególnie wysoki odsetek gruntów klas III powyżej 50% użytków rolnych występuje w obrębach: Tarniny-57%, Ryn Reszelski-52%, Wysoka Dąbrowa-52%; powyżej 40% w obrębach: Wągsty-48%, Kruzy-48%, Bęsia-45%, Kabiny-44%. Grunty klas IV przeważają w obrębach: Wójtowo-57%, Kominki-55%, Lutry-54%, Górkowo-53%, Samławki 50%, Kolno-50% użytków rolnych. Powyżej 40% użytków rolnych klasy IV stanowią w obrębach: Kruzy-48%, Kabiny-48%, Bęsia-47%, Ryn Reszelski-41% i Wysoka Dąbrowa-41%.

Gmina Kolno charakteryzuje się niskim odsetkiem gruntów leśnych, zarówno w porównaniu ze średnią województwa (30,8%) jak i powiatu olsztyńskiego (37,4 %). W gminie

wyraźnie przeważają użytki rolne ze względu na wysoki odsetek dobrych gleb.

10.3 Rynek nieruchomości.

Rynek nieruchomości w gminie Kolno przeanalizowano na podstawie następujących materiałów:

- wykaz sprzedanego mienia komunalnego w latach 2000-2004,
- wykaz sprzedanych nieruchomości rolnych i nierolnych Agencji Nieruchomości Rolnych w latach 2000-2004,
- charakterystyka popytu na nieruchomości przygotowana przez Urząd Gminy,
- wybrane ogłoszenia z „Gazety Olsztyńskiej” dotyczące przetargów na nieruchomości.

W latach 2000-2004 Gmina Kolno sprzedała, głównie na własność 25 nieruchomości, w tym 18 nieruchomości niezabudowanych i 7 nieruchomości zabudowanych. Nieruchomości niezabudowane przeznaczone są głównie na cele mieszkalno-letniskowe (12 nieruchomości), a poza tym 3 nieruchomości pod usługi turystyczne, 1 nieruchomość pod usługi-handel, 1 nieruchomość pod drogę, 1 nieruchomość budowlana. Nieruchomości zabudowane to 1 nieruchomość rekreacyjna, 2 nieruchomości przeznaczone pod usługi-handel, 3 nieruchomości przeznaczone na cele mieszkaniowe. 9 nieruchomości sprzedano w drodze rokowań, 4 nieruchomości w I przetargu i 5 nieruchomości w II przetargu. Najwięcej, bo 20 transakcji sprzedaży nieruchomości przeprowadzono w miejscowości Lutry, 3 transakcje w miejscowości Kabiny i po 1 transakcji w Kolnie w Tejstymach.

Działki o przeznaczeniu mieszkalno-letniskowym w miejscowości Lutry o powierzchni 1033-2010 m² sprzedawane były w drodze rokowań za cenę 10,98-11,31 zł/m², w II przetargu po 11,43 zł/m². 3 nieruchomości przeznaczone pod usługi turystyczne w miejscowości Lutry sprzedano w cenie 4,05 zł/m²; 4,42 zł/m² i 5,07 zł/m². Nieruchomość pod usługi-handel w Lutrach sprzedano za cenę 13,30 zł/m², a działkę budowlaną za cenę 9,81 zł/m².

Nieruchomości zabudowane sprzedawano w następujących cenach:

- prawo użytkowania wieczystego działki zabudowanej o pow. 3900 m² położonej w obrębie Lutry, przeznaczonej pod rekreację w cenie 7,86 zł/m² (protokół uzgodnień),
- własność lokalu w istniejącej zabudowie położonego w obrębie Lutry w cenie 220,27 zł/m² za lokal i 7,41 zł/m² za działkę (w wyniku rokowań),
- współwłasność lokalu przeznaczonego na usługi-handel położonego w Tejstymach w cenie 266,67 zł/m² za lokal i 3,20 zł/m² za działkę (wyznaczenie nabywcy),
- współwłasność lokalu przeznaczonego na usługi, położonego w obrębie Kolno w cenie 138,13 zł/m² za lokal i 2,56 zł/m² za udziały w działkach (sprzedaże najemcom lokali),
- współwłasności 2 lokali mieszkalnych położonych w obrębie Kabiny, w cenach 54,90 i 95,66 zł/m² za lokale i odpowiednio 8,66 i 10,08 zł/m² za działki,
- współwłasność lokalu mieszkalnego położonego w obrębie Kabiny, w cenie 170,73 zł/m² za lokal (sprzedaż w I przetargu).

Ceny lokali mieszkalnych utrzymują się na terenie gminy Kolno na poziomie średnio 204 zł/m², a gruntu pod lokalami mieszkalnymi na poziomie 7 zł/m² w Kolnie i 9,75 zł/m² w Lutrach. W pozostałych miejscowościach ceny za lokale mieszkalne są zbliżone. Lokale mieszkalne komunalne są wyceniane przez rzeczoznawców majątkowych, jednak są one potem sprzedawane najemcom z przysługującymi ulgami od 50% do 70%.

Agencja Nieruchomości Rolnych, a wcześniej Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa w latach 2000-2004 przeprowadziła 54 transakcje z tego 44 dotyczyło nieruchomości rolnych, a 10 nieruchomości nierolnych.

Ceny nieruchomości przedstawiają się następująco:

Obręb	Data transakcji (rok)	Powierzchnia nieruchomości (w ha)	Cena gruntu (zł/ha)
Nieruchomości rolne			
Kabiny	2000	10,06	2420
		88,63	1352
	2001	3,25	3431
		49,66	1844
	2002	10,77	3658
		49,92	1141
		19,23	1269
		11,21	1357
		11,51	1182
		13,35	1090
		14,67	1171
	2003	0,97	4485
		17,51	1189
		28,02	1388
Kominki	2000	10,24	2110
		23,54	2311
	2001	6,28	2380
		0,13	6154
		0,48	2604
	2002	0,53	5623
		32,25	4769
	2003	0,57	6119
		0,68	2794
	Kolno	2001	1,45
2003		0,08	11250
Lutry	2001	2,19	4612
		8,48	2198
	2002	14,36	2068
		1,31	2710
	2003	9,81	2845
		8,30	2998
Kruzy	2001	5,73	7853
		7,79	2852
		0,36	3472
	2002	637,28	2414
		1,17	3462
		1,84	3207
2003	0,43	420	
	4,92	2947	
Wysoka Dąbrowa	2002	0,28	7143
Wójtowo	2002	1,22	3893
		0,71	4648
	2003	0,50	4100
Nieruchomości nierolne			
Górkowo	2000	0,14	30887
		0,07	26237
Kolno	2001	0,08	29004

	2002	0,18	11528
Ryn Reszelski	2002	0,13	527
	2003	0,11	26916
Tarniny	2002	0,96	5747
Kabiny	2002	0,20	21691
	2003	0,31	648
		0,15	6600
Kabiny	2002	0,20	21691
	2003	0,31	648
		0,15	6600

Sprzedano też teren rolny pochodzący z Gospodarstwa Sątopy położony w obrębach Kolno, Kominki, Ryn Reszelski, Tarniny i Wysoka Dąbrowa za cenę 3441,08 zł/ha.

Średnie ceny gruntów rolnych w gminie Kolno wynoszą:

2000 r – 1735 zł/ha

2001 r – 2330 zł/ha

2002 r – 2301 zł/ha

2003 r – 3410 zł/ha

Na przestrzeni lat 2000-2003 ceny gruntów nierolnych wahają się w granicach od 527 zł/ha do 30887 zł/ha

Ceny gruntów sprzedawanych przez Agencję Nieruchomości Rolnych zależą:

- od powierzchni nieruchomości; im większa powierzchnia tym niższa cena za ha gruntu,
- od położenia; nieruchomości atrakcyjnie położone np. nad jeziorem, z dogodnym dojazdem, a także nieruchomości rolne położone blisko gospodarstw osiągają wyższe ceny, niż inne nieruchomości,
- od klasy gleby gruntów rolnych,
- od przeznaczenia w planach zagospodarowania przestrzennego gruntów nierolnych.

W latach 2000-2004 sprzedano 8 lokali mieszkalnych. Lokale te sprzedawano z przysługującymi bonifikatami. Za mieszkania te płacono od 188,00 zł do 1626,00 zł (lokale + grunty).

W obrocie cywilno-prawnym można nabyć pojedyncze działki rekreacyjne o niewielkich powierzchniach. Na przestrzeni ostatnich lat sprzedano 4 działki niezabudowane w miejscowości Lutry przeznaczone na usługi związane z handlem i turystyką za cenę 4-13 zł/ha. Udział w nieruchomości zabudowanej w miejscowości Tejstymy na cel handlu sprzedano za cenę 278 zł/m². W obrocie pomiędzy osobami fizycznymi sprzedano dwa gospodarstwa rolne, położone na koloniach w miejscowościach Kolno i Lutry o powierzchni około 20 ha każde.

Z porównania ogłoszeń o niektórych przetargach z informacjami o uzyskanych cenach i formie sprzedaży nieruchomości wynika, że często przetargi te nie odbywały się z powodu braku zainteresowania, a nieruchomości były potem sprzedawane w formie rokowań za ceny niższe niż proponowane w przetargach. Często też ceny uzyskane podczas przetargów były tylko nieznacznie wyższe od proponowanych w ogłoszeniach. Na przykład:

- nieruchomość komunalna nr 206 zabudowana budynkiem po byłym przedszkolu w obrębie Lutry o powierzchni 0,1700 ha przeznaczona na cel istniejącej zabudowy – cena wywoławcza 81736 zł nie została sprzedana na przetargu, lecz w rokowaniach za cenę 61500 zł.
- lokal użytkowy komunalny o powierzchni 189 m² i budynek gospodarczy położony na działce 205 o powierzchni 0,35 ha w obrębie Lutry – wyceniony na 36105 zł nie został sprzedany ani w I przetargu, ani w II przetargu. Prowadzone są rokowania.

- lokal użytkowy komunalny o powierzchni 147,25 m² położony na działce nr 59/5 o powierzchni 0,0722 ha w miejscowości Bęsia wyceniono na 61758 zł. Przetarg 23.03.2004 r. nie odbył się z powodu braku zainteresowania.
  - lokal mieszkalny komunalny o powierzchni 36,9 m² i segment gospodarczy położony na działce nr 307 o powierzchni 700 m² w miejscowości Kolno wyceniono na 7800 zł, a sprzedano na przetargu 19.04.2004 r. za cenę 8200 zł.
  - ogłoszono na 23 04 2004 r przetarg na 7 nieruchomości komunalnych w obrębie Lutry (działki nr 245/7, 245/34, 245/35, 245/36, 245/37, 245/38, 245/39) o powierzchniach od 1400 m² do 2100 m² przeznaczone na cel mieszkalno-letniskowy. Wyceniono je średnio na 11,96 zł/m². Przetarg nie odbył się z powodu braku zainteresowania.
- Nieruchomości Agencji Nieruchomości Rolnych również często były sprzedawane w cenach znacznie niższych lub tylko nieznacznie wyższych od proponowanych na przetargach.
- nieruchomość rolna niezabudowana o powierzchni 1,31 ha położona w obrębie Lutry została wyceniona na 3500 zł, a sprzedano ją za 3550 zł w 2002 r.
  - nieruchomość rolną niezabudowaną o powierzchni 1,22 ha położoną w obrębie Wójtowo wyceniono na 4700 zł, a sprzedano za 4750 zł w 2002 r.
  - nieruchomość rolną niezabudowaną o powierzchni 1,17 ha położoną w obrębie Kruzy wyceniono na 4000 zł, a sprzedano za 4050 zł w 2002 r.
  - nieruchomość rolną niezabudowaną o powierzchni 1,84 ha w obrębie Kruzy wyceniono na 5800 zł, a sprzedano za 5900 zł
  - nieruchomość nierolną zabudowaną o powierzchni 0,9640 ha w obrębie Tarniny wyceniono na 8500 zł, a sprzedano za 8600 zł w 2002 r.
  - nieruchomość rolną niezabudowaną o powierzchni 28,02 ha w obrębie Kabiny wyceniono na 56000 zł, a sprzedano za 38900 zł w 2003 r.
  - nieruchomość rolną zabudowaną o powierzchni 49,92 ha w obrębie Kabiny wyceniono na 113800 zł, a sprzedano za 57500 zł w 2001 r.
- Wielu nieruchomości, które proponowane były na przetargach nie sprzedano lub przetargi nie odbywały się z powodu braku zainteresowania.

Agencja Nieruchomości Rolnych w lutym 2003 r z myślą o zabużanach wstrzymała otwarte przetargi na swoje nieruchomości. Wejście w życie od 30 stycznia 2004 r tzw. ustawy zabużańskiej, zgodnie z którą osoby, które pozostawiły mienie poza wschodnimi granicami Polski będą mogły uczestniczyć w przetargach organizowanych przez Agencję Nieruchomości Rolnych i przysługujące im rekompensaty zaliczać na poczet cen tych nieruchomości, może wpłynąć na ożywienie rynku nieruchomości.

Na terenie gminy Kolno największy popyt jest na nieruchomości niezabudowane lub zabudowane położone w bezpośrednim sąsiedztwie lub bliskości jeziora Lutry. Jednak ostatni przetarg na sprzedaż kilku działek letniskowo-mieszkalnych w Lutrach świadczy o tym, że zainteresowanie tymi działkami spada. W pozostałych miejscowościach gminy są to nieruchomości położone na koloniach o większym areale, zabudowane i niezabudowane.

Popyt na nieruchomości wzrośnie w związku z wejściem Polski do Unii Europejskiej. Już obserwuje się zwiększone zainteresowanie szczególnie ziemią rolną dobrej klasy, dogodnie położoną, z dobrym dojazdem. Wpływa na to przede wszystkim możliwość uzyskiwania dopłat z Unii Europejskiej, ale i fakt, że tylko wielkoobszarowe gospodarstwa będą miały szansę w Unii.

11. GOSPODARKA PRZESTRZENNA – STAN PRAWNY.

11.1. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obowiązujące na terenie gminy.

Wyrazem przyszłych zmian w przestrzeni gminy są obowiązujące plany zagospodarowania przestrzennego, oraz inne, nieraz nieformalne opracowania.

Na terenie gminy obowiązują obecnie następujące plany zagospodarowania przestrzennego:

1. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu przeznaczanego na cele oświaty wieś Kolno, zatwierdzony uchwałą nr V/24/99 Rady Gminy w Kolnie z dnia 26 lutego 1999r.
2. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego zespołu zabudowy mieszkalno-letniskowej we wsi Lutry gmina Kolno, zatwierdzony uchwałą nr XXIV/118/97 Rady Gminy w Kolnie z dnia 28 kwietnia 1997r.
3. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów turystyczno-rekreacyjnych na działce nr 253/2 obręb Lutry gmina Kolno, zatwierdzony uchwałą nr XXIV/139/2001 Rady Gminy w Kolnie z dnia 14 grudnia 2001r.

Plany te są jedyną podstawą do wydawania decyzji administracyjnych z zakresu gospodarki przestrzennej.

11.2. Ruch budowlany.

W latach 1999 - 2003 wydano 58 pozwoleń na budowę dla terenu gminy Kolno. Ich zestawienie z podziałem na rodzaje inwestycji i lata wydawania pozwoleń przedstawia poniższa tabela.

Wykaz pozwoleń na budowę wydanych przez Starostwo Powiatowe w Olsztynie w latach 1999 - IX 2003

Rodzaj inwestycji	1999 rok	2000 rok	2001 rok	2002 rok	2003 rok	Ogółem
Budynki mieszkalne	3	0	3	4	3	13
Inne budynki	2	5	3	3	3	16
Obiekty infrastruktury technicznej i inne	6	2	5	10	6	29
Ogółem	11	7	11	17	12	58

W sumie w latach 1999 – 2003 wydano 59 pozwoleń na budowę.

Były to głównie pozwolenia na obiekty infrastruktury technicznej i inne (29 pozwoleń), w tym: ułożenie kabla telefonicznego, budowa stacji bazowej telefonii komórkowej, hydroformia, przyłącza energetyczne kablowe, wodno – kanalizacyjne, przepompownia ścieków, zbiornik na gaz. 13 pozwoleń wydano na budowę, dobudowę, nadbudowę budynków mieszkalnych i jednego letniskowego. 16 pozwoleń wydano na inne budynki i obiekty gospodarcze m.in. budowę pawilonu handlowego, odbudowę wozowni i stajni w Tejstymach, adaptację budynku mieszkalnego na bar i pokoje gościnne, budowę obory, hangaru, budowę budynku gospodarczo – magazynowego, budowę kotłowni.

Pozwolenia na budowę dotyczyły głównie inwestycji powstających w Lutrach (28 pozwoleń), Kolnie (7 pozwoleń), Bęsi (6 pozwoleń), Tejstymach (5 pozwoleń).

Z powyższego zestawienia wyraźnie widać, że największą aktywność przejawiają inwestorzy z terenu wsi Lutry. Wpływa na to atrakcyjne położenie Lutr nad jeziorem, przy drodze krajowej. Tendencja taka będzie się utrzymywać prawdopodobnie i w przyszłości. Wskazuje to na atrakcyjność tej właśnie miejscowości w gminie do inwestowania i zamieszkania.

W latach 2002 – 2003 wydano 4 decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania, które nie miały jeszcze dalszego ciągu w postaci pozwoleń na budowę. Zestawienie tych decyzji przedstawia poniższa tabela.

Wykaz decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu wydanych przez Urząd Gminy w Kolnie w latach 2002 i 2003 (bez uzyskania pozwolenia na budowę)

Rodzaj inwestycji	2002 rok	2003 rok	Ogółem
Budynki mieszkalne	1	1	2
Inne budynki	1	0	1
Obiekty infrastruktury technicznej i inne	0	1	1
Ogółem	2	2	4

Decyzje dotyczyły wsi Lutry, Samławki, Kabiny i Wągsty.

Dynamika wydawanych pozwoleń na budowę i wystąpień o decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania nie wskazują na intensyfikację ruchu budowlanego na terenie gminy w najbliższym czasie.

Niezbyt duży, jak wynika z danych, ruch budowlany nie miał istotnego znaczenia dla dynamiki rozwoju gospodarczego gminy.

12. DIAGNOZA STANU ISTNIEJĄCEGO.

Funkcjonowanie gminy, procesy zachodzące na jej terenie, istniejące zagospodarowanie są elementami kluczowymi do określenia przyszłych kierunków w rozwoju gminy i sformułowania kierunków zagospodarowania przestrzennego.

W niniejszym opracowaniu przedstawiono materiały na temat funkcjonowania i zagospodarowania gminy zebrane w toku dotychczasowych prac.

Dotyczą one następujących dziedzin:

- środowisko przyrodnicze
- środowisko kulturowe
- struktura gminy
- sfera społeczna
- funkcje gospodarcze
- komunikacja
- infrastruktura techniczna

Materiały te pozwoliły na identyfikację najważniejszych problemów rozwoju gminy i określenie zadań zmierzających do ich rozwiązania.

Środowisko przyrodnicze:

- zły stan czystości wód powierzchniowych, w tym szczególnie jezior,
- położenie na węzle hydrograficznym wymagające szczególnego przystosowania retencyjnego w celu opóźniania odpływu wód do niższych partii zlewni,
- wrażliwość środowiska na antropopresję, zagrożenie dla wód podziemnych w rejonach o słabej izolacji od powierzchni,
- brak zagospodarowania w sposób prawidłowy odpadów stałych,
- występowanie terenów zagrożonych osuwiskami.

Środowisko kulturowe:

- stan ogólnego zaniedbania obiektów zabytkowych,
- stan, forma i skala zabudowy - tradycyjnej i współczesnej – związanej z produkcją rolniczą stanowi znaczną dysharmonie w krajobrazie,

- współczesna zabudowa mieszkaniowa, w szczególności wielorodzinna (Wólka, Bęsia, Ryn Reszelski, Lutry) nie nawiązuje stylem i formą do istniejącej zabudowy tradycyjnej oraz wiejskiego charakteru otoczenia,
- niemożność egzekwowania od właścicieli założeń dworsko – parkowych przeprowadzenia działań rewaloryzacyjnych, adaptacyjnych w obiektach (dotyczy zarówno budynków dworów, jak i parków),
- niedostateczna świadomość wartości zabytkowych obiektów wśród części mieszkańców jak również nieodpowiedni nadzór, opieka ze strony gminnych władz, sprzyjające często nieświadomemu niszczeniu. Przejawia się ono w między innymi remontach budynków nieodwracalnie naruszających substancję zabytkową, wycince drzew (parki, cmentarze), a także przyzwoleniu społecznemu i urzędowemu na postępującą dewastację cennych obiektów: wiatrak w Bęsi, dwór w Oterkach, cmentarz wojenny w Kabinach, większość kapliczek przydrożnych na terenie gminy,
- kapliczki przydrożne – najbardziej wyróżniający się element w kulturowym krajobrazie Warmii nieczytelne z powodu zaniedbania (zły stan techniczny, zarośnięte itd),
- brak środków finansowych oraz opieki merytorycznej, które umożliwiłyby właścicielom obiektów zabytkowych właściwie przeprowadzenie działań konserwacyjnych, remontowych czy adaptacyjnych.

Struktura gminy, ukształtowanie przestrzeni:

- niekorzystnym zjawiskiem w strukturze gminy jest brak silnego ośrodka gminnego, małe jednostki osadnicze, z utrudnionym dostępem do usług.
- w ukształtowaniu przestrzeni gminy niekorzystne jest występowanie dysharmonii w krajobrazie.

Sfera społeczna:

- Utrzymujący się deficyt miejsc pracy w działalnościach pozarolniczych. Skutkiem tego jest bezrobocie o charakterze długotrwałym i ubożenie ludności.
- Sytuacja na rynku usług zasadniczo nie odbiega od średniej na terenach wiejskich regionu. Najpoważniejszym problemem w tym zakresie jest niezadowalający stan techniczny oraz nieodpowiednie warunki funkcjonowania znacznej liczby urzędzeń usługowych.

Funkcje gospodarcze:

- brak zakładów rzemieślniczych, wytwórczych, których funkcjonowanie i rozwój dają miejsca pracy i szansę na małą liczbą zakładów wytwórczych, generujących miejsca pracy poza rolnictwem,
- słaby rozwój turystyki, jako dziedziny gospodarki, przynoszącej dochód gminie i dającej miejsca pracy mieszkańcom,
- niepełne wykorzystanie istniejących możliwości rolnictwa.

Komunikacja:

- zły stan techniczny wielu dróg w gminie; zarówno powiatowych jak i gminnych, łącznie z nieprzejezdną drogą Kolno – Dąbrowa Wielka,
- nienormatywne obiekty inżynierskie.

Infrastruktura techniczna:

- nierozwiązana w pełni gospodarka ściekowa gminy z wyjątkiem Lutr,
- niepełne zwodociągowanie gminy w oparciu o wodociągi zbiorowe,
- brak sieci gazowej na terenie gminy.

Sukcesywne rozwiązywanie powyższych problemów przyczyni się do procesu rozwoju gminy i podnoszenia poziomu życia jej mieszkańców. Druga część opracowania określi kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy, w tym - zasady prowadzenia polityki przestrzennej w poszczególnych dziedzinach, zmierzającej do rozwiązywania istniejących problemów.